

Det gode liv

Visjoner og realiteter i et nordnorsk kystsamfunn

Gro Berntsen

Mastergradsoppgave
Institutt for sosialantropologi,
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Universitetet i Tromsø
Våren 2007

Forord

Gjennomføringen av dette prosjektet ville ikke vært mulig uten støtte og hjelp fra mange gode hjelpere. Først og fremst vil jeg takke innbyggerne på Arnøya for at de stilte opp og delte sine erfaringer og sin tid med meg. Uten deres velvilje og gjestfrihet hadde det ikke blitt noen oppgave. Jeg har satt stor pris på møtene vi har hatt; samtalene rundt forskjellige ”kjøkkenbord”, invitasjon til arrangementer og praten på veien og i butikken. Dere har lært meg mye og jeg håper jeg har vært i stand til å behandle deres fortellinger og våre møter med den respekt de fortjener. En spesiell takk til Haldor som alltid er positiv og stiller huset sitt på øya til disposisjon for meg og familien min.

Min alltid tilstedeværende og engasjerte veileder, Jorun Bræck Ramstad, fortjener en stor takk. Jeg har satt umåtelig stor pris på, og hatt stor nytte av, dine kommentarer, råd og oppmuntringer. Tusen takk!

Det at jeg har vært deltidsstudent har blant annet ført til at jeg i liten grad har bidratt til og vært en del av det sosiale livet på faget. Jeg har likevel satt stor pris på og hatt nytte av de sosiale og faglige sammenhengene jeg har vært en del av. Jeg har også vært heldig og hatt en medstudent som har fulgt meg mer eller mindre gjennom hele studietiden, og jeg vil rette en stor takk til Tone for inspirerende fagdiskusjoner, råd og oppmuntringer når det har røynet på.

Takk også til venner og kollegaer som har vist engasjement og interesse for mine studier. Selv om jeg til tider har hatt liten tid til dere og til å bidra i sosiale sammenhenger, har det vært viktig å vite at dere ”var der”. Spesielt vil jeg takke Ann-Karin, Ingebjørg og Jan Erik for uvurderlig datahjelp i innspurten.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke min fantastiske familie, Elen, Henrik, Ailo og Erling, for deres tålmodighet, støtte og hjelp gjennom flere år med studier. En spesiell takk til Erling som i tillegg til mye ekstra arbeidsinnsats hjemme har vist stort engasjement og interesse for mine studier. Takk for interessante diskusjoner, korrekturlesing og datahjelp.

Tromsø 02.01.2007

Gro Berntsen

INNHALDSFORTEGNELSE

1 INTRODUKSJON	1
1.1 “STEMMER”	1
1.2 FRAFLYTTING, FORGUBBING OG ”DET GODE LIV”	1
1.3 OM OPPGAVEN OG DENS OPPBYGNING	2
2 ARNØYA – FØR OG NÅ	3
3 FELTARBEIDET – METODISK TILNÆRMING	7
3.1 Å VÆRE PÅ FELTARBEID	7
3.1.1 En kort presentasjon av bygda ”mi”	7
3.1.2 Feltarbeiderrollen og mitt forhold til øya	10
3.2 INNHENTING AV INFORMASJON/METODE	11
3.2.1 Narrativer	13
3.2.2 Deltakelse og observasjon	15
3.2.3 Skriftlig informasjon (sekundærkilder)	16
3.3 Å SKAPE KONTAKT	16
3.3.1 Butikken	18
3.3.2 Veien	19
3.3.3 Om å gå på besøk uten å være ”ordentlig” invitert	20
3.4 NOEN ETISKE REFLEKSJONER	21
3.4.1 Anonymitet	21
4 TEORETISKE INNFALLSVINKLER/SENTRALE BEGREPER	22
4.1 LEVESETT OG LIVSSTIL	22
4.2 KULTUR OG KULTURELLE KATEGORIER	23
4.3 VERDIER OG “DET GODE LIV”	25
4.4 INDIVIDUALISERING OG VALG	27
4.5 DET MOBILE LIV OG STEDERS BETYDNING	28
4.6 BYGD OG BY – DET RURALE OG URBANE	29
5 LIVSFORTELLINGER	31
6 FRA BYEN TILBAKE TIL ØYA, EN REISE GJENNOM ULIKE LANDSKAP	34
6.1 LIVET PÅ ARNØYA - FORTELLINGER OM STED, ARNØYA, STEDET	34

6.1.1 "Det er først når du har bodd borte ei stund at du forstår hvilke verdier som finnes på hjemplassen".	35
6.1.2 "I byen var det for trangt"	36
6.1.3 "Her finnes ikke stress"	41
6.1.4 "På Arnøya er det trygt å bo"	45
6.1.5 "Her kjenner alle hverandre"	51
6.1.6 "Her kommer fellesskapet foran egne interesser"	56
6.1.7 "Tenk hvordan samfunn det ville vært hvis alle bare tenkte på seg selv"	62
6.1.8 "Å kjenne hverandre som hele mennesker"	64
7 "DET GODE LIV"	68
7.1 LIVSSTILREISEN	68
7.1.1 Reisen fra bygda til byen og tilbake til bygda	68
7.1.2 En reise mellom steder og ulike verdier	70
7.2 LIVSFASEBYGDA	72
7.3 "HJEMKOMST"	74
7.4 TILGJENGLIGHET, TIL NYTTE ELLER BESVÆR?	76
8 NOEN AVSLUTTENDE KOMMENTARER	78
LITTERATURLISTE	81

1 Introduksjon

1.1 “Stemmer”

”Det er nå artig at noen er interessert i oss som trives og blir boende, og ikke bare i de som flytter.”

”Folk vet jo ikke hvor fint det er å bo her ute. De hører jo bare om elendigheta og tror vi er trygdebrukere og noen einstøinger alle mann”

”Det er liksom så mye finere å bo i byen, uansett om du verken har jobb eller penger.”

”Norsk ungdom vil gjøre det de har lyst til å gjøre, og blir veldig urbane i sin livsstil”
(Aarsæther i Nordlys 21.08.04).

1.2 Fraflytting, forgubbing og ”det gode liv”

Det kan fortelles og blir fortalt mange historier om nordnorske kystsamfunn og livet der, både med utgangspunkt i forskning og i en mer allmenn forståelse. De forskjellige historiene både påvirkes av og påvirker på ulike måter folks oppfattelse av seg selv og andre, hvilke handlingsmuligheter som finnes og politiske prioriteringer både på lokalt og nasjonalt nivå. Det har vist seg at forskning som vektlegger materielle, politiske og strukturelle forhold har en tendens til å få større oppmerksomhet fra ulike medier og politikere enn forskning som vektlegger folks opplevelser og steders symbolverdi (Husmo og Johnsen 2000). Det betyr blant annet at folks opplevelser og erfaringer med det å leve på ulike steder i mindre grad blir synlige og at mange ikke kjenner seg igjen i det bildet som framstilles av ”deres liv” i ulike medier. Reaksjonene og uttalelsene til flere av mine informanter viser til et slikt misforhold mellom deres egen opplevelse av å leve et godt og meningsfylt liv på et sted som av andre beskrives med vekt på dets mangler, fraflytting og forgubbing.

Utgangspunktet var mitt møte med Arnøya og folket der, og min positive overraskelse over den optimisme jeg opplevde kom til uttrykk blant de fleste jeg kom i kontakt med. Den stod i sterk kontrast til mine forestillinger om stemningen i et samfunn som i følge statistikken var preget av "fracflytting og forgubbing". Bare fra 1980 og fram til 1997 har flyttinga fra øya vært på over 40 % og først og fremst har det vært de yngre som har flyttet.¹ Likevel, det var ikke historiene om fraflytting og dens konsekvenser for folks materielle og sosiale miljø som ble

---

¹ Kilde: ”Arnøya – sterk fraflytting, men store framtidsmuligheter. En beskrivelse og vurdering av utviklingen og framtida på Arnøya”, med henvisning til Kommune data/NIT.

trukket fram i mine samtaler med folk på øya. Dette var et forhold som vakte både min nysgjerrighet og fascinasjon. Spesielt gjorde møtet med yngre, entusiastiske mennesker inntrykk, og jeg forstod ganske raskt at fortellingene om livet i nordnorske kystsamfunn er noe mer enn fortellinger om fiskerikrise, manglende tilbud og fraflytting, selv om det er viktige faktorer i de ”store” fortellingene (Jentoft 2001, Thuen 2001).

1.3 Om oppgaven og dens oppbygning

Gjennom denne oppgaven ønsker jeg å bidra til et mer nyansert bilde av livet i små nordnorske kystsamfunn enn slik det ofte framstilles i ulike medier og som i mange tilfeller ligger til grunn for folks forestillinger og stereotypier. Med utgangspunkt i et lite kystsamfunn, ønsker jeg å utfordre det vi ofte betegner som allmenne forestillinger om livet i byen og på bygda hvor byen i mange sammenhenger blir framstilt som representant for det moderne (mangfold og endring) og bygda for det tradisjonelle (homogenitet og bevaring). Jeg vil utforske hvordan mennesker i den moderne bygda forholder seg til både ”moderne og tradisjonelle” verdier og ikke minst møtet mellom disse. Hvilke muligheter og utfordringer stilles folk overfor når de lever slik en av mine informanter beskrev det: *”(...) det er faktisk sånn at her ute lever vi litt i to verdener (...)”*. I tillegg vil jeg sette fokus på hvilken betydning stedstilhørighet har i et moderne samfunn preget av mobilitet, muligheter og valg.

Jeg ønsker å fokusere på flyttepraksis og bostedsvalg som en kontekstuell prosess og ser både stedet de flytter fra og stedet de flytter til som viktige for de valg de gjør, og forståelsen av disse (Holsen og Fosso 2002). Alle de yngre jeg snakket med hadde erfaring med både å bo i mindre samfunn, det jeg velger å kalle bygder, og i byer eller større kommunesentra, heretter kalt byer. Det betyr at erfaringene de trekker fram i sine fortellinger for å forklare sine handlinger, kan knyttes til dikotomien by – bygd, og at reisen som jeg velger å kalle deres bevegelse mellom de ulike stedene, i all hovedsak har gått mellom bygda, byen og tilbake til bygda. En forflytning i et geografisk, sosialt og kulturelt landskap, som i denne sammenheng bringer noen unge voksne tilbake eller til Arnøya. Gjennom deres fortellinger om reiser mellom ulike steder og beskrivelser av sine erfaringer og opplevelser underveis, kan vi, slik jeg ser det, få innsyn i og forståelse av noen faktorer og verdier som ligger til grunn for deres flyttevalg eller, for å holde oss til reisemetaforen, foreløpige reisemål.

Empirien til oppgaven samlet jeg inn under feltarbeidet da jeg bodde på Arnøya i perioden 24. mai til 30. september 2004. I juli måned hadde jeg ferie og bodde borte fra øya, og det samme var tilfelle hver tredje helg hvor jeg var i Tromsø for å arbeide.

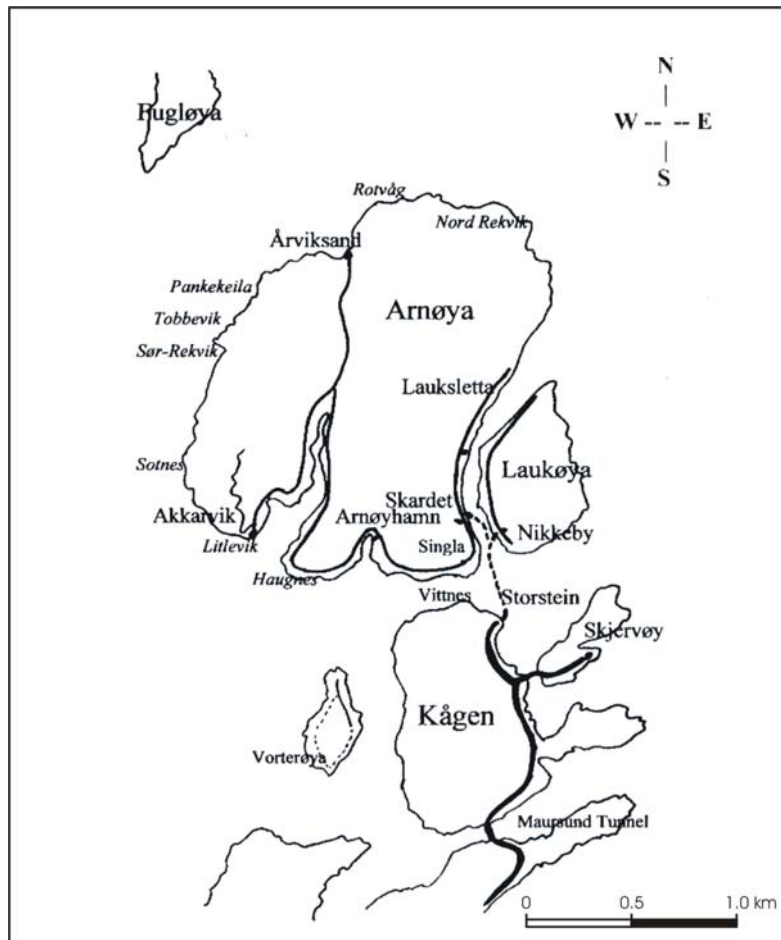
I oppgaven har jeg valgt å bruke Arnøya som benevnelse på øya i alle sammenhenger. Det har jeg gjort fordi det er den navneformen jeg opplevde at lokalbefolkningen brukte i sine omtaler av sitt bosted. Jeg er imidlertid klar over at en grammatikalsk skiller mellom Arnøy i ubestemt og Arnøya i bestemt form. Jeg har valgt å referere sitater på originalspråket/dialekten, bortsett fra når det gjelder utsagn fra mine informanter. Siden jeg ikke behersker den/de lokale dialektene(formene) fullstendig, har jeg valgt å referere alle utsagn i bokmål.

2 Arnøya – før og nå

Arnøya er ei øy i Nord Troms. Den er den største øya i Skjervøy kommune på 278 kvadratkilometer. I bygdeboka for Skjervøy heter det om øya: ” *Arnøya er den ytterste av øyene i herredet og har i nord LoppHAVet inn på seg. Mot vest ligger det åpne Fugløysundet mellom Arnøy og Fugløy og Vannøy i Karlsøy herred. Det smale Løksundet skiller Arnøy fra Løkøy, og Kågsundet går inn mellom Arnøy og Kågen (...)* (...) På sydsiden er det ville og bratte fjell med høye topper(...)” (Fugelsøy 1970:18).

Det er funnet tegn etter bosetting på øya så langt tilbake som til steinalderen. Hvem disse menneskene var er det vanskelig å si noe sikkert om, men tilbake til jernalderen finnes det spor etter både norrøn og samisk aktivitet flere steder på øya (Holberg 2002). Det samiske og norrøne navnet på øya er Ardni som betyr ørn, og på øya finnes en av de største konsentrasjonene av ørn i Nord Europa (Kennedy 2006). I bygdeboka kan vi lese at Arnøya har en befolkning med både sjøsamisk, finsk (kvensk) og norsk bakgrunn. I tillegg til de nevnte befolkningsgruppene er øya, nå som tidligere, et møtested for mennesker fra ulike land og kulturer. I tidligere tider hvor sjøen var den viktigste transportveien lå Arnøya sentralt plassert i forhold til handelsvirksomhet både fra sør og øst. I mer moderne tid er det fiskeindustrien som i hovedsak trekker ulike folkeslag til øya. I 2003 kunne avisa *Nordlys* (27.09.03) fortelle at arbeidere fra femten forskjellige land arbeidet på et av fiskebrukene på Arnøya. Flere kom fra asylmottaket i nabokommunene og var sesongarbeidere på øya i perioder hvor fiskebruket trengte ekstra arbeidskraft. Så lenge de hadde arbeid bodde de på øyas overnattingssted, et hybelhus eller leide seg inn hos lokalbefolkningen. Øya er også

sommerbeite for rein fra Kautokeino reinbeitedistrikt, en praksis som har eksistert langt tilbake i tid og som betyr at befolkningen i perioder av året i tillegg består av reindriftssamer.

Figur 1. Skjematisk kart over Arnøya med omgivelser. Frflyttede steder i kursiv. Modifisert etter Kennedy (2006).

Fiskeressursene i havet har vært den viktigste grunnen til at folk slo seg ned på kysten, og er fremdeles det viktigste eksistensgrunnet for befolkningen på øya. Eller som en skoleelev fra Arnøyhamn skole uttrykker det: *"Ingen hadde bodd på øya viss det ikke hadde vært for fiskinga"* (skoleavisa.no/arnoy, 03). I tillegg til fiske var det på Arnøya som i de fleste andre nordnorske kystsamfunn vanlig at folk hadde et lite gårdsbruk for å livnære seg. Mennene drev sesongfiske, om vinteren i Lofoten og om våren i Finnmark, for så å drive hjemmefiske og hjelpe til på gården. Kvinnene hadde hovedansvaret for gårdsdrifta når mennene var på fiske, i tillegg til ansvar for barn og familie.² Denne formen for kombinasjonsbruk var vanlig på Arnøya fram til 1960 tallet (Kennedy 2006), og for enkelte familier til langt ut på 80 tallet

² I tillegg til mine informanternes fortellinger om livet på øya i tidligere tider, refererer J. C. Kennedy (2006) til denne type kombinasjonsbruk i sin bok om livet på Arnøya før og nå.

(personlige samtaler). Det blir vist til ulike forhold for å forklare endringene i næringstilpassing fra 1960 tallet og framover. Kennedys (ibid) informanter trekker fram framveksten av moderne fiskebruk med behov for arbeidskraft som blant annet førte til at mange kvinner fikk mulighet til større grad av lønnet arbeid, men også til mangel på tid til gårdsdrift. Andre faktorer som trekkes fram er folks ønsker om ferier og fritid, mulighet for utdanning og dermed andre jobbalternativ og politiske prioriteringer i forhold til fiske og jordbruk som ikke lenger gjorde det lønnsomt å drive med kombinasjonsdrift. Uansett grunn, i løpet av etterkrigstida har det skjedd store endringer både i sosiale og materielle betingelser for befolkningen på Arnøya. Økonomien som tidligere i stor grad var basert på selvberging er nå en integrert del av nasjonal og internasjonal økonomi med de konsekvenser det har for befolkningens levesett og livsstil. Fiskeri og fiskerinæring er fremdeles, som den nevnte eleven viste til, det viktigste eksistensgrunnet på øya, men mange av innbyggerne er i dag sysselsatt innenfor privat og offentlig tjenestenæring som skole, helse og ulike former for servicenæringer.

Bosettingsstrukturen på Arnøya har endret seg mye, spesielt etter 1945. Krigsvinteren 1944-45 ble befolkningen på øya, på samme måte som mye av befolkningen andre steder i Nord Troms og Finnmark, evakuert til steder lenger sør i landet. Bolighus, låver og fjøs ble brent av tyskerne før de trakk seg tilbake, og på Arnøya stod kun et par hus igjen (Hauglid 1985). Innbyggerne som kom tilbake etter krigen kom til et ruinlandskap hvor alt måtte bygges opp på nytt. I arbeidet med gjenoppbyggingen fikk befolkningen bistand fra sentrale myndigheter og deres gjenoppbyggingsprogram for Nord Norge, administrert av Finnmarkskontoret.³ Gjenreisningen innebar ikke bare en gjenreisning i betydningen av oppbygging av det gamle på øya, men ikke minst også en forandring av bosettingsstrukturen hvor noen av de minste bygdene/boplassene ikke ble bygd opp igjen. Familiene fra disse stedene bosatte seg enten i de større bygdene på øya eller på tettsteder utenfor. Den politiske styringen av gjenreisningen innebar et ønske om en ny økonomisk politikk hvor en av målsettingene var en samling av mennesker og aktiviteter i større sentra. Dette kom ikke minst tydelig fram gjennom 1950- og 60-tallet hvor befolkningen i de mest avsidesliggende stedene ble betalt av myndighetene for å flytte inn til større bygder og tettsteder (Hauglid 1985, Kennedy 2006). På Arnøya var det medvirkende til en sentralisering av befolkningen i fire bygder, Akkarvik, Arnøyhamn,

---

³ Finnmarkskontoret var ment å skulle planlegge og koordinere gjenoppbygginga av Nord Troms og hadde fått makt til å bestemme hvordan gjenreisningen skulle skje og hvordan hus og uthus skulle se ut. Det vakte mange reaksjoner fra innbyggere som følte seg umyndiggjort og overkjørt av sentrale myndigheter, arkitekter og agronomer som ofte kom sørfra uten kunnskap om lokale forhold (Hauglid 1985)

Lauksletta og Årviksand, bygder hvor det ble etablert arbeidsplasser, servicekontorer og skoler og som etter hvert ble knyttet sammen gjennom veiutbygging. I 1970 ble bygda Årviksand, som den siste av de fire bygdene, tilknyttet det lokale veinettet som bandt de øvrige bygdene sammen. Samme år fikk øya fergeforbindelse som knyttet den til kommunesenteret på Skjervøy og fastlandet. Før den tid var befolkningen avhengig av private båter og lokalbåten som anløp øya noen dager i uka for kontakt med utenverdenen. I dag går ferga mellom Arnøya og øya Kågen opptil 13 ganger per dag, og både blant lokalbefolkningen og offentlige myndigheter diskuteres mulighetene for en bru eller tunnel som kan erstatte fergeturen. Fra Kågen er det bro over til Skjervøy og tunnel, åpnet i 1991, som forbinder øya med fastlandet. I tillegg er det hurtigbåtforbindelse mellom Tromsø og Skjervøy som går innom Arnøya ved behov. Fra bygdene er det lokalbuss-/skolebuss- forbindelse til enkelte av ferge- og hurtigbåtanløpene. Overgangen fra at all kommunikasjon foregikk med båt og ofte i andre retninger enn via Skjervøy (Kennedy 2006), til avhengighet av tilkobling til riksveinettet har ikke bare ført til større mobilitet og enklere forflytting, men også til nye utfordringer. Gjennom årene har utbygging av samferdselsnettet vært kilde til mange diskusjoner og til dels store uenigheter både mellom øyas befolkning og lokale og sentrale myndigheter og mellom innbyggerne i de ulike bygdene. Innad på øya har diskusjonene først og fremst vært knyttet til behovet for skredsikring av veinettet og plassering av fergeanløp. I konkurranse om begrensede midler har det hele tiden vært et spørsmål om hvilke av bygdene som har vært mest utsatt og dermed burde bli prioritert først.⁴ I forhold til sentrale myndigheter har prioriteringen av midler til utbedring og sikring av veinettet på øya i mange sammenhenger blitt et spørsmål om myndighetenes verdsetting av befolkningen utenfor byer og tettsteder, noe som blant annet kommer fram i flere avisinnlegg (*Nordlys*, mars 2000, 06.02.02, 29.03.04).

Politikken etter krigen med vekt på sentralisering og en befolkningsøkning i tettsteder og kommunesentra fikk også konsekvenser for befolkningsgrunnlaget mange steder i Nord Troms (Hauglid 1985) og, som vi har sett, også på Arnøya. Fra 1960 og fram til 2001 sank innbyggertallet fra 1071 til 446 (Kennedy 2006) med forholdsvis store konsekvenser for infrastruktur som skole og arbeidsplasser både innenfor og mellom de ulike bygdene. Under mitt feltarbeid bodde det ca. 480 mennesker på øya, hvorav 95 var under 18 år (opplysninger fra Skjervøy kommune). Arnøyhamn og Årviksand var de største bygdene med omtrent like

---

⁴ Skredsikringsarbeidet startet sommeren 2006 med sikring av veien mellom Årviksand og Arnøyhamn. Fortsettelsen av arbeidet, med sikring av veien mellom Arnøyhamn og Lauksletta, er planlagt, men ennå ikke kommet med på noe veibudsjett (personlig samtale høsten 2006).

mange innbyggere, men Arnøyhamn ble regnet som øyas kirke-, service- og skolesentrum. I tillegg til barne- og ungdomsskole i Arnøyhamn var det barneskole i Årviksand, samt barnehage i begge bygdene. Mange arbeidsplasser innen fiskeindustrien var knyttet til bygda Lauksletta hvor det fantes både fiskebruk, lakseoppdrett og slakteri. I tillegg var det et fiskeoppdrett i Årviksand og fiskemottak i Akkarvik og Arnøyhamn.

3 Feltarbeidet – metodisk tilnærming

3.1 Å være på feltarbeid

I boka *"Nærmere kommer du ikke..."* beskriver Finn Sivert Nilsen (1996) feltarbeidet som en eksistensiell opplevelse: *"Feltarbeidet er eksistensielt fordi vi er til stede i en fremmed verden – over lang tid, uten lengre avbrekk og med hele oss selv, og fordi alt vi opplever er (eller kan bli) data"* (Nielsen 1996: 19). Det er en beskrivelse som passer godt med min egen opplevelse av det å være på feltarbeid, hvor det å både skulle delta i og observere sosialt liv på en fremmed plass var langt mer utfordrende og slitsomt enn det jeg hadde forestilt meg på forhånd. Det var en "jobb" som krevde min tilstedeværelse 24 timer i døgnet, spesielt den første tiden hvor dagens aktiviteter og funderinger fortsatte å leve sitt eget liv selv når jeg sov, alle ukas sju dager. Å være en del av det sosiale livet i bygda hvor jeg bodde og på øya generelt betydde at jeg måtte oppsøke mennesker og steder på deres arenaer, og siden det var få mennesker og få offentlige møteplasser ble alle møter viktige som potensielle data. At bygda jeg bodde i var liten gjorde i tillegg min tilstedeværelse godt synlig og det tok ikke lange tiden før de fleste som bodde i bygda, og etter hvert også andre, var godt informert om hvem jeg var. Det gikk raskt opp for meg at det ikke bare var jeg som var interessert i og nysgjerrig på øyboernes liv, men at jeg og mine aktiviteter også var gjenstand for observasjon, vurdering og diskusjon. Feltarbeidet var et prosjekt som innbefattet og engasjerte hele meg. Det var en lærerik, omsluttende, allestedsværende og utfordrende eksistensiell opplevelse (ibid). Gjennom å være tilstede i folks dagligliv over tid ga meg en unik mulighet til å framskaffe nødvendige data for både å beskrive og forsøke å forstå og forklare deres handlinger og fortellinger (Watson 1999, Wadel 1991, Holliday 2002).

3.1.1 En kort presentasjon av bygda "mi"

Jeg kom til Arnøya med ferga fra Storstein på øya Kågen en fredagskveld i siste halvdel av mai. Sammen med familien hadde jeg kjørt fra Tromsø, en kjøretur som tar mellom tre og fire

timer avhengig av trafikk og kjøreforhold. Det var ikke mange folk og biler med ferga denne fredagskvelden og de som var med ga inntrykk av å være folk fra en av bygdene på øya. De fleste gikk nedunder dekk til salongen, mange hilste på hverandre og noen satte seg sammen i grupper. I tillegg til bord, stoler og benker var det en disk hvor en kunne få kjøpt kaffe, vafler, brus, pølser og is. Billettøren som tok i mot betaling for fergeturen stod også for salget. Han kjente tydelig de fleste passasjerene, hilste og slo av en prat med flere av dem. Overfarten tok ca. 25 minutter da denne turen gikk direkte mellom Storstein og Skaret.⁵ På kaia stod det et par biler som skulle ha ferga tilbake til Storstein og noen biler som tydelig var der for å hente passasjerer fra ferga. Bilene fra ferga kjørte samlet opp til veien, hvor noen tok til venstre mot tre av bygdene på øya, mens andre kjørte mot høyre og innover bygda hvor fergekaia var lokalisert. Vi tok til høyre og kjørte de få minuttene det tok før vi kom fram til huset hvor jeg skulle bo. Jeg kjente huset og bygda fra tidligere besøk. Eieren var en slektning av meg som selv hadde vokst opp i huset. Foreldrene var nå døde og han og de andre søsknene var bosatt utenfor øya, men han brukte huset som feriehus på sommeren. Jeg og familien min hadde tidligere fått låne huset og tilbrakt noen helger der, og nå hadde jeg fått leie det i den tiden feltarbeidet varte. På veien passerte vi fiskekaia og et av fiskebrukene på øya som lå på nedsiden av veien. På oversiden lå det diverse utstyr som tydelig tilhørte fiskebruket. Noe så ut som utrangert utstyr som bare var blitt stående, mens andre ting ga inntrykk av å være i bruk. Litt lenger nordover veien lå butikken, en langstrakt hvit bygning med en bensinpumpe utenfor og et skilt som indikerte at posten hadde et lokale i samme bygning. I tillegg lå det noen spredte hus på over- og nedsiden av veien. Vi parkerte på oversiden og begynte å bære bagasjen over veien og ned til huset. Huset var et gjenreisningshus på 1,5 etasje og så ut som mange av de andre husene som ble bygd rett etter krigen i bygda og på øya. Det lå et stykke nedenfor veien, nesten nede i fjærsteinene, men ikke lenger ned enn at det var plass til et naust på nedsiden mot sundet. På veien ned til huset passerte vi en rødmalt fjøs/låve som en gang hadde huset både dyr og fôr, men som i dag ble brukt til oppbevaring av diverse redskaper og ved. Rundt huset var det nå satt opp et nettinggjerde, hengt opp på trestolper som var slått ned i bakken. På vinteren visste jeg at gjerdet ble tatt ned og rullet sammen for at det ikke skulle bli ødelagt av snøen. På våren, når eieren kom på sitt første besøk etter vinteren, ble det satt opp for å holde sauer og reinsdyr unna husveggene. I gjerdet var det to hvitmalte treporter, en opp mot veien og en ned mot fjæra. Gamle portstolper oppe ved veien indikerte at en større del av eiendommen hadde vært inngjerdet den gang det var behov for å beskytte potetland,

---

⁵ På noen turer i løpet av dagen går ferga innom Nikkeby på Laukøy for å ta med og sette av passasjerer, og tar da noe lengre tid.

bærbusker og rabarbra. Bygda hvor huset lå var ei langstrakt bygd som strakk seg fra fergeleiet, langs sundet og ut mot storhavet. Den er ca ei mil i utstrekning og husene ligger på over- og nedsida av veien som går langs sundet. Mange av husene er ulike typer gjenreisningshus med fjøs og naust på eiendommen, men det er også flere moderne hus som ser ut som om de kan være bygd en gang på 1970- og 80-tallet. De aller fleste husene er velstelte og bærer preg av at de er bebodd hele eller store deler av året.⁶ Rundt husene er det inngjerdede hager, mange av dem fulle av blomster og andre prydvexter. Flere har fremdeles potetland, noen har jordbæråkre og andre bærbusker. Tidligere hadde så godt som alle husstander noen sauer, men i dag er det kun en ”sauelund” i bygda, og de driver i større skala enn de tradisjonelle fiskerbøndene gjorde tidligere. I tillegg til sauer har familien hester og høner. Da jeg kom til øya i mai var ikke sauene sluppet ut på beite ennå, men gikk fremdeles i innhegninger nær gården. Etter hvert som lammene ble store nok slapp de ut og var da et vanlig syn både langs fjæra, oppe i lia og ikke minst langs veien, til ergrelse for mange av de andre fastboende.⁷ På oversida av veien gikk det forholdsvis bratt oppover mot høye, mørke fjelltopper, men for å komme til fjells måtte man først passere et litt myrlendt landskap hvor det var tydelige spor etter uttak av torv som folk tidligere brukte til oppvarming av husene sine, og så noe bjørkekratt. Her vokste det både multer, blåbær og krøkebær i tillegg til diverse sopp. I noen områder var det også godt med tyttebær. Trær, gress og forskjellige planter så ut til å trives i beltet mellom veien og fjellet og ga inntrykk av et frodig landskap. Et stykke utover i bygda lå den gamle skolen, en forholdsvis stor grå trebygning i to etasjer som tidligere både hadde vært internat og skole. I 1973/74 ble internatdrifta avviklet og i 1995 var det slutt på den ordinære skoledrifta. Da var elevtallet blitt så lite at kommunen valgte å nedlegge skolen og overføre lærere og elever til skolen i nabobygda. Det betyr at skolebarna i bygda nå er avhengig av buss til og fra skolen, en tur som tar ca 20 minutter. Den gamle skolebygningen fungerer i dag på mange måter som et ”bygdehus” og rommer ulike aktiviteter. Noen måneder om vinteren blir deler av det brukt av kommunen som vinterskole.⁸ I tillegg har bygdelaget og en fritidsklubb for barn og ungdom sine lokaler i bygningen. Det som tidligere var skoleinternat er kjøpt av en familie i bygda, som har pusset

---

⁶ Noen eldre mennesker flyttet inn til kommunesenteret eller til Tromsø om vinteren, men bodde resten av året på øya.

⁷ Jeg hørte mange kommentarer om hvor mye skit sauene la igjen etter seg og at dyr hørte til i utmarka og ikke langs veiene. Spesielt mange av de eldre henviste til tidligere tider hvor folk fulgte sauene opp i fjellet og passet på at de holdt seg der.

⁸ I perioden fra januar til april er faren for skred og ras over veien der skolebussen kjører så stor at kommunen i samarbeid med foreldre og lærere har bestemt at det skal organiseres vinterskole for barna i bygda. I ei anna bygd hvor det ikke er nok elever til å organisere felles undervisning, har elevene hjemme pc og får undervisning over internett i de mest rasfarlige periodene.

det opp og startet et serverings- og overnattingstilbud i lokalene. I min feltarbeidertid var internatet det eneste overnattingstilbudet på øya, og familien hadde nok å gjøre med å motta gjester som ønsket overnatting eller bare noe godt å spise.

3.1.2 Feltarbeiderrollen og mitt forhold til øya

I mine første møter med menneskene på Arnøya presenterte jeg meg som en student som var interessert i å lære om livet på øya slik det fortonet seg for de som bodde der, og at jeg ville være avhengig av deres hjelp for å få en slik kunnskap. Jeg la vekt på at jeg ikke hadde egne erfaringer med hvordan det var å bo og leve i et lite øysamfunn. Den lille kunnskapen jeg hadde var den jeg hadde fått gjennom andre, først og fremst gjennom fortellinger og reportasjer i ulike former for medier. Lærlingerollen (Fossåskaret 1997, Wadel 1991) falt meg naturlig både fordi jeg visste lite om livet på øya og tidlig opplevde at det var mye jeg ikke forstod. I tillegg var det en god rolle å ha fordi det ga meg frihet til å spørre alle de ”dumme” spørsmålene samtidig som folk opplevde at jeg trengte deres hjelp, noe jeg også gjorde. Den ga meg også ”frihet” til å bevege meg mellom folk som jeg etter hvert forstod hadde ulike uoverstemmelser seg i mellom. Jeg opplevde at folk hadde forståelse for at jeg verken kunne eller ville ta stilling i konfliktene og at ”nysgjerrigheten min” handlet om å forsøke å forstå folks handlinger. Det at jeg beveget meg mellom familier som tydeligvis hadde uoppgjorte forhold seg i mellom stilte meg likevel overfor noen dilemmaer. Hva tror de ulike menneskene om hva jeg sier til de andre, forventer folk at jeg skal ta stilling, ønsker de at jeg skal være budbringer, var noen av de spørsmålene som plagde meg. Jeg valgte å ta opp noen av de tankene jeg hadde med dem det gjaldt, noe som førte til at jeg ble mer komfortabel med mine ”bevegelser” mellom folk. Samtidig fikk jeg en bekreftelse på at folk hadde forståelse for og aksepterte min rolle som lærling, og at det var jeg som gjorde ting til problemer. Reaksjonene jeg fikk kan oppsummeres i et utsagn fra en av dem jeg diskuterte dilemmaet mitt med: *”Jeg tror da ikke at du er noen alminnelig sladrekjerring”*.

På ett område skilte jeg meg ut fra de som kom som fremmede til øya. Jeg hadde en tilhørighet til stedet gjennom min farmor som hadde vokst opp der. Selv om det var 90 år siden hun hadde bodd på øya og jeg selv ikke har hatt annen kontakt med stedet enn noen helgebeseøk, opplevde jeg at det var et forhold som gjorde at mange, særlig eldre mennesker i den bygda jeg bodde, følte seg tryggere på hvem jeg var og at min interesse var noe mer enn bare nysgjerrighet som ville gå over når feltarbeidet var ferdig. Det utvidet statusen min fra å være først og fremst lærling og student til en med tilhørighet til øya (om enn liten). Vi delte

noen "felles erfaringer" gjennom tidligere menneskers liv på øya. Det at jeg fremdeles hadde slektninger som bodde der gjorde at jeg ble plassert i forhold til noe kjent. Det ble mange samtaler om hvem jeg lignet, hvor farmor hadde bodd, hva mine oldeforeldre het, hvor de kom fra og så videre. Jeg opplevde at min tilhørighet til øya, virket som en "døråpner" og førte til at jeg kanskje raskere ble akseptert spesielt i bygda "mi". En yngre dame uttrykte det slik: *"Egentlig er vi litt skeptiske til fremmede, men det har vært annerledes med deg"*. Hun henviste til min aktive måte å ta kontakt på og hvor raskt jeg var blitt inkludert i mange av bygdas aktiviteter, men kanskje også til en type annerledeshet knyttet til tilhørighet. Det er selvfølgelig vanskelig å vite om mine slektskapsforhold også holdt meg utenfor noen sammenhenger og begrenset hva jeg fikk innsyn i, men inntrykket mitt er at det hadde en positiv virkning og hjalp meg "inn i bygda".

Wadel (1991) advarer mot at feltarbeideren insisterer på bare å være forsker fordi en slik rolle kan hindre adgang til arenaer vi ønsker å få tilgang til. Spørsmålet "hvem er du sin" som jeg ofte fikk i mine første møter med mennesker på Arnøya opplevde jeg som folks ønske om å plassere meg i en annen og mer kjent rolle enn forskerens, noe som igjen fikk konsekvenser for den relasjonen vi fikk til hverandre. Samhandlingen oss i mellom ble mer likeverdig i og med at våre statuser ikke bare var komplementære, men også symmetriske (Fossåskaret 1997).

3.2 Innhenting av informasjon/metode

Gjennom feltarbeidet gjorde jeg bruk av ulike metoder for å samle inn data. Først og fremst var som vi har sett, samtaler med mennesker på ulike arenaer, kilde til informasjon. Den første måneden jeg bodde på øya, brukte jeg til å bli kjent, først og fremst i den bygda hvor jeg bodde, både med folk og dagligliv, samt å gi befolkningen der mulighet til å bli kjent med meg og hensikten med oppholdet mitt. I denne perioden var samtalerne jeg hadde verken strukturerte eller avtalt på forhånd. Møtene mine med folk var stort sett tilfeldige og samtalerne bar preg av å være det Fossåskaret (1997) med henvisning til Wadel (1991: 47), betegner som feltsamtaler: *"Feltsamtaler er ikke avtalte intervjuer. De er mer lik den dagligdagse praten mellom folk. I slike samtaler forteller forskeren kanskje like mye som han lytter. Inni denne hverdagspraten kan det ligge informasjon som er meget relevant for undersøkelsen"* (s. 24). De første samtalerne foregikk stort sett på butikken. Noen ganger ble det snakk om prosjektet mitt. Jeg fikk tips om aktuelle informanter og aktiviteter jeg kunne være med på, og ble presentert for stadig flere av bygdas innbyggere. Men som oftest dreide praten seg om store

og små hendelser på øya, været, hva som hendte ute i verden og så videre, samtaler som jeg kunne være mer eller mindre deltagende i, men som til sammen bidro til at jeg gradvis lærte og forstod mer og mer av det samfunnet som i begynnelsen av feltarbeidet framstod som fremmed og på mange måter uforståelig for meg. Jeg opplevde at folk var både nysgjerrige på hvorfor jeg hadde valgt å komme til Arnøya og overrasket over at jeg var interessert i livet og menneskene der. Samtidig opplevde jeg de aller fleste som positive til prosjektet og mer enn villige til å fortelle og forklare meg om livet i bygda og på øya. Noen ga klart uttrykk for at det var på høy tid at det positive ved livet på Arnøya, ble satt i fokus.

De første avtalte samtaler som jeg hadde etter at jeg hadde oppholdt meg på øya en god stund var med rektoren ved en av skolene på øya og en yngre dame som hadde vært leder for et tidligere bygdeutviklingsprosjekt. Før disse samtaler forberedte jeg meg ved å tenke igjennom hva jeg ønsket informasjon om, og de jeg hadde avtaler med var også informert om hva jeg spesielt var ute etter av informasjon. Erfaringene fra disse samtaler var at på tross av mine forberedelser levde samtaler sine egne liv, og informantene snakket om de sidene ved øylivet de var mest opptatt av ut fra sitt ståsted. Jeg lærte meg at jeg måtte ta større styring med samtalen hvis det var spesielle forhold jeg ønsket belyst, og noen samtaler ble mer strukturerte på den måten at jeg hadde noen helt konkrete spørsmål jeg ønsket svar på. Etter hvert som jeg ble kjent på øya, knyttet kontakter med flere folk og ikke minst ble mer bevisst på hva jeg ønsket å finne ut av, ble jeg også mer bevisst på hvem jeg ønsket å snakke med, og hovedfokuset mitt rettet seg mot yngre mennesker som hadde bodd utenfor øya og som hadde valgt å flytte til eller tilbake. Målet var å få høre deres fortellinger om hva som hadde ført dem til Arnøya, kvaliteter og utfordringer ved livet der, framtidsutsikter og så videre. Disse samtaler bar preg av det jeg vil kalle livsfortellinger (Gullestad 1996) hvor informantene fortalte deler av sin historie, først og fremst knyttet til livet på Arnøya her og nå, men hvor deres tidligere erfaringer både med livet på øya og andre steder dannet et viktig "bakteppe". Jeg endte opp med 12 personer som gjennom et eller flere møter fortalte meg sine historier. Informantene styrte i stor grad samtaler, men jeg hadde gitt dem noen stikkord om hvilke informasjon jeg var spesielt interessert i. Samtaler foregikk stort sett i informantenes hjem, varte fra to til fire timer hvor jeg kom med bemerkninger eller oppfølgende/avklarende spørsmål, men ellers forsøkte å konsentrere meg om å lytte. Én foretrakk å komme hjem til meg for å snakke da hun antok at det var mer ro der. Jeg hadde alltid med meg en notatbok og penn til disse møtene, men tok minimalt med notater underveis. Derimot skrev jeg fyldige referater etter hver samtale. Jeg valgte å konsentrere meg om å lytte på bekostning av å ta

løpende notater først og fremst fordi jeg vet fra tidligere erfaringer at det å ta notater lett fører til at jeg mister noe av oppmerksomheten i forhold til fortelleren og dennes historie. Jeg er klar over at hukommelsen er selektiv og at referater skrevet i ettertid kan miste noen av fortellingens detaljer og nyanser (Nilsen 1996: 107). Samtidig har mange års arbeid med blant annet det å lytte til menneskers historier i ulike sammenhenger gitt meg god trening i å huske samtaler og fortellinger rimelig detaljert. I avveiningen om å ta notater underveis eller ikke ble mine tidligere erfaringer utslagsgivende.

De 12 personenes historier har en sentral plass i datamaterialet mitt, selv om jeg endte opp med å velge ut 4 av dem som mine hovedinformanter. De ble mer eller mindre tilfeldig valgt ut blant mennesker i aktuell aldersgruppe og livssituasjon i de ulike bygdene, etter prinsippet ”kjenner noen som kjenner noen”. De var mellom 24 og 45 år, flesteparten i 30-års alderen, de hadde ulik sosial status (gift, samboer, skilt, med eller uten barn), ulik yrkesbakgrunn og utdannelse og representerte alle de fire bygdene. Noen var født og oppvokst på øya eller hadde tilbrakt mye tid der på besøk hos slektninger opp gjennom oppveksten, andre hadde giftet seg med en fra stedet. Det var mest kvinner, bare to var menn. Dette hadde ulike årsaker: kvinnene var mest tilgjengelige i forhold til arbeidssituasjon, som kvinne var det enklere for meg å få kontakt med kvinner enn menn og at kvinner anbefalte andre kvinner, er noen. Det betyr ikke at jeg ikke snakket med menn. I mine mer ustrukturerte, sporadiske feltsamtaler, var kjønnsfordelingen mer jevn. Der hadde jeg også en større spredning i alder, fra 24 til 90 år, og samtalene med disse foregikk på ulike arenaer. Butikken og rundt kjøkkenbordet var som nevnt sentrale arenaer, men også veien, bussen, ferga, fjellet, skolen med mer var aktuelle møteplasser. Gjennom oppgaven opererer jeg med kategoriene eldre, middelaldrende og yngre, blant annet i beskrivelsene av noen informanter hvor jeg ikke vet konkret alder. Det er en grov inndeling hvor jeg med eldre henviser til de jeg antar er fra 70 år og oppover, middelaldrende fra 45 til 70 og yngre henviser til de mellom 24 og 45.

3.2.1 Narrativer

Som jeg allerede har nevnt, har jeg valgt å la 4 (12) menneskers fortellinger om sitt liv, knyttet til deres valg om å bosette seg på Arnøya få en sentral plass i mitt datamateriale. Det er et bevisst valg ut i fra et ønske og en målsetting om at deres opplevelser, forståelser og refleksjoner skal få komme fram som et supplement til det vi ofte forbinder med den mer offentlige fortellingen, fortalt av politikere, forskere og ulike media. I tillegg ser jeg folks fortellinger som en innfallsport til kunnskap om hvordan de forstår seg selv og den verden de

lever i. Erfaringer og hendelser som trekkes fram, refleksjoner og begreper som brukes kan si oss noe om hva den enkelte anser som viktig og verdifullt i sitt liv (Gullestad 1996). Samtidig utspiller den enkeltes liv seg innenfor sosiale sammenhenger og kontekster som legger noen premisser og føringer for hva som er akseptert og mulig, og personlige fortellinger kan derfor også gi oss kunnskap og innsikt om sentrale kulturelle og sosiale betingelser i samfunnet (ibid). Hockey og James (2003) setter i boka ”*Social Identities across the Life Course*” fokus på hvordan de forskjellige fasene i menneskers individuelle livsløp ikke bare er knyttet til biologisk alder, men også er ladet med kulturelt, ideologisk og symbolsk innhold. De viser til hvordan ulike aldersgrupper til ulike tider er knyttet til forskjellige sosiale og moralske forventninger, som igjen får konsekvenser for hvilke verdier og handlinger som kommer fram i menneskers fortellinger om sine liv. Somers (1994) viser til hvordan våre fortellinger (narrativer) ikke bare handler om identitet, men også om aktivitet i og med at hvem vi er i de fleste tilfelle også virker inn på hva vi gjør/kan gjøre. Aktivitet fører til nye fortellinger som igjen produserer aktivitet og så videre. Gjennom våre fortellinger ”ontological narratives” (ibid) definerer (konstruerer) vi hvem vi er, men ikke på fritt grunnlag, i følge Somers. De offentlige fortellingene ”public narratives” (ibid), de som er knyttet til enheter som er større enn individet (familie, arbeidsplass, lokalsamfunn osv) og ”metanarrativity” eller masterfortellingen knyttet til overordnet ideologi, vitenskap og lignende, regulerer hvilke muligheter som finnes. De ulike fortellingene eksisterer kun i kraft av og i dialog med hverandre, men er ikke likeverdige. Ulike maktfaktorer bestemmer hvilke fortellinger som er tilgjengelige og hvem som gjøres relevante.

Både antropologer og andre samfunnsvitere bruker i ulike sammenhenger folks fortellinger om sine liv som data i sine arbeider. Kirsten Danielsen er en norsk antropolog som har lange tradisjoner med å arbeide med folks livshistorier. I følge henne er livshistorier en form for narrativer, jeg-fortellinger, hvor fortelleren er hovedperson i fortellingen om sitt liv. Fortellingen handler om hvem jeg er og hvordan jeg har blitt den jeg er. Om historien som fortelles er ”sann” eller ikke, er i følge Danielsen ikke vesentlig. Det er konstruksjonen av fortellingen og meningen en kan trekke ut av den som er i fokus og gjenstand for analyse. Gjennom livshistorien gis fortelleren mulighet til å reflektere over sitt eget liv, evaluere og bedømme hendelser og sammenhenger, og på den måten kan de fungere som kilder til forståelse av oss selv og de sosiale prosesser vi er en del av (2001: 147). Slik jeg vurderer mine informanternes fortellinger har de mange likheter med livshistoriene slik Danielsen beskriver dem og er, slik jeg ser det, en form for narrativer. Fortellingene handlet om dem og

var i stor grad tilbakeblikk hvor hendelser i fortida ble tillagt betydning og var med å forklare og gi mening til hendelser i nåtida. Avstanden i tid mellom opplevelsene og fortellingene medvirket til at det ikke først og fremst var de faktiske opplevelsene jeg fikk tilgang til, men fortellerens egen forståelse og refleksjon over tidligere hendelser og opplevelser, blant annet knyttet til alder (Hockey og James 2003). Dette var et forhold som kom tydelig fram i flere av samtalene hvor fortellerne i ulike sammenhenger ga uttrykk for at de gjennom å fortelle sin historie til meg som en utenforstående ble oppmerksomme på sammenhenger og betydninger de ikke hadde sett tidligere. Det ga dem en ny innsikt og forståelse av hvordan hendelser i fortida hadde betydning for hva de så som viktig og verdifullt og hvilke valg og prioriteringer de hadde gjort i forhold til livsstil og levemåte i nåtida.

Danielsen (ibid) viser til kritikk og skepsis fra ulikt hold mot å bruke livshistorier som data. Blant annet trekker hun fram Unni Wikan (1995) som, i følge Danielsen, hevder at det er ved å studere og delta i folks handlinger at vi kan få innsyn i menneskers forståelse av seg selv og sin virkelighet, ikke ved å lytte til deres fortellinger. Slik jeg forstår en slik kritikk, henviser den til at folks fortellinger om sine liv er lite etterrettelige da vi alltid vil forsøke å framstille oss selv i et best mulig lys, i tillegg til at fortellinger om fortida blir subjektive og preget av erfaringer vi har gjort oss i ettertid. Dette er forhold jeg er oppmerksom på, men som jeg mener har liten betydning slik jeg velger å bruke mine data hvor ambisjonene er å beskrive og forsøke å forstå hvordan folk selv opplever sin virkelighet. I tillegg mener jeg det kan stilles spørsmål ved om ønsket om å framstille oss selv i et ”godt lys” er noe som bare kjennetegner hva vi legger vekt på og ikke minst utelater i våre verbale fortellinger. Goffman (1992) viser blant annet i sin samhandlingsteori til hvordan vårt ønske om sosial aspekt er drivkraften i all kommunikasjon og samhandling og styrende for hvordan vi forsøker å framstå for andre. Å være på feltarbeid betyr i tillegg at vi har mulighet til å ta i bruk flere metoder for innsamling av data. For meg viste det seg at vekslingen mellom det å lytte til folks fortellinger og det å delta i og observere aktivitet på arenaer hvor folk møttes var både nyttig og viktig. Innsikten og kunnskapen jeg fikk gjennom de forskjellige metodene supplerte hverandre og gjorde meg bedre i stand til å forstå både folks forståelse av seg selv og den virkeligheten de levde i, en form for ”thick descriptions” (Geertz 1973).

3.2.2 Deltakelse og observasjon

I tillegg til ulike former for samtaler var jeg, som tidligere nevnt, både observatør og deltaker på ulike samhandlingsarenaer. Jeg tilbød meg å hjelpe til med diverse praktiske oppgaver på

overnattings- og serveringsstedet i bygda og ble ved noen anledninger deltaker i deres praktiske gjøremål. Jeg inviterte meg selv, eller ble invitert, til å delta på møte i en hageforening flere av damene i de ulike bygdene hadde, på møte i bygdelaget i bygda "mi", møte i en barnehage hvor omorganisering av tilbudet ble drøftet med ordføreren og på to møter i sanitetsforeningen i "mi" bygd. Jeg var tilstede på fritidsklubben, var med på bygdefest og på pensjonisttur til Finland. Jeg møtte ordføreren på hans kontor og hadde møter på skolen med rektor og lærere og deltok på avslutningsfest for 10. klasse før sommeren. På noen av arenaene var jeg mest observatør, for eksempel på bygdelagsmøtet og møtet i barnehagen, men som regel var jeg en aktiv deltaker i de sammenhengende jeg var i samtidig som jeg forsøkte å observere de andre deltakernes aktiviteter. I tillegg til at det å delta i aktiviteter på ulike samhandlingsarenaer ga meg muligheten til å bli kjent med folk og det sosiale livet som særpreget øya, medvirket det til at jeg fikk innsyn i og forståelse for meningsdimensjonen i mye av den aktiviteten som foregikk. Det var kunnskap som jeg i andre sammenhenger kunne bruke til å forstå flere sider av folks livsfortellinger, eller episoder/samtaler som jeg selv ikke deltok i, kun observerte (Fossåskaret 1997, Saugestad 1997).

3.2.3 Skriftlig informasjon (sekundærkilder)

Jeg leste en del skriftlig materiale med informasjon om øya og livet der både i tidligere tider og i dag i bygdebøker, årbøker og annen relevant litteratur. En informant hadde samlet avisutklipp som omhandlet Arnøya på en eller annen måte, fra avisene *Nordlys* og *Framtid i Nord* (lokalavisa for regionen) fra 80-tallet og fram til i dag. Hans utklippsbøker var interessant og nyttig lesning. Her fikk jeg innsikt i hendelser som på ulik måte hadde opptatt lokalbefolkningen gjennom årene, avisdebatter, politiske prioriteringer og ikke minst saker som hadde skapt debatt bygdene i mellom. I tillegg ble jeg oppmerksom på at øya hadde mange beboere med sterke meninger som jevnlig benyttet seg av avisenes debattsider. Lesing av lokalavisa var også en nyttig kilde til informasjon i den tida jeg bodde på øya.

3.3 Å skape kontakt

Før jeg startet feltarbeidet hadde jeg vært i kontakt med ei ung dame som noen år tidligere hadde vært leder for et bygdeutviklingsprosjekt på øya for å introdusere meg selv og prosjektet mitt og om mulig sikre meg en informant. Damen, som bodde i en annen bygd enn meg, var for tiden hjemme med små barn og ga uttrykk både for interesse for prosjektet og det

å delta som informant. Det samme gjorde rektor på en av skolene på øya, som jeg også tok kontakt med mens jeg fremdeles var hjemme i Tromsø. Til sammen førte deres positive respons til at jeg følte meg forholdsvis sikker på at oppstarten på feltarbeidet mitt skulle være rimelig enkelt og at jeg ikke bekymret meg over hvordan jeg skulle komme i kontakt med innbyggerne på øya. Virkeligheten skulle vise seg å ikke være fullt så enkel. I det videre skal jeg presentere noen utfordringer knyttet til det å bli kjent med folk og deres livsverdener, og noen arenaer som ble sentrale for meg i mitt strev med å løse disse.

Den første helga jeg oppholdt meg på øya hadde jeg selskap av familien. Det var forholdsvis fint vær og vi tilbrakte det meste av tida utendørs, på veien, i fjellet og fjæra. Det slo meg hvor få mennesker vi møtte, i hvertfall som var i en posisjon som innbød til å slå av en prat. Trafikken langs veien begrenset seg til biltrafikk. Når vi gikk langs veien kunne vi observere mange åpne dører og av og til et menneske eller to på utsida av huset. Det eneste menneske jeg kom i "snakke-avstand" til i løpet av helga var en enslig voksen dame på tur i fjæra. Vi utvekslet en hilsen og noen få ord om vær og vind før hun fortsatte én vei og vi en annen. Da familien tok farvel og kjørte av gårde til ferga søndag formiddag senket den store tomheten seg over meg. Jeg satt ute på trappa med utsikt til hav og fjell, ja visst var det vakkert, men det som opptok meg der og da var følelsen av å være overlatt fullstendig alene på et sted hvor jeg ikke kjente noen. Følelsen ble ikke mindre da jeg dagen etter startet opp med å forsøke å ta kontakt med den hyggelige unge damen og det viste seg at hun var lite hjemme og tilgjengelig for kontakt den første måneden, og rektoren fikk jeg heller ikke tak i. Etter at jeg hadde "*klynget meg til meg selv*" (Nilsen 1996: 49) en stund og desperat forsøkt å motstå fristelsen å gå til senga og "trekke dyna over hodet", fant jeg ut at butikken var stedet hvor muligheten til å komme i snakk med andre mennesker antagelig var størst og hvor jeg ikke trengte noen tillatelse for å oppsøke. Jeg forstod at jeg som fremmed ikke kunne gå på butikken uten å bli lagt merke til, et forhold som ga meg både angst og forhåpninger. På vei til butikken møtte jeg ingen. Inne i butikken var et bord med stoler rundt hvor folk kunne slå seg ned for å kjøpe seg en kopp kaffe. Denne dagen satt det ei dame der, til alt hell den samme damen som jeg hadde møtt i fjæra dagen før. Jeg tok kontakt som om vi skulle være gamle kjente, slik føltes det i hvert fall, og fikk heldigvis positiv respons (jeg ga henne nok ingen valg), og vi ble sittende å prate ved bordet. Etter hvert kom flere kunder og satte seg ned, i tillegg til den unge damen som jobbet på butikken. Alle var (mer eller mindre) interessert i "hvem jeg var sin" og hva jeg gjorde i bygda, og jeg fikk mulighet til å presentere meg. Cato Wadel (1991) skriver om ulike utfordringer i feltarbeidet hvor det å få adgang til deltakende observasjon er en av dem. Han

advarer samtidig mot det å insistere på bare å være forsker, fordi det i følge Wadel kan hindre adgang. Gjennom folks spørsmål på butikken, spesielt knyttet til ”hvem jeg var sin”, fikk jeg en mulighet til å presentere meg som noe annet enn forsker, samtidig som de som spurte fikk mulighet til å plassere meg inn i en sammenheng knyttet til familie, slekt og stedstilhørighet. Etter en times tid ”svevde” jeg ut av butikken, lykkelig over at jeg hadde tatt det første skrittet på veien til å bli kjent i bygda og med en følelse av at jeg nå var i gang med feltarbeidet.

3.3.1 Butikken

Etter mitt første besøk på butikken forstod jeg at den var en sentral møteplass for folk i bygda, men også for folk i de andre bygdene. Dens beliggenhet rett ved fergeleiet og det at den hadde bensinpumpe (noe butikken i nabobygda ikke hadde) gjorde at det var flere enn bygdas innbyggere som stakk innom, spesielt på lørdager. Butikken var åpen daglig fra kl. 11.00 til kl. 16.00 og lørdag fra kl. 11.00 til kl. 13.00. I tillegg til å ha et assosiert utvalg av frysevarer, tørrfôr og hermetikk hadde butikken en del ferskvarer, frukt og grønnsaker. Den hadde også et utvalg av forskjellige husholdningsartikler, papirvarer, noe fiskeutstyr, redskaper og så videre. Ønsket du noe sterkere å drikke enn brus måtte du ut på bakrommet, hvor det ble oppbevart forskjellige ølsorter, å hente det du skulle ha for så å betale det i kassa. Butikken var filial for biblioteket på Skjervøy og hadde et lite utvalg av bøker og videoer til utlån og, som sagt, var det bord og stoler ved vinduet hvor det var mulighet til å få kjøpt seg en kopp kaffe. Det var plastkopper og kaffekanne på bordet, men noen av de faste kaffedrikkene hadde sin egen kopp stående i ei hylle i et hjørne. Rundt bordet var det som oftest folk, noen ganger en enkelt kunde som tok seg en is før han eller hun kjørte hjem med varene. Andre ganger kunne det være mange samlet, både yngre og eldre, og praten gikk lystig om det meste. På formiddagen var det stort sett eldre, hjemmeværende kvinner og menn som var innom butikken, men også en og annen småbarnsmor eller arbeider fra fiskebruket. De fleste hadde god tid og satt seg gjerne ned for en prat. Rundt arbeidstidsslutt var det mer travelt. Da kom folk innom på vei fra jobb, vekslet noen ord ved kassa før de kjørte hjem. Lørdag formiddag kunne det være så mange på butikken og rundt bordet at det ikke var mulig å få plass. Det var tydelig at folk som var hjemme på ferie- og helgebekker benyttet anledningen til å stikke innom butikken, treffe kjente og høre nytt. De ansatte på butikken kjente kundene, og hadde de tid til det tok de gjerne en kopp kaffe og slo av en prat. En tidligere ansatt fortalte meg at de også fulgte med på hvem som kom på butikken og ”slo alarm” hvis det var unormalt lang tid siden han eller hun hadde vært innom (det gjaldt først og fremst eldre kunder de visste bodde alene). I gangen

utenfor inngangen til butikken, var det en oppslagstavle hvor det hang informasjon om blant annet fergetider. Der ble det også hengt opp informasjon om ulike aktiviteter og tilbud til folk i bygda/på øya. Det kunne være alt i fra hvem som mottok kunder for hårklipp til informasjon om Tupperware-party, pensjonistturer, innkalling til bygdelagsmøter og referat fra avholdte møter.

Butikken som sosialt samlingspunkt ble en viktig arena for meg til å treffe mennesker og få innsyn i noe av det sosiale livet som foregikk, først og fremst i bygda men også på øya. Hver dag hadde jeg en tur til butikken hvor jeg om ikke annet kjøpte aviser, og stort sett satt jeg en stund ved kaffebordet og snakket med kunder eller den som var på jobb.

3.3.2 Veien

Selv om veien i første omgang, hadde sett ut til å være en møteplass først og fremst for biler, fant jeg etter hvert ut at den også var noe mer og at det å ferdes langs veien var en måte å komme i kontakt med folk på. På min jakt etter mennesker og situasjoner som kunne ”innvie” meg i livet på Arnøya var jeg stadig på farten langs veien i min egen bygd, men også til nabobygda når været tillot det. Siden jeg største del av feltarbeidet var uten bil ble sykkel og beina mitt viktigste framkomstmiddel, noe som gjorde det enkelt å stoppe når jeg en sjelden gang møtte folk langs veien. Tidlig i feltarbeidet forstod jeg at skulle jeg komme i kontakt med folk måtte jeg være aktiv oppsøkende og bestemte meg for at i den grad jeg observerte mennesker enten på veien eller rundt husene sine (de som ikke lå for langt fra veien), skulle jeg stoppe og ta kontakt. I begynnelsen var det en utfordring, men etter hvert som jeg oppdaget at folk ikke avviste mine forsøk på kontakt men både viste interesse for meg og stort sett satte pris på å slå av en prat over hagegjerdet eller på veien, falt det lettere. På den måten fant jeg ut at de fleste jeg opplevde som ukjente var godt informert om hvem jeg var og var langt fra uvillige til å fortelle og svare på mine til tider sikkert håpløse spørsmål. Jeg opplevde også at mange av de som passerte meg på veien i bil tutet og vinket og i noen sammenhenger stanset, stakk hodet ut av bilvinduet og forhørte seg om hvordan jeg hadde det på øya, om jeg fikk svar på spørsmålene mine og så videre. I tillegg til at all min farting langs veien førte til at jeg kom i snakk med mennesker som jeg kanskje ikke hadde møtt i andre sammenhenger, gjorde det meg synlig og tilgjengelig for folk som ønsket å kontakte meg og ikke minst ga det meg mulighet til å oppleve øyas storslagne natur, dens ”lukter og lyder”. Det igjen gjorde meg bedre i stand til å forstå hva folk snakket om når de henviste til noen av forskjellene mellom livet i byen og på øya, knyttet nettopp til det visuelle, lukter og lyder.

3.3.3 Om å gå på besøk uten å være ”ordentlig” invitert

Både butikken og veien var offentlige arenaer hvor jeg fritt kunne bevege meg uten at jeg trengte noen invitasjon eller behøvde å føle at jeg var til bry. Hvis folk ikke ønsket å snakke med meg kunne de gå videre eller la være å sette seg ned ved bordet. Utfordringene støtte jeg på når jeg måtte bevege meg inn på folks private arenaer. Fra egen oppvekst hadde jeg lært at det å gå på besøk er noe en gjør når en er invitert av vertskapet, i hvertfall så lenge de ikke var blant mine nære bekjente. På Arnøya fikk jeg erfare at denne kunnskapen langt fra var gyldig i alle sammenhenger, at reglene for invitasjon og samhandling var ganske annerledes enn hva jeg var vant til, noe som i begynnelsen både opplevdes som fremmed og skremmende men også som et utgangspunkt for å tilegne meg ny kunnskap og forståelse (Hastrup 1992, Rudie 1995).

Flere av dem jeg møtte på butikken inviterte meg på besøk, men uten nærmere angivelse av tid. Jeg ble forklart hvor de bodde med beskjeden: ”*Kom nå innom*”. For meg var det en helt ny situasjon å gå på besøk til folk jeg nesten ikke kjente og uten å være ”ordentlig” invitert. Tenk hvis jeg kom upassende, kanskje folk egentlig ikke hadde ment hva de sa, kanskje de ville oppleve mine spørsmål plagsomme, var noen av tankene jeg gjorde meg. Jeg bestemte meg for å ta mitt første besøk til en av bygdas eldre damer, tenkte at eldre mennesker ofte er ensomme og setter pris på besøk, en betraktning som delvis viste seg å stemme dårlig med situasjonen til flere av de eldre på øya. Det var sjeldent jeg hørte noen snakke om at de var ensomme og mange var både aktive og engasjert i det meste som foregikk, men besøk tok de gjerne i mot. Etter at jeg hadde gått forbi huset flere ganger var det ingen vei utenom, jeg regnet med at jeg var blitt observert og gikk til døra. Der ventet neste utfordring: her fantes ikke ringeklokke eller annet som kunne varsle min ankomst. Døra stod åpen, men innenfor var en ny, lukket dør. Jeg banket og banket uten å få noen respons. Hadde bestemt meg for å gå da damen kom ut og spurte ”*hva står du her for, du må jo komme inn*”. Jeg lærte etter hvert at når døra stod oppe/ikke var låst, eller nøkkelen ikke stod i på utsida, betydde det at folk var hjemme og tok i mot besøk, og da gikk man inn. Stod du ute og banket kunne du bli stående lenge, og folk ble ofte irritert over slik oppførsel. Det tok en tid og mange besøk før jeg følte meg komfortabel med å gå rett inn til folk, men etter hvert lærte jeg det og stolte på at det var greit. Det samme gjaldt min redsel for å være til bry. Jeg passet på at det var dager mellom hver gang jeg oppsøkte samme person eller familie, og ble like overrasket og glad hver gang noen lurte på hvor jeg hadde vært og ga uttrykk for at de hadde ventet på meg. Redselen for å være til bry forfulgte meg mer eller mindre gjennom hele feltarbeidet og var aktivt til stede

hver gang jeg tok kontakt med nye mennesker. Den ga seg blant annet utslag i at jeg ga folk en masse muligheter til å si nei hvis henvendelsen min ikke passet, jeg ville forsikre meg om at de som sa ja til samtaler faktisk mente det. Erfaringene jeg gjorde meg etter jeg hadde snakket med folk var langt fra at de hadde følt samtalene som plagsomme. De fleste sa at samtalene hadde gitt dem en mulighet til å tenke på livet sitt og de valgene de hadde tatt på en ny måte, og at det hadde vært både nyttig og interessant for dem.

3.4 Noen etiske refleksjoner

Erik Fossåskaret (1997: 264) viser til *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora* av 5. desember 1993 hvor det blant annet heter: *”Individet har krav på å kontrollere hvorvidt identifiserbar informasjon om dets privatliv og nære familie skal gjøres tilgjengelig for andre.”* Med andre ord står vi ikke som forskere fritt til å bruke opplysninger på hvilken som helst måte, men må hele tiden vurdere bruk av informasjon opp i mot hvilke konsekvenser offentliggjøring kan ha både for enkeltindivider og samfunnet vi studerer. Ikke minst er dette viktig i bruk av data som er samlet inn under feltarbeid hvor metoden først og fremst er samhandling og deltagende observasjon og hvor det kan være vanskelig for de vi samhandler med til en hver tid å skille mellom vår rolle som deltaker og kunnskapsformidler (Ibid). I slike vurderinger står blant annet spørsmålet om anonymitet sentralt.

3.4.1 Anonymitet

Et spørsmål jeg har hatt oppe til drøfting, først og fremst med meg selv men også med noen av mine informanter, er om jeg burde ha anonymisert feltet mitt ved å kalle det noe annet. Jeg kom etter hvert fram til at en anonymisering ikke var hensiktsmessig da verken de spørsmålene jeg tar opp eller data jeg bruker, så langt jeg forstår, avslører sider ved det sosiale livet på øya eller folkene der som vil ha negative konsekvenser for noen i ettertid. I tillegg er tilbakemeldingene jeg har fått fra de informantene jeg har diskutert spørsmålet med at de savner offentlighet rundt fortellingene om det positive ved livet i det lille samfunnet og de som velger å bosette seg og blir boende på steder som Arnøya. I forhold til enkeltpersoner har jeg likevel funnet det riktig å gjøre det jeg kan for å sikre deres anonymitet. Alle personnavn er fiktive og alderen på informantene er ikke korrekt men henviser til en omtrentlig alder. I et lite samfunn som Arnøya er det vanskelig å anonymisere slik at de andre innbyggerne ikke gjenkjenner personene det er snakk om. Spesielt gjelder det for de fire hovedinformantene som er presentert med litt av sin historie. For å sikre en viss grad av anonymitet har jeg

forandret på en del faktorer som for eksempel antall barn, utdanning, stedsnavn og lignende, men det er begrenset hvor mye jeg kan forandre uten at hensikten med en utvidet presentasjon blir borte. Siden de blir så synlige i mitt materiale har jeg valgt å la dem det gjelder lese igjennom og godkjenne den formen de har blitt presentert i.

Et annet dilemma i forhold til å skrive om forhold i et lite samfunn er at hendelser og situasjoner som sett utenfra kan fortone seg som offentlige og allmenne, i folks forståelse og fortellinger lett blir knyttet til enkeltpersoner og kvaliteter denne har eller ikke har. Det har ført til at jeg har vært ekstra selektiv i forhold til å velge ut materiale for å belyse noen av mine problemstillinger. Der hvor jeg av ulike grunner ikke har hatt mulighet til å plassere materiale av en mer kontroversiell karakter inn i en sammenheng hvor det kan bli forståelig og håndterbart har jeg valgt å unnlate å bruke det av hensyn til involverte personer. Det har i noen grad betydd at jeg har gått glipp av eksempler som kunne ha belyst fortellingene og poengene mine på flere måter. Jeg har likevel funnet det riktig innenfor rammene av denne oppgaven å la noen av mine ”funn” forbli upublisert.

4 Teoretiske innfallsvinkler/sentrale begreper

I denne oppgaven tar jeg som tidligere nevnt, utgangspunkt i folks fortellinger om livet på Arnøya med spesielt fokus på noen yngre tilbake/tilflyttere sine historier. Empirien, først og fremst i form av folks fortellinger, har en sentral plass i oppgaven. I tillegg vil jeg i analysen av stedets betydning for menneskers valg av levesett og livsstil gjøre bruk av ulike teoretiske tilnærminger som jeg kommer tilbake til underveis. Noen teorier og begreper går igjen i oppgaven og er mer sentrale enn andre, og jeg har derfor valgt å gjøre rede for disse før jeg går videre.

4.1 Levesett og livsstil

Marianne Gullestad (1989) definerer levesett som *"både økonomiske, organisatoriske og kulturelle aspekter ved en måte å leve på"* og livsstil som *"de kommunikative aspektene, symbolverdiene ved levesett"* (s. 104). Med andre ord: levesett viser til rammene rundt livene våre mens livsstil handler om hvordan vi gjennom handling uttrykker hvem vi er eller ønsker å være, knyttet til levesett. Livsstiler utvikles i sosiale sammenhenger og kan både uttrykke og skape identitet i tillegg til å skape tilhørighet til ulike sosiale miljøer (ibid). Den enkeltes mulighet til å utforme og spille ut sine ulike roller er større i dagens samfunn enn tidligere.

Det samme gjelder reglene for samhandling mellom personer innenfor og mellom ulike grupper som i dag preges av flertydighet og mangfold, i motsetning til tidligere tider hvor regler for samhandling og rolleutforming innenfor et lokalmiljø stort sett var kjente og entydige. Økt mobilitet og kommunikasjon, ikke minst tilgjengelighet til mange ulike medier, gjør at regler for identitet, rolleutforming og samhandling hentes fra andre kilder enn lokal tradisjon. Kjønn, klasse og hvor du bor har endret betydning for hvilke muligheter en har til å utforme hvem en er/ønsker å være, men fremdeles setter geografisk, sosial og kulturell tilhørighet betingelser for både levemåte og livsstil (Rudie 1984).

Gullestad viser til hvordan livsstil er knyttet til maktforhold i samfunnet både økonomisk og kulturelt, og sier: *“Det kan se ut som om de til enhver tid dominerende grupper får godtatt sine interesser som den naturlige og rette verdensorden. De dominerte grupper (det være seg klasser, kjønn, regioner, minoriteter) aksepterer og overtar langt på vei denne verdensordenen”* (1989: 107). Hvilke type livsformer og livsstiler som blir framstilt som de rette, naturlige eller trendy kan i mange sammenhenger være avhengige av slike former for maktforhold samtidig som de påvirker våre verdier og handlinger. Bente Foldvik (2004) har studert hvilke livsstilprosjekter som var trendy blant unge kvinner i begynnelsen av år 2000. Hun valgte å hente sitt materiale først og fremst fra moderne norske kvinnemagasiner. Etter å ha gjennomgått 7000 sider fra fire forskjellige magasiner oppsummerer hun hva det gode liv for unge kvinner innebærer hvis en legger ukebladframstillingene til grunn: å bo i store byer med en intelligent mann, å ha et stylistisk og trendy hjem, å arbeide med design innenfor media eller som kaospilot, å ha makt og være rik, å danse tango og salsa i fritiden og å reise til store byer i utlandet, og hun konkluderer: *” If the trend press is capable of making dreams in young women they indirectly tell them to go to Oslo, or may be even better – to a big city abroad, to fulfil the most trendy life project of the time”* (s.9)

Begrepene levesett og livsstil og sammenhengen mellom dem opplever jeg som nyttige for å forstå folks fortellinger om forskjellene på livet i bygda og i byen og hvordan de ulike stedene ga forskjellige muligheter til livsutfoldelse. Det er derfor begreper som går igjen i mange sammenhenger gjennom hele oppgaven.

4.2 Kultur og kulturelle kategorier

Kulturbegrepet har vært og er sentralt i mye antropologisk forskning samtidig som forståelsen og bruken av det har vært gjenstand for omfattende debatt og kritikk. Et sentralt ankepunkt

har vært at begrepet forstås og brukes på mange forskjellige måter; hva betyr det og hva betyr det ikke i ulike sammenhenger. Det har vært etterlyst avgrensinger og presiseringer ved bruk av begrepet (Borofsky et al. 2001).

Fredrik Barth (1994 og i Borofsky et al.2001) har vært en av de som har vært kritisk til bruken av begrepet kultur fordi det etter hans mening i mange sammenhenger innebærer en forståelse av samfunn som holistiske og integrerte enheter og tar for gitt at mennesker innenfor en gruppe eller samfunn har de samme verdier, forutsetninger og erfaringer. Han stiller spørsmål ved nytten av kulturelle modeller for å forstå hva folk virkelig gjør, det finner vi best ut av ved å studere og delta i deres handlinger, i følge Barth. For andre teoretikere er kultur en viktig analytisk kategori, en kontekst for å forstå handling (Geertz 1973), og kulturelle modeller vurderes som nyttige hjelpemidler: ” *There are times – not all times but many times – when complex and contingent behavioral systems are best understood by an appeal to a simple model of ”historically derived and selected” ideas*” (Shweder i Borofsky et al. 2001: 439).

Marianne Gullestad (1989: 32) griper fatt i mangetydigheten i kulturbegrepet og trekker fram tre ulike måter å bruke det på: som en sektor i samfunnet (kulturliv), som livsform (kystkultur, bondekultur) og som handlingsskjemaer (ideer, verdier, symboler og tankemønstre). Den første måten å bruke begrepet på henviser først og fremst til ulike kunstneriske produkter. Den andre henviser, i følge Gullestad, til et totaliserende kulturbegrep og innebærer hele det sosiokulturelle systemet (materielle redskaper, sosiale skikker, normer og trossystemer). Den legger vekt på at kultur er lært og overføres fra generasjon til generasjon. Hun viser til hvordan en slik omfattende forståelse får begrenset analytisk verdi og hvordan antropologer de siste årene har forsøkt å avgrense kulturbegrepet for å gjøre det mer presist og anvendelig. Det har ført til at interessen for livsformer, ”patterns of behaviour” i stor grad har blitt erstattet av fokus på handlingsskjemaer, ”patterns for behaviour”. Kultur som handlingsskjemaer viser til kultur som ferdigheter/standarder (Goodenough 1961) for sosial handling eller som relevansregler, som Lisbeth Holtedahl (1994:70) velger å kalle de ”*regler som ligger til grund for folks daglige handlinger*”. Innenfor denne tradisjonen (kultur som handlingsskjema) er en i hovedsak, i følge Gullestad, opptatt av å finne fram til ”*de tankemessige redskaper mennesker bruker for å sanse, kombinere, fortolke, forstå og kommunisere. (...) Kulturen i denne forstand er derfor noe menneskene lever og tenker innenfor, snarere enn den oppfatning de inntar. (...) Vi tenker fra den heller enn om den*” (1989: 123, med henvisning til Ricoeur 1971).

Med utgangspunkt i ovenstående forståelse av kultur beskriver Gullestad (ibid) sin forståelse av kulturelle kategorier som kategorier som fanger inn både betegnelser og betydninger og kan inneholde flere begreper med tilnærmet lik betydning. De inneholder både standarder for hva som oppleves som virkelig, hva som er rett og galt, hva som er viktig, og framstår som naturlig (1989: 124). De henviser til kategorier som deles av flere og kan sammenlignes med det Berger og Luckmann (1979) beskriver som en "commonsense-virkelighet". *"Den naturlige holdning er en commonsense-holdning, fordi den netop viser hen til en verden, der er fælles for mange mennesker."* (ibid: 37). Det at en kulturell kategori som en overordnet idé eller et ideale deles av flere betyr ikke nødvendigvis at alle er enige om betydningen av den i konkrete situasjoner. Det ligger implisitt i begrepet at det er mangetydig og kan bety forskjellige ting for ulike mennesker i ulike situasjoner.

Kultur som handlingskjema, noe vi tenker fra heller enn om, passer godt med min forståelse og bruk av begrepet i denne oppgaven. Det samme gjør ovenstående forståelse av kulturelle kategorier som jeg finner nyttig for å forklare og forstå de kategoriene folk brukte for å beskrive sider ved livet i byen og på bygda. Kategorier som gikk igjen i folks beskrivelser i en slik grad at jeg mener det er grunnlag for å hevde at de representerte et "felles tankegods" eller kultur.

4.3 Verdier og "Det gode liv"

"Er verdier virkelige?", er tittelen på et av Fredrik Barths essays i boka *"Manifestasjon og prosess"* (1994). Essayet tar opp spørsmål vedrørende utfordringer knyttet til teori om og analyse av verdier innenfor antropologien. Han er kritisk til mye av studiene som omhandler verdier og sier blant annet: *"Vi kan ikke ganske enkelt studere verdier ut fra deres påståtte virkning på handlinger, og konstruere vår representasjon av dem på grunnlag av disse virkningene"* (1994: 142). Derimot tar han til orde for studier av verdier som en del av studier av sosial handling, noe han mener kan være med å rette vår oppmerksomhet mot felt hvor individuell atferd er nært koblet til *"kollektive institusjoner og representasjoner"* (ibid). Ved å, som han selv sier, definere verdier litt stramt som *"formulerte begreper som dirigerer følelser, orienterer valg og motiverer handling"* (1994: 142) kan verdier ses som kulturelle produkter som, hvis folk er dem bevisst, påvirker deres handlinger i vesentlig grad. Samtidig påpeker Barth at selv om verdier alltid er en del av menneskelig handling betyr det ikke at de er stabile og kontinuerlige. Verdier kan bli og blir brutt av mennesker som ønsker å forandre sin livsverden. Med andre ord: verdier er kulturelle produkter som alltid er involvert i

menneskelig handling og samhandling. De er ikke konstante, kan både overskrides og forandres ut i fra den konteksten mennesker til enhver tid virker i.

Marianne Gullestad er i boka *"Hverdagsfilosofier"* (1996) opptatt av å beskrive "vanlige" menneskers verdier og forestillinger. Hun viser til hvordan verdier som er sentrale i folks forståelse av seg selv og sine liv skapes både gjennom verdidiskusjoner i offentlige institusjoner som kirke og skole, gjennom ulike medier og gjennom de kroppslige erfaringene folk gjør i sitt hverdagsliv. Verdier, slik Gullestad velger å definere det, er ikke regler men *"organiserende begreper som stadig skapes og gjenskapes av aktørene"* (1996: 27). De er altså en del av de betingelser vi lever våre liv under og legger noen føringer for våre handlinger samtidig som de både kan overskrides og endres (jfr. Barth 1994). Samtidig viser Gullestad til hvordan både verdier og sosiale praksisformer overføres mellom generasjoner og dermed fra en tidsepoke til en annen og på den måten er med og ivaretar kontinuiteten i våre liv på tross av hyppige samfunnsmessige endringer. Endringer skjer gradvis, sier hun, og når ikke alle områder og grupper på samme tid eller på samme måte. Det betyr at ulike verdier og praksisformer kan leve side om side, utfylle hverandre eller stå i motsetning til hverandre i samme tidsrom, mellom og innen ulike grupper. Endringer skjer ofte når folk forsøker å tilpasse sine tidligere verdier og livsformer til nye betingelser i en ny tid i et forsøk på å ta vare på det vante (1996: 21). I følge Gullestad er det et nært forhold mellom hvem en ønsker å være (identitet) og samfunnets verdier i og med at de fleste ønsker å være noe verdifullt. Et ønske som, slik jeg ser det, er nært knyttet til ønsket om å ha et godt liv og fører oss over til spørsmålet om hvordan en kan forstå "det gode liv".

Det gode liv er, i følge Tuan (1986), noe alle ønsker og trakter etter, men hva som oppleves som det gode liv varierer fra kultur til kultur og mellom forskjellige mennesker innenfor den samme kulturen. Det gode liv fanger oss, sier han. Alt vi foretar oss, mer eller mindre bevisst, er rettet mot å oppnå det (1986: 6). Samtidig peker han på at mennesker tidligere stort sett var fornøyd med det livet de levde og sjelden stilte spørsmål ved hva det betydde å leve et godt liv. I følge Tuan forandret det seg først og fremst som en følge av økt kommunikasjon og mobilitet mellom mennesker og samfunn som tidligere var ukjente med hverandre. Han viser til hvordan vestlige livsstandarder har blitt kjent og akseptert i store deler av verden, noe som blant annet medfører at mennesker stiller spørsmål og reflekterer over egne levemåter og

livsstiler på en annen måte enn tidligere.⁹ Likevel, på tross av økt kommunikasjon og utveksling av informasjon mellom ulike folkegrupper er det først og fremst mennesker som lever det han kaller komfortable liv i komplekse, urbane samfunn som er utilfredse og ønsker seg bedre og annerledes liv enn det de allerede har (1986: 3, 4).

For å oppsummere: Ønsket om ”det gode liv” er universelt og motiverer det meste av våre handlinger. Hva som oppleves som et godt liv er avhengig av individuelle erfaringer gjort innenfor en gitt sosial og kulturell kontekst. I tillegg, påpeker Tuan, er den avhengig av erfaringer gitt oss gjennom fortellinger om andres liv. Overført til oss gjennom ulike former for medier eller gjennom verbal eller nonverbal overføring fra menneske til menneske. Refleksjoner over eget liv og ønsket om forandringer (forbedringer) innebærer at en har kunnskap om at det finnes alternativer, i tillegg til at alternativene framstår som reelle muligheter for valg.

I oppgaven vil jeg bruke Tuans forståelse når jeg henviser til folks narrativer om ”det gode liv” og til verdier som noe som verdsettes som godt og riktig i livet, noe som både påvirker hvordan vi tenker om hva som er godt og riktig og vår sosiale praksis, men som både er påvirkelig og under stadig endring.

4.4 Individualisering og valg

Ulike moderniseringsprosesser har, i følge Giddens (1997), ført til en fristilling av individet fra sosiale og kulturelle fellesskap. Fellesskap som på mange måter både la grunnlaget for og tilskrev den enkeltes identitet og virket meningsskapende. Å være fristilt fra slike fellesskap innebærer blant annet at den enkelte i stor grad er overlatt til seg selv i bestrebelsen på å konstruere sin identitet og skape meningssammenhenger. Det gir mulighet for mennesker til å gå nye veier, å skape sin egen livsstil ut i fra egne behov og ønsker, men også en større grad av usikkerhet og utrygghet. Hvem jeg er/ønsker å være blir et refleksivt prosjekt som den enkelte er ansvarlig for. Mening og identitet skapes gjennom å foreta valg som binder en til ulike prosjekter (Heggen, Jørgensen, Paulgaard 2003). Det moderne samfunn kjennetegnes av en stadig høyere grad av endringstakt, gammel kunnskap erstattes av nye, nye yrker og

---

⁹ Selv om makten til å påvirke/influere både diskurser og sosial handling er ulikt fordelt i verden og mellom mennesker, og det ofte kan se ut som om den vestlige verden har monopol på å definere hva som er de viktige og ”riktige” verdiene, mener jeg prosessen Tuan beskriver kan brukes til å forstå hvordan økt mobilitet og kommunikasjon påvirker menneskers refleksjoner, valg og samhandling i flere sammenhenger enn bare den mellom vesten og verden for øvrig.

yrkesgrupper dukker opp mens andre mister sin betydning eller forsvinner helt, gamle praksisformer erstattes av nye og tradisjonelle verdier utfordres og stilles spørsmål ved. Det betyr at valg ofte må tas uten at en har egne eller andres erfaringer å støtte seg på. Det innebærer å kaste seg ut i det ukjente, sier Giddens (ibid), en er aldri garantert utfallet.

Gullestad (1996) viser til hvordan fokuset på valg i vårt moderne samfunn også fører til valg tvang, og peker på at forventningene om at den enkelte skal konstruere identiteter som er sosialt akseptert ikke bare oppleves enkelt og frigjørende. I tillegg trekker hun fram hvordan ideen om valgfrihet kan dekke over de begrensninger og hindringer som også er tilstede, men som i mange sammenhenger blir mindre synlige. Hegemoni og maktforskjeller eksisterer fremdeles både innenfor sosiale og kulturelle strukturer og mellom mennesker og virker inn på individers og gruppers valg og muligheter til å utforme sine liv.

I mine analyser er jeg spesielt inspirert av teorier om individualisering og valg i forhold til forståelsen av betydningen av sted og stedstilhørighet og verdier knyttet til opplevelse av sted.

4.5 Det mobile liv og steders betydning

Å være på "reise" i et mangfoldig geografisk, kulturelt og sosialt landskap er ikke bare et kjennetegn ved livet til mine informanter slik vi kommer tilbake til, men et aspekt ved livet til mange mennesker i den moderne verden. Migrasjon, reising og pendling over mer eller mindre lange geografiske avstander gjør at mange får erfaringer knyttet til andre steder enn der de er født og oppvokst. Nye og mer effektive kommunikasjonsforhold gjør at vi raskere kan bevege oss over større geografiske avstander enn tidligere, mens teknologiske nyvinninger som mobiltelefon og data gjør det mulig å holde kontakt og samhandle med mennesker mer eller mindre uavhengig av geografisk plassering. Denne formen for mobilitet blir i mange sammenhenger framstilt som et kjennetegn ved det moderne samfunn og er ofte tatt til inntekt for at steder har mistet mye av sin betydning som sentrale premissleverandører for folks liv og utforming av identitet og tilhørighet (Giddens 1997, Jentoft 2001). Jentoft (ibid) er opptatt av hvordan en økt globalisering både kan ses som en trussel mot lokal tilknytning, næringsliv og kultur, og som en mulighet til vekst og utvikling. Han fokuserer på hva som skal til for at mennesker skal få med seg det beste fra begge verdener, både den lokale og den globale. "*Globalsamfunnet har mye å by på for den som ønsker å leve et aktivt liv, men det har lite å tilby innen intimsfæren*", sier Jentoft (2001: 12) og viser til at fysisk, sosial og psykologisk nærhet fremdeles er viktig for at mennesker skal oppleve å ha et godt

liv. Agnete Wiborg (2003) stiller også spørsmål ved ideen om at steder har mistet sin betydning og viser til hvordan hjemstedets betydning for unge mennesker som flytter for å ta høyere utdanning endrer seg blant annet som følge av nye sosiale og kulturelle erfaringer i løpet av studietiden, men ikke nødvendigvis til å bli mindre viktig.

I et notat basert på et foredrag holdt på Norsk Geografisk Selskap sin årskonferanse i 2002 om migrasjon og romlige representasjoner presenterer geografene Synnøve Holsen og Eli Janette Fosso en kontekstuell og prosessuell tilnærming til forståelsen av migrasjon (flytting).¹⁰ De argumenterer for at migrasjon må forstås som en sosial og romlig praksis og skriver blant annet: *"Migrasjon er ikkje ei rein instrumentell og målretta åtferd kobla mot økonomiske vinningar. (...) Migrasjonspraksisar vil til dømes vere forankra i stad, i stader sine biografiar og i menneska sine biografiar og kvardagsliv"* (s. 5). Sosiale praksiser er alltid skapt i rom, og menneskers forståelse og konstruksjon av sted, både stedet en flytter fra og stedet en flytter til, vil være vesentlige elementer i studier og forståelse av migrasjonspraksiser.

Flytting og bosetting som temaer for den norske samfunnsdebatten etter krigen har ofte hatt fokus på fraflytting fra distriktene til mer sentrale strøk, større tettsteder og byer (Grimsrud og Sørli 2004). Fraflyttingen har vekselvis blitt forklart gjennom neolysteorier med fokus på byens tiltrekningskraft og arbeidsmarkedsteorier med fokus på mangel på arbeidsplasser i bygdene (Villa 2000). Slike forklaringsmodeller kan føre til ensidige og forenklete forståelser av folks handlingsvalg og opprettholder forestillinger om motsetningsforhold mellom "by og land". For å fange opp mangfoldet i folks flytteeatferd og bostedsvalg foreslår Villa en livsfasetilnærming med fokus på *"fridom og ressursar framfor mistrivsel og manglar"* (ibid: 184). Dette er en nyansering som har påvirket mine analyser av flytte- (reise-)tematikken hos mine informanter.

4.6 Bygd og by – det rurale og urbane

Studier av relasjonene mellom bygd og by, eller det rurale og urbane, er ikke av ny dato men er et klassisk tema i studier av hvordan moderniseringsprosesser påvirker livet på ulike steder (Villa 1999). Teoretikere som Durkheim, Simmel, Tønnies og Weber var alle opptatt av hvordan overgangen fra jordbrukssamfunn til urbaniserte industrisamfunn virket inn på

---

¹⁰ I følge The Dictionary of Anthropology (1997) finnes det to former for migrasjon, ulike former for nomadisme og flytting fra et land eller lokalitet til et annet. I denne sammenhengen er det den siste formen, både flytting mellom ulike land og ulike lokaliteter innenfor samme land, det vises til. Forfatterens empiri er fra og tilflytting i et spansk kystsamfunn, en empiri som har flere likhetspunkter med min empiri fra Arnøya.

sosiale relasjoner innenfor de enkelte samfunn (ibid). Tidlige antropologiske studier av urbanitet blir først og fremst knyttet til studier av industrialiseringen av ulike samfunn i Afrika fra tidlig i det tjuende århundret. Sammen med en befolkningsøkning på landsbygda og endringer i jordbruksnæringa førte en økt etterspørsel etter arbeidskraft i byene og deres nærområder til en økende urbanisering i flere av de samfunn som antropologer tradisjonelt hadde studert (H. Eriksen 1998). I disse studiene var antropologer som Gluckman, Mitchell, Wilson, mfl. sentrale bidragsyttere. Ulike endringsprosesser som en følge av en omfattende industrialisert urbanisering var sentrale temaer også innenfor denne forskningen. I tillegg var det en interesse for om, og eventuelt hvordan, symbolske og kulturelle uttrykksmåter og organisasjonsformer fra det rurale livet ble ført videre om enn i nye former i en urban kontekst (ibid).

Interessen for studier av by og bygd og relasjonen mellom dem er fremdeles stor innenfor ulike fagmiljøer i Norge og andre land selv om ulike moderniseringsprosesser har ført til at forskjellene mellom by og bygd er langt mindre nå enn tidligere (Berg og Lysgård 2004, Villa 1999, Wiborg 2003). Samtidig ser det ikke ut til at forestillingene om forskjellene mellom de ulike stedskategoriene har blitt vesentlig mindre, verken blant "folk flest" eller slik livet i byen og på bygda ofte blir framstilt i ulike medier. Selv om avstanden mellom livet i bygdene i dag og tidligere, objektivt sett, er forholdsvis stor har symbolene og forestillingene knyttet til tidligere tiders liv fremdeles stor betydning for hvordan vi konstruerer stedskategorien bygd. Byen blir i mange sammenhenger framstilt som bygdas motpol og kjennetegnet ved kulturelt og sosialt mangfold, dynamikk og endring. Der bygda blir framstilt som symbol for fortid og tradisjon blir byen symbolet på det moderne og framtidsrettede. I diskursen om by og bygd og forholdet dem i mellom er hvilke verdier en tilskriver de ulike stedskategoriene det sentrale, ikke fysiske forskjeller (Wiborg 2003).

Bygda - og byen - men med hovedfokus på bygda som sosial konstruksjon er tema også for Marianne Villa (1999) i artikkelen "Bygda – sosial konstruksjon av "trygt og godt". Her viser hun til hvordan forestillinger om bygda langt fra er entydige, og skriver: *"Kvar enkelt (også forskarar) tolkar og forstår bygda på ulike måtar, og ulike forestillingar er utvikla av ulike interessegrupper som konkurrerer med kvarandre i å presentere ein legitim definisjon av ruralitet"* (s.34). Hvordan en definerer ruralitet og beskriver forskjellen mellom ulike steder knytter Villa sammen med en diskusjon om *"kva samfunn det er best å bu i"* (s.35), en diskusjon hvor forskjellene mellom ulike steder ofte blir uttrykt i form av symboler, mer enn materielle forhold. Forestillinger og konstruksjoner om livet i bygda og i byen får, i følge

Villa, betydning for de valgene vi gjør uavhengig av om de er bygd på konkrete empiriske erfaringer eller symbolske konstruksjoner knyttet til livet på et sted i en annen tid.

Forestillinger og konstruksjoner av livet i byen og på bygda og forholdet mellom de ulike stedene slik det kommer til uttrykk i forskjellige undersøkelser er forhold som, slik jeg ser det, også er med å påvirke mine informanter sine beskrivelser og forståelser av livet på de ulike stedene. De kan derfor være gode hjelpemidler til å forstå menneskers flyttepraksis knyttet til verdier og ønsker om et ”godt liv” for seg og sin familie.

5 Livsfortellinger

I dette kapittelet skal jeg kort presentere de fire personene som jeg tilslutt valgte som mine hovedinformanter. De ble valgt ut av en gruppe på i alt tolv personer som fortalte meg historiene om sine liv knyttet til deres valg om å bosette seg og leve på Arnøya. Begrunnelsen for valget mitt er først og fremst knyttet til plasshensyn - jeg måtte velge noen, men også til at jeg opplevde deres fortellinger som representative for mange av de fortellingene jeg fikk høre. De er både deres høyst individuelle fortellinger om deres liv, men også fortellingene til mange av tilbake-/tilflytterne på øya i og med at deres beskrivelser av hva som gjorde livet på øya til et ”godt liv”, gikk igjen i de fleste fortellingene. De forteller både noe om hvordan de forstår seg selv og sine liv, og de sosiale og kulturelle prosessene de er en del av. (jfr. Gullestad 1996, Danielsen 2001, Somers 1994).

Gjennom disse korte presentasjonene ønsker jeg å gi leserne en mulighet til å bli litt kjent med noen av de ”stemmene” de vil møte videre gjennom oppgaven, ”stemmer” som er posisjonert i sin virkelighet, noe som virker inn på hvordan de forstår og forteller om seg selv og sine liv (Barth 1994: 120).

Trine er ei dame midt i siste halvdel av 30 årene. Hun kom til øya for 14 år siden etter at hun søkte på og fikk et vikariat på en av skolene der. På den tida var hun student ved et universitet lenger sør i landet, men kommer opprinnelig fra en kystby et annet sted. Hun var enslig mor og ønsket av ulike grunner et avbrekk i studiene, søkte på flere vikariater og havnet mer eller mindre tilfeldig på Arnøya. *"Jeg ble godt mottatt,"* forteller Trine, *"det at jeg hadde barn gjorde at jeg helt naturlig ble medlem av ulike nettverk og knyttet kontakter med andre småbarnsmødre. I bygda opplevde jeg at folk så deg inn i øynene, slik var det ikke der jeg kom fra, og folk var nysgjerrige, positivt nysgjerrige, på hvem jeg var. I løpet av ett år hadde jeg*

både mann, hus og var gravid, " flirer hun. I dag har hun flere barn og bor med familien i mannens hjembygd, den samme bygda som hun kom til for 14 år siden. Etter å ha arbeidet vekselvis som lærervikar og på fiskebruket i flere år, tok hun desentralisert lærerutdanning for noen år siden. Hun er ikke bekymret for at hun ikke skal ha arbeid i framtida, skolen trenger til stadighet lærere og alt tyder på at elevtallet ved skolen vil holde seg stabilt i årene framover. På fritida er hun aktivt engasjert i lag og foreninger i bygda og i lokalpolitikken.

Trine er optimistisk til øya og bygdas framtid og tror flere vil bosette seg der etter hvert. At ungdommen ønsker seg bort, finner hun helt naturlig. De skal ut i verden, høste nye erfaringer og få ny kunnskap. Hva de gjør senere i livet er vanskelig å si, men Trine tror flere vil få øynene opp for hvilke kvaliteter hjemplassen har når de selv får barn og skal slå seg til ro. Hun opplever at ungdommen som har vokst opp på øya er sterkt knyttet til stedet selv om de ikke bor der, og mange kommer hjem i helger og ferier. Trine opplever at hun er godt integrert og akseptert i bygda og føler seg som bygdeværing. Hun kan ikke se, verken for sin egen eller familiens del, hva som skulle få dem til å flytte fra bygda. *"Det er jo her vi hører til"*.

Per og Silje er et par, begge rundt 30 år, med barn i barnehage og skolealder. De har begge vokst opp på øya, i ulike bygder, og flyttet tilbake for fire år siden etter at de i flere år hadde bodd andre steder. De flyttet fra hjemplassen uavhengig av hverandre etter endt ungdomsskole for å utdanne seg videre og for å få arbeid. Hun har bodd i Tromsø i 10 år og tatt høyere utdanning mens han har reist ute som fisker og, i perioder, bodd på hybel utenfor øya og de siste årene før de flyttet tilbake, sammen med Silje i byen. Silje forteller at helt siden hun fikk barn har hun visst at hun ikke ville at barna skulle vokse opp i byen, og siden både hun og mannen kommer fra øya og har familie og slekt der var valget om bosted enkelt. Da de flyttet tilbake var det i første omgang som et prøveprosjekt i et år: *"Jeg hadde jo bodd borte i 10 år, visste ikke om jeg ville trives i bygda nå"*, sier Silje. Per hadde det litt annerledes. Han opplevde ikke at han noen gang hadde flyttet vekk fra øya, men at han i perioder hadde tilbrakt mye tid andre steder og var aldri i tvil om at han ville trives. Etter to år kjøpte de hus og er nå vel etablert med en høyere bostandard enn de ville hatt mulighet til i byen. De er begge enige om at det er økonomisk lukrativt å bo på øya, ikke minst pga boutgiftene. Han har fast arbeid innenfor fiskeindustrien i nabobygda og tror han med sin erfaring er sikret arbeid i framtida selv om det er ei usikker næring. Skulle det gå så galt at han ble uten arbeid er han sikker på at det er bedre å gå arbeidsløs på Arnøya enn i byen. *"Her har jeg alltid nok å gjøre"*. Silje har hatt vanskeligheter med å få arbeid som har relevans i forhold til sin utdanning men har nå en halv stilling samtidig som hun tar vikariater på skolen. Hun tror

mangelen på variert arbeid er hovedgrunnen til at ikke flere unge bosetter seg på øya. Så lenge de er avhengig av ferga er det for tungvint for småbarnsforeldre å pendle, men hun tror det vil bli bedre hvis de får fastlandsforbindelse en gang i framtida. Hun er opptatt av at veiene mellom bygdene må skredsikres og liker ikke at mannen to ganger for dagen vinterstid må kjøre gjennom de rasfarlige områdene. Det er mange dager med redsel og usikkerhet før hun vet at han er trygt fremme. Bygda de bor i er hjembygda til Silje. For henne var det viktig å slå seg ned i nettopp denne bygda, mens for Per betydde det lite hvor på øya de bosatte seg. At bygda hadde barnehage og skole gjorde valget enkelt, mener han: *"Vi valgte det vi mente var beste for barna"*.

Britt er født og oppvokst i en av bygdene på Arnøya, men forlot hjembygda som 17 åring. Da trodde hun aldri at hun skulle komme tilbake for å bosette seg på øya. Hun opplevde bygda som trang og liten uten mange muligheter for utfoldelse og opplevelser. For ca. et år siden, etter 20 år borte, kom hun tilbake til hjembygda med sine tre sønner. Bak seg hadde hun et langt samboerskap som hadde gått i oppløsning. Etter bruddet ønsket hun ikke å fortsette å bo på mannens hjemplass, flyttet til Tromsø, men klarte ikke å finne seg til rette. Hun bestemte seg for å flytte hjem til øya hvor hun hadde foreldre, søsken og andre slektninger som hun visste ville støtte og hjelpe henne når hun trengte det. *"Hjemplassen framstod i et annet lys da jeg kom i en annen livssituasjon."* Britt sier hun visste godt hva hun flyttet til og hadde vært forberedt på at det skulle bli vanskelig å få arbeid. Det ble det imidlertid ikke. Hun har vært åpen for å ta det arbeidet som måtte by seg og har i perioder hatt alt for mye å gjøre. Det har vært mange lange dager og sene kvelder, noe som har vært mulig fordi hun har hatt andre til å hjelpe seg med barna. Da hun flyttet hjem bodde hun og guttene sammen med hennes foreldre før de fikk leie en kommunal leilighet. I sommer kjøpte hun huset til en familie som valgte å flytte fra stedet, og føler nå at både hun og ungene er godt etablert i bygda. I tillegg til arbeid har hun fra første dag vært aktiv med i det lokale organisasjonslivet, både som deltaker i ulike aktiviteter og som organisator. Hun mener det er viktig å engasjere seg i bygdelivet hvis en vil at det skal skje noe der, og at folk flest er veldig positive til og støtter opp om andres initiativ. Roen og stillheten hun opplever i bygda og på øya setter Britt stor pris på. Det samme med naturen som hun opplever at hun lever i og er en del av. *"Det er ikke så mye hva en gjør i naturen, men bare det at den er der uansett hva du gjør og hvor på øya du oppholder deg."*

Det Britt savner er fastlandsforbindelse. Hun synes det er tungvint å måtte være avhengig av ferge hver gang hun har behov for et ærend utenfor øya. En eventuell fastlandsforbindelse tror

hun ville ført til at flere ville bosatt seg på øya. Hun opplever at mange av de som vokste opp i bygda er nært knyttet til stedet og kommer hjem i helger og ferier, og mange gir uttrykk for at hvis de hadde hatt mulighet til å livnære seg på øya ville de bosatt seg der. Britt opplever et godt fellesskap mellom både voksne og barna i bygda som støtter og hjelper hverandre når det trengs. Det at de er få og at det ofte er lite av offentlige tilbud, gjør at de blir mer avhengig av hverandre og den enkeltes innsats for fellesskapet. Både hun og barna trives godt og har ingen planer om å flytte, men hun er åpen for at situasjon kan forandre seg og at hun kanskje ikke blir på Arnøya for all framtid.

6 Fra byen tilbake til øya, en reise gjennom ulike landskap

I mine informanternes fortellinger er beslutningen om å flytte og deres valg av bosted først og fremst knyttet til hvordan de ønsket å leve og hvordan ulike steder etter deres mening ga mulighet for ulike levemåter eller levesett (jfr. Gullestad 1989). Hvordan de ulike stedskategoriene konstrueres og tillegges mening og hvilke betydning disse eventuelt har for livsstilreisen til Trine, Per, Silje, Britt og andre, er temaet for dette kapittelet.

Jeg vil se på stedets betydning for "det gode liv" med utgangspunkt i en tredeling av stedsbegrepet: perspektiv på **sted** mer generelt, som en romlig og sosial avgrensning (Berg og Dale 2004, Thuen 2003), opplevelser, erfaringer og praksiser knyttet til det unike stedet **Arnøya** og "**Stedet**" som ideologisk/politisk kategori koblet til forestillinger og myter knyttet til kategorier av steder som for eksempel by – bygd (ibid). En slik tilnærming til forståelsen av sammenhengen mellom sted og det gode liv er selvfølgelig en etisk og analytisk tilnærming. I folks hverdagsliv, på samme måte som i deres fortellinger og forståelse av det gode liv på Arnøya, vil de ulike betydningene henge sammen og gripe over i hverandre.

6.1 Livet på Arnøya - fortellinger om sted, Arnøya, Stedet

Folks fortellinger om hvorfor de valgte å flytte tilbake/til Arnøya og bosette seg der forstår jeg som fortellinger om "det gode livet", slik de opplevde det. Deres beskrivelser av øya og livet der var på mange måter det M. Villa (1999) henviste til som en diskusjon om "*kva samfunn det er best å bu i*" (jfr. s. 30). Livet på øya ble i våre samtaler mer eller mindre direkte kontrastert til livet i byen, og det ble poengtert at de talte av erfaring. Bestemmelsen om å flytte til øya var foretatt på bakgrunn av kjennskap til ulike alternativer, en visste både hva en flyttet fra og hva en flyttet til. For tilbakeflyttere/tilflyttere jeg snakket med var forskjellene de

beskrev mellom øya og byen langt fra bygd på det forskere (Berg og Lysegård 2004, Villa 1999, Wiborg 2003) beskrev som forestillinger og symbolske konstruksjoner. Erfaringer som gjorde dem i stand til å sammenligne og reflektere over hvilke steder som representerte hvilke verdier og hva de ulike verdiene betydde i dagliglivet, eller som ei yngre, tilbakeflyttet dame sa det: *“Det er først når du har bodd borte ei stund at du forstår hvilke verdier som finnes på hjemplassen”*. Med andre ord: det å ha mulighet til å reise vekk ble av mange beskrevet som en forutsetning for å verdsette det livet øya kunne by på (jfr. Tuan 1986). Dette ble forsterket ved refleksjoner rundt mitt spørsmål om hvorfor flere eldre beboere på øya uttrykte skepsis til at de unge som valgte seg tilbake. For å forklare de eldres reaksjoner ble det av de yngre gjerne vist til at det var mennesker som aldri hadde bodd andre steder enn på øya og derfor trodde ”gresset var så mye grønnere” andre steder. I tillegg ble det framhevet at mange av de eldre aldri hadde opplevd det å bosette seg på øya som noe de valgte, de hadde bare gjort det som de mente ble forventet av dem. Muligheten for å ”velge” ble, slik jeg forstod det, et forhold som skilte de yngre fra de eldre og nåtid fra tidligere tider. Forestillinger, både de som var knyttet til de mer idylliske om ”det gode livet på landet” og de som beskrev øya og livet der som ” gammeldags og statisk” ble tillagt de som ikke visste hva de snakket om: *”Vi som bor her vet jo hvordan livet her er, på godt og vondt. Vi trenger verken media eller andre for å fortelle oss det”*, sa ei dame midt i førtiåra som hadde bodd på øya i 15 år da jeg spurte om hvordan hun opplevde at andre så på og beskrev øya og de som valgte å bosette seg der. Ei yngre, tilbakeflyttet dame svarte slik på spørsmål knyttet til hvorfor ikke flere unge mennesker valgt å bosette seg på øya: *“De vet jo ikke hvor fint det er her ute”*, og fortsatte: *”Det skal liksom være så mye finere å bo i byen. Jeg vet om mange som har flyttet herfra og bosatt seg i byer rundt omkring som betaler så mye for leiligheta si at de ikke har råd til noe annet. Ikke har de spesielt gode jobber heller, jobber på butikk, på verksted eller innenfor en eller annen form for industri. Likevel foretrekker de bylivet, det er ikke lett å forstå.”*

6.1.1 “Det er først når du har bodd borte ei stund at du forstår hvilke verdier som finnes på hjemplassen”.

Margaret Rodman (2003) hevder at antropologer i mange sammenhenger har tatt steder for gitt og i liten grad undersøkt betydningen steder kan ha for ulike mennesker. Hun oppfordrer til en forskning som vektlegger den sosiale konstruksjonen av sted og dermed baserer seg på at erfaringene med og forståelsen av sted er forskjellig og i noen sammenhenger konkurrerende. For steder har flere ”stemmer”, de er multivokale i følge Rodmans perspektiv.

De ulike meningene om eller ”stemmene” til stedet gjør det til det hun kaller multilokalt. Vi kan altså ikke snakke om sted som en lokalitet som tas for gitt, men må undersøke og få tak i stedets mange ”stemmer”, noe som også blir framhevet av Berg og Lysgård (2004), Villa (1999) og Wiborg (2003).

I fortellingen om Arnøya hører vi først og fremst stemmene til fire forskjellige mennesker som har valgt å bosette seg på øya, tre av dem uavhengig av hverandre. Disse menneskene i tillegg til andre jeg snakket med framstod langt fra som noen homogen gruppe. De var i forskjellig alder, av forskjellig kjønn, hadde ulik rang, ulik utdanning og yrke, var født og hadde vokst opp på ulike steder osv., faktorer som ut fra et perspektiv på sted som multivokalt, med stor sannsynlighet kunne føre til forskjellige og individuelle fortellinger om øya. Det alle hadde til felles, var imidlertid at de hadde erfaring med livet på andre steder og hadde, slik de selv beskrev det, valgt å bosette seg der ut fra egne ønsker og interesser og, ikke minst, bodde de i en av bygdene på øya under mitt feltarbeid. På tross av at det tilsynelatende var flere faktorer som skilte dem fra hverandre enn de hadde til felles ble jeg slått av hvor samstemte de var i sine beskrivelser av hvilke verdier som karakteriserte Arnøya og livet der. Jeg ble opptatt av hvordan jeg kunne forstå denne samstemmigheten ut fra et perspektiv på sted som sosialt konstruert og mangetydig.

Hvilken tilknytning vi har til et sted som bosted, feriested, kjennskap gjennom media og så videre vil ha betydning for hvordan vi definerer stedet eller hvilke mening vi tillegger det (Thuen 2003, Rodman 2003). For mine informanter var tilknytningen i denne sammenhengen først og fremst knyttet til Arnøya som bosted. Det å bo og ha størsteparten av sine daglige gjøremål innenfor et lite lokalsamfunn hvor ”alle” kjenner (til) hverandre og mange er i jevnlig samhandling fører til at mange deler de samme lokale erfaringene og dermed forståelsen av stedet (ibid). Verdier de tilla øya og livet der framstod som kulturelle verdier eller kategorier, et felles tankegods for mange av innbyggerne på øya. Det var verdier som det i liten grad ble stilt spørsmål ved (Gullestad 1989), men som i mange sammenhenger ble kontrastert til livet på andre plasser, først og fremst byen.

6.1.2 ”I byen var det for trangt”

”Her er det plass og mulighet for mange aktiviteter. I byen var det for trangt”, svarte Per på spørsmålet om hva som hadde fått ham og familien til å flytte tilbake og bosette seg på Arnøya. Per, Silje og jeg satt i stua i familiens hus en sen ettermiddag i september. Stua hadde

store vinduer som vendte ut mot veien som gikk gjennom bygda, fjorden og sundet. Huset, en forholdsvis stor enebolig over to etasjer, lå i ytterkanten av bygda med naboer på begge sider. På nedsida av veien var det ei gresslette som strakte seg ned mot fjæra og noen naust og på baksiden gikk lia opp mot fjellet. Mens vi satt og snakket kunne vi observere en og annen bil som kjørte forbi på veien og noen fiskebåter på vei inn til bruket for å levere dagens fangst, men ellers var det lite liv å se denne ettermiddagen. Per sammenlignet livet de hadde hatt i byen med det livet de nå hadde på øya, og framhevet viktigheten av de fysiske omgivelsene, spesielt nærheten til naturen: *“Vi har naturen i oss, vi som har vokst opp her ute”*, noe som gjorde det vanskelig for mange å slå seg til ro i byen, i følge Per. Det å ha ”naturen i seg” betydde, slik jeg forstod det, først og fremst det å bo og leve i den storslagne naturen som Arnøya var en del av. Det handlet om hva du hadde å feste øynene på, luktene og lydene, men også opplevelsen av skiftende årstider, vær og vind. I tillegg var det alle mulighetene for aktiviteter som nærhet til hav og fjell ga, både som ren rekreasjon og for ulike former for høsting. For Per og Silje var begge delene viktige, gleden ved å være på havet ble kombinert med nytten av å kunne trekke opp sin egen middagsmat og turer i li og fjell i bærseongen betydde at de var selvforsynt med både fisk og syltetøy til vinteren. De fysiske omgivelsene i byen hadde gitt lite rom for aktiviteter knyttet til natur og uteliv, det ble rett og slett ”for trangt.”

Naturen på og rundt øya ble av alle jeg snakket med trukket fram som en av de viktigste faktorene for at de hadde valgt å bosette seg på øya, og som skilte stedet fra mange andre steder de kjente til. Øyas storslagne natur med høye fjell, gressletter, småskog, fjæra og hav gjorde det ikke vanskelig å forstå menneskenes begeistring og vektlegging av de omgivelsene de var en del av på Arnøya. Det jeg imidlertid i en lang periode slet med å forstå var det jeg opplevde som forskjellen mellom hvordan verdien av å bo midt i denne storslåtte naturen ble vektlagt i samtaler og hvordan jeg observerte at folk i praksis ”brukte” naturen. I min tid på øya hadde jeg mange turer på fjellet, i lia og fjæra, først og fremst i min ”egen” bygd, men også i områder i nærheten av de andre bygdene, og det var sjelden jeg møtte på andre turgåere og bærplukkere. Fra stuevinduet mitt hadde jeg utsikt mot sundet og en jevn trafikk av små og store fiskebåter, men det var langt mellom båter jeg identifiserte som ”vanlige” folk ute for å trekke fisk til dagens middag. Mine egne observasjoner ble forsterket i samtaler med for eksempel flere lærere som fortalte at mange av barna på skolen aldri hadde vært ute i båt (med unntak av ferga), fisket, plukket bær eller rett og slett vært på tur i fjellet. Jeg stilte mange spørsmål til forskjellige mennesker om det jeg opplevde som en manglende sammenheng.

Svarene jeg fikk var først og fremst, slik jeg tolket dem, et uttrykk for at folk stilte seg undrende til spørsmålstillingen min. Rett nok kunne mange bekrefte mine observasjoner om at mange barn og voksne ikke ”brukte” naturen, noe de hadde flere forklaringer på: Høsting av naturen var for mange knyttet til tidligere tiders slit og hadde lite med rekreasjon å gjøre, bevisstheten om barns sikkerhet hadde ført til at foreldre verken lot barna være i båt eller i fjæra, uteaktiviteter måtte i dag konkurrere med tv og data og så videre. Samtidig stilte de seg uforstående til eller avviste at manglende bruk var knyttet til deres verdsetting av å bo og leve i naturen. For dem var, slik jeg etter hvert forstod det, naturen en ”gave” i seg selv. Mulighetene den gav til utfoldelse var knyttet både til romlighet - den ga plass til mange slags aktiviteter, det var ikke ”trengt” - og til forestillinger om ”Stedet”. Naturen markerte en forskjell mellom øya (bygda) og byen.

Filosofen Anniken Greve (1999) stiller spørsmål ved hvilke verdier steder er bærere av, og viser til *”en stedets filosofi som gir henvisningen til naturen en avgjørende plass”* (s. 61). Naturen er en gitt dimensjon ved stedet, sier hun videre, i betydningen av at naturen som en gitt dimensjon er noe som viser utover det vi som mennesker skaper og konstruerer. Det menneskeskapte stedet er alltid et *”sted i et naturgitt landskap”* (s. 67). Slik jeg forstår Greve viser hun til at naturens verdier ikke er avhengig av hvilke verdi de ulike menneskene tillegger den (konstruerer), i forhold til sine ulike behov og erfaringer, men at den er en verdi i seg selv. Det er forskjell på naturens egenverdi og den verdien vi tillegger den ut fra våre behov for rekreasjon, næringstilpassing, utfordringer med mer. Når Per henviser til at ”vi har naturen i oss”, viser han til det å være en del av naturen og den betydningen det har for ham og andre av øyfolkets opplevelse av å ha et godt liv. Naturen, i denne betydningen, er der uavhengig av hvordan menneskene forstår og bruker den. Som en middelaldrende mann sa det: *”Den er lufta jeg puster inn, hva jeg ser når jeg ser ut av vinduet og lydene eg hører når jeg går ut på trappa. Jeg behøver ikke oppsøke den, den er der jeg er.”* Ei yngre dame sammenlignet deres forhold til naturen på øya med slik hun opplevde at mange byfolk forholdt seg til alle tilbudene i byen: *”Det er mange som sjelden eller aldri går verken på kino eller i teater, men likevel forstår de ikke hvordan vi kan leve på et sted hvor vi ikke har noen av delene. Eg tror det blir det samme med naturen, det er ikke så viktig at du bruker den, men den må bare være der.”* Sammenligningen mellom naturen og byens tilbud og hvilke meninger de har for folk på de respektive stedene er ikke enestående for denne damen. Lawrence og Low (1990) diskuterer det de kaller *”the built environment”* som representerer *”...any physical alteration of the natural environment, ...”* (s. 454). I deres analyse får, slik jeg forstår det, alle former for

bearbeidet natur (gater, hus, stier, kaier osv.) betydning for vår opplevelse av og sosial praksis i de omgivelsene vi oppholder oss. I en slik forståelse kan vi se våre fysiske omgivelser som mer eller mindre ”bearbeidet” natur. Byen med sine tilbud blir da natur på samme måte som de fysiske omgivelsene på Arnøya, begge utgjør muligheter om vi ”bruker dem eller ikke, men gis mening og påvirker oss på ulik måte.

Greve (ibid) sammenligner det gitte (naturen) ved stedet med en gave: *”Vi mottar som kjent gaver, og i den grad stedet har en gitt side, er stedet også noe vi mottar”* (s.62). Bjørn Bjerkli (1999) kommenterer Greves artikkel og påpeker at det gitte (det å gi) innebærer at det finnes en mottaker. *”Om steder har en gitt side, kan vi ikke bare motta. For å forstå eller se, oppleve det gitte, må en som menneske bearbeide relasjonen og gi noe tilbake, for eksempel hengivenhet til stedet.”* (s. 80). For Per, Silje og mange andre på Arnøya var, slik jeg forstod det, hengivenhet til stedet i stor grad knyttet til stedets natur som i den sammenhengen kan beskrives som en gave. Poengteringen av naturen som en verdi i seg selv var med å opprettholde og styrke relasjonen mellom stedet og dets innbyggere, og var viktig for at unge mennesker valgte å bosette seg på øya og på den måten sikre bosetting i framtiden. Slik ble hengivenheten til naturen mer eller mindre ”frikoblet” fra bruksmessige omstendigheter. Den var ikke avhengig av verken værforhold, hvilke mulighet du hadde til å komme deg opp i fjellet og ut på havet eller forandringer i ulike livsbetingelser knyttet til generell samfunnsutvikling. Naturen var der om du satt foran dataen eller var ute på havet. Det å ha ”naturen inne i seg” forstod jeg etter hvert som et metonym for folks opplevelse av naturen som en viktig samhandlingspartner. Daglig samhandling gjennom år hadde gitt innbyggerne en kjennskap og kunnskap til naturen som igjen var et utgangspunkt for videre samhandling. I mange sammenhenger ble det henvist til at skulle du ”overleve” på øya, måtte du ha kunnskap om naturen og naturbetingelsene. Det var kunnskap en først og fremst tilegnet seg gjennom det å leve og bo på stedet og som gjerne ble henvist til gjennom utsagn som: *”Vi som har vokst opp i fjærsteinen”*.

Tim Ingold (2000) viser til hvordan det han betegner som vestlig tradisjon ser mennesket som atskilt fra sine omgivelser, i motsetning til et syn på mennesket som en del av omgivelsene på lik linje med planter og dyr. I synet på mennesket som en del av sine omgivelser blir relasjonen mellom mennesket og omgivelsene og hvordan de gjensidig påvirker hverandre det sentrale i forståelsen av ulike former for utviklingsprosesser (ibid). På Arnøya er som sagt naturen en viktig del av menneskenes omgivelser og noe de daglig er i aktiv samhandling med. For de som har vokst opp der eller kommer fra lignende samfunn (noe mange av

innbyggerne gjør) har deres forhold til naturen representert en viktig del av deres utviklingsbetingelser og vært med å forme dem som sosiale personer. Forholdet til naturen var, slik jeg forstod det, en vesentlig faktor i øyfolkets identitet og tilhørighet, den markerte både forskjellene til de andre (byfolket), de som ikke hadde ”vokst opp i fjærsteinen”, og likheten/fellesskapet dem i mellom. Naturen representerte en kontinuitet i en ellers omskiftelig verden og skapte en opplevelse av helhet og sammenheng i folks liv. Den var både i og rundt menneskene uansett hvordan de valgte å leve sine liv på øya og lot seg i liten grad påvirke av ”disembedding” (Giddens 1997) og andre moderniseringsprosesser som på ulik måte påvirket mennesker og livsformer på øya så vel som andre steder. I mine informanters forståelse var ikke de fysiske omgivelsene på Arnøya og i byen mulig å sammenligne. Deres reise mellom de ulike stedene hadde gitt dem erfaringer med å leve i ulike fysiske omgivelser, erfaringer som dannet grunnlag for hvilke verdier og mening de tilla ”naturen” på de ulike stedene. Per beskrev den som ”for trang”, mens andre viste til byens støy, manglende/annerledes lukter og utsikten som begrenset seg til naboens hus. Den største forskjellen var likevel, slik jeg tolket den, at i byen ble naturen noe du måtte oppsøke, den var verken ”i deg” eller rundt deg, eller med andre ord, du opplevde ikke at du var en del av den. Naturen ble et tilbud du eventuelt måtte oppsøke, løsrevet (disembedded) fra ditt dagligliv på linje med andre typer tilbud som kino, restauranter og butikker.

En oppsummering: I de empiriske fortellingene om det gode liv på Arnøya har vi har sett at naturen er en sentral kulturell kategori (jfr. Gullestad 1989) som tilskrives ulik mening. Den blir både trukket fram for å beskrive viktige dimensjoner ved livet på Arnøya (det unike stedet) som for eksempel i fortellingene til Per og Silje, og for å illustrere forskjellen mellom livet der og andre steder. Naturen satte begrensninger og ga muligheter for ulike former for praksiser uavhengig av om en valgte å benytte seg av mulighetene eller ikke. Den bidro til en felles opplevelse av stedet for ”alle” innbyggerne og var en viktig bidragsyter til stedets identitet. Således kan opplevelsen av naturen forstås som et viktig bidrag i min opplevelse av samstemthet i folks fortellinger om hvorfor Arnøya var et godt sted å bo. Samtidig representerte fortellingene om naturen en viktig dimensjon i kontrasteringen mellom byen og øya og dermed det jeg har kalt en representasjon av ”Stedet”. ”Stedet” viser til en ideologisk/symbolsk konstruksjon hvor steder tillegges ulike kulturelle verdier som igjen gir næring til forestillinger om steder, likheter og forskjeller, ofte uttrykt i symboler mer enn materielle forhold (jfr. Villa 1999, Wiborg 2003). I forestillingen om forskjellene mellom bygd og by har dikotomien kultur-natur en sentral plass. Naturen som det uberørte, rene og hellige,

men også som det rå og primitive i motsetning til den menneskeskapte kulturen som ofte forbindes med utvikling og framsteg og på den andre siden det konstruerte (unaturlige) og ”urene”. I fortellingene om naturen som en verdi i seg selv frikoblet fra bruksområde og aktivitet framstod, slik jeg ser det, naturen som symbolet på ”Stedet”, og fikk en nesten ”hellig” betydning. ”Stedets” estetiske kvaliteter ble framhevet og landskapet framstod som avsosialisert i betydningen av at menneskelige relasjoner og praksiser ikke ble synlige i fortellingene (Wiborg 2003). Dikotomien kultur-natur, her representert med bygd-by motsetningene, bidrar til orden i folks refleksjoner over egne verdipreferanser. Verdier som gir mening til ulike forestillinger om sted og dermed er med å styrke folks tilknytning til stedet Arnøya som deres visjon for ”det gode liv”.

6.1.3 ”Her finnes ikke stress”

Silje beskriver livet i byen med nærhet til mange butikker og andre service- og kulturtilbud, som dyrt og slitsomt. *”Det var alltid noe du skulle nå. Her har vi en butikk, og når den er stengt er det ikke så mye å gjøre med det. I tillegg var det jo alltid noe du trengte, tilbud du ikke kunne la gå fra deg og så videre. Jeg opplevde at bylivet skapte mange unødige behov.”* Per legger til: *”Selv om det var mange restauranter, kinoer og konserter, var det sjelden vi benytte oss av dem. Alt kostet jo penger, i tillegg hadde vi barn og kunne ikke være mye borte hjemmefra.”* Livet på Arnøya gir mulighet for levemåter bygd på andre verdier, i følge Per og Silje, i tillegg til at nærheten til byen gjør at de kan benytte seg av dens fasiliteter når de har behov for det. *”Nå kan vi ta oss en helg i byen, bo på hotell å kose oss. Vi har penger til det i tillegg til at vi ikke trenger å bekymre oss for ungene. Her har vi familie som kan stille opp som barnevakter.”*

I sin beskrivelse av livet i byen henviser Silje, slik vi har sett, blant annet til hvordan mange fritids- og servicetilbud førte til et ”kappløp” med tiden. Butikker og offentlige kontorer har sine åpningstider, kinoer og andre kulturtilbud sine visningstidspunkt og offentlige kommunikasjoner sine avgangstider, uavhengig av brukerens behov og andre gjøremål. Det var langt fra bare Silje som framhevet avhengigheten av klokka som en side ved bylivet. Henvisning til forskjell i bruk av tid gikk igjen i mange ulike beskrivelser av forskjeller i livet i byen og på øya, og det ble ofte påpekt at på øya var de ikke så avhengig av klokka som de var i byen. *”I byen måtte alle ungene komme i barnehagen før klokka 10. Her kan ungene komme når det passer for dem og foreldra, det er ikke så regelstyrt. Jeg tror det er godt for ungene at ikke all ting går etter klokka”* (yngre mor). Stress var en annen faktor som ble

trukket fram i folks beskrivelse av tidsbruk og avhengighet av klokka knyttet til det å ha barn, travelhet, planlegging og fleksibilitet: ” *En god ting ved å bo her, er at her finnes ikke stress*”, fortalte ei yngre mor med tre mindreårige barn meg. Samtidig ramset hun opp alle sine gjøremål, som blant annet innebar ansettelse hos flere forskjellige arbeidsgivere i tillegg til hovedansvar for hus og barn, dyrking av grønnsaker og bær, medlemskap og aktivitet i ulike bygde-/øy-fellesskap og det å være politisk aktiv på lokalplan. Det var en situasjon hun delte med mange av dem, spesielt kvinnene, jeg snakket med. Mangelen på ”stress” var langt fra en beskrivelse av manglende arbeidsoppgaver, men i stor grad knyttet til at oppgavene ikke var avhengig av klokkeid på samme måte som i byen. Selv om mange av innbyggerne i dag hadde arbeid med regulert arbeidstid, var flere av de yngre kvinnene mer eller mindre ”sine egne herrer”, enten ved at de var selvstendig næringsdrivende eller hadde flere deltidsjobber som de hadde stor grad av frihet til å utføre når det passet i forhold til andre oppgaver. I flere tilfeller ble det også vist til at det alltid var noen som stilte opp og tok over en arbeidsoppgave hvis det var noe annet de måtte prioritere. Færre tilbud enn i byen var også en faktor som ble beskrevet som en grunn til at folk hadde mer tid, og det ble sjelden uttrykt noe ønske om at øya skulle hatt flere fritidstilbud. Mange trakk fram erfaringer de hadde fra tida de bodde i byen hvor de opplevde at barn og voksne alltid var på farten til eller fra en eller annen aktivitet. På Arnøya var det lange avstander og mye kjøring hvis ungene skulle være med på noe utenfor bygda de bodde i, men mange foreldre påpekte at de delte på kjøring og at det aldri var vanskelig å få folk til å ta med seg andres barn. Av de som bodde i de to største bygdene ble det i tillegg framhevet at de fleste aktivitetene foregikk i bygda.

Det at en ikke behøvde å lage avtaler, men kunne ”*stikke innom*” når det passet, ble også framhevet som en viktig forutsetning for at en slapp å være avhengig av klokka. Selv om det var blitt mindre av at folk gikk på besøk til hverandre enn tidligere var det sjelden at en behøvde å ringe for å lage avtaler. Stod døra åpen var folk inne og en kunne bare gå inn. Var døra stengt, med eller uten nøkkelen i på yttersida, fikk en komme tilbake på et annet tidspunkt. Det ”å stikke innom” ble ofte knyttet til at det ikke var så ”*stivt og høytidlig*” i bygda som i byen. ”*Hvis folk kommer innom og du for eksempel holder på med å vaske, ber folk om ei bønne og hiver seg med*” (yngre mor). Det at folk kjente hverandre var også med å hindre ”stress”: ”*Hvis jeg har glemt brøda i ovnen eller noe lignende, ringer jeg bare til naboen og får dem til å gå inn å ta dem ut. Jeg slipper å rase hjem*” (dame i 50 åra). Stress på øya, slik det ble presentert for meg, var først og fremst knyttet til avhengighet av ferga og fergetider og faren for ras over veien på vinterstid. Var du ikke der når ferga gikk kom du deg

ingen steder. Da var det bare å vente på neste avgang, hvis du var virkelig uheldig til neste dag. Samtidig ble fergeavgangene og i noen sammenhenger været ¹¹ en faktor menneskene på øya bare måtte lære seg å leve med. Det nyttet verken å hisse seg opp over ferger man ikke nådde eller at været hindret deg i å utføre de oppgavene du hadde.

Hylland Eriksen skriver i en artikkel fra 1995 ”Tid og teknologisk tvang” med referanse til Lewis Mumford om klokka som den ”*mest disiplinerte og tyranniske maskinen menneskene hadde oppfunnet*” (s. 2). Han viser til hvordan klokka er med å synkronisere og koordinere våre handlinger uavhengig av romlig avstand, og er blitt et uunnværlig redskap for organisering og orden i samfunnet. Klokketida har både ført til en løsrivelse av tid og sosiale relasjoner fra sted (Giddens 1997) og gjort oss mer avhengig og bundet av tiden i hverdagen. Det er denne avhengigheten av klokka mine informanter framhever når de kontrasterer livet på øya til livet i byen, og påpeker hvordan den er tett knyttet til både mangfoldet og organiseringa av de tilbud som finnes i byen. Det førte blant annet til et større behov for organisering og planlegging av de timene en hadde til rådighet. Mange mennesker førte til et stort behov for synkronisering og koordinering, mange tilbud førte til økte behov og økte behov førte til behov for flere penger og derfor mer lønnet arbeid. Til sammen betydde det at mange aktiviteter skulle foregå innenfor få timer, og familiens liv måtte planlegges nøye. ”*Vi så hverandre nesten aldri*”, sa ei yngre mor og viste til hvordan familiemedlemmene alltid var på vei til en eller annen aktivitet i den tida de bodde i byen. På øya foregår det meste av dagliglivet innenfor et begrenset antall sosiale arenaer og mellom folk som kjenner hverandre, noe som minker behovet for avtaler og planlegging. Få tilbud og få organiserte aktiviteter gjør at folk har en opplevelse av at de i større grad enn i byen har kontroll med egen tid og ikke er ”slaver” av klokka. I tillegg gjør det at de er få mennesker på øya behovet for koordinering og synkronisering vesentlig mindre enn på større steder. Selv om utviklingen de siste årene har ført til at flere er avhengige av og ønsker faste arbeidstider ble det vist til en stor grad av fleksibilitet og mulighet til å ta individuelle hensyn. Bussen stoppet der folk ønsket å gå av og på, på butikken visste de hva de faste kundene skulle ha og la av varer hvis det begynte å bli knapt med for eksempel melk. Varene kunne hentes ved arbeidstidas slutt eller, hvis noe uforutsett hendte, hjemme hos butikkpersonalet senere på ettermiddagen. Den som kjørte ut posten leverte den på døra hvis det var behov for det osv. Hvis det ikke ble tatt individuelle

---

¹¹ Rasfaren på vinterstid skilte seg klart ut som en faktor folk ikke ønsket eller mente de kunne avfinne seg med. Behovet for skredsikring av veiene på øya kom opp som tema i mange ulike samtaler og det ble ofte henvist til myndighetenes manglende prioritering av livet til folk i distriktene. Er ikke våre liv like mye verdt som livet til folk i byen, var et spørsmål som gikk igjen både i samtaler og diverse avisartikler (*Nordlys* 290304, *Framtid i Nord* 250304)

hensyn der det var mulig ble det som regel tillagt vrangvilje hos enkeltpersoner mer enn egenskaper ved institusjoner, som for eksempel: *"Han var i dårlig humør i dag..."*

H. Eriksen (ibid) viser til hvordan livet til moderne mennesker i stor grad ufrivillig er styrt av en mer og mer oppsplittet arbeids- og fritid, *"hvor intervallene blir kortere; hvor flere og flere hendelser skal presses inn i stadig kortere tidsrom."* (s. 4). Motstrategien mot det han kaller *"den tidsøkonomiske fundamentalismen"*, er i følge H. Eriksen, å ta pauser fra *"klokketidens tvang"* gjennom *"meditasjonskurs, hytteliv og fisketurer"* (s. 4). Gjennom en livsstil som både innebærer tidsknapphet i dagliglivet og rekreasjon innenfor en definert fritid signaliserer vi, i følge H. Eriksen, at vi er travelt opptatte mennesker som har behov for *"å forvalte sin utilgjengelighet"* (s.4). Med andre ord, både travelhet og utilgjengelighet er verdier som kjennetegner det å "være moderne" om enn i ulike situasjoner.

En oppsummering: Hvordan steder innbyr til ulike gjøremål og bruk av tid har vært temaet i dette kapittelet. Stress trekkes fram som en sentral faktor for å beskrive livet i byen i kontrast til livet på øya hvor stress "ikke finnes". Stress knyttes først og fremst til hvor avhengig eller uavhengig en er av klokka på de ulike stedene, og realiseres i folks fortellinger både til det å ha barn, travelhet, planlegging og fleksibilitet. "Stedet" symboliseres gjennom daglige gjøremål knyttet til tidsbruk. I følge mine informanter er det verdier som mer enn å skille mellom "moderne" mennesker og andre (jfr. H. Eriksen 1995) kjennetegner kvaliteter ved ulike steder og hvilke verdier det er mulig å realisere hvor. Silje, Per og andre legger i sine fortellinger vekt på at livet på Arnøya ga andre muligheter knyttet til bruk av tid enn det de hadde opplevd at bylivet kunne by på. Det var ikke minst, slik jeg forstod det, knyttet til at livet på øya framstod som mindre oppsplittet enn livet i byen. For de fleste foregikk daglig samhandling på øyas arenaer og med mennesker de kjente både som eventuelle kollegaer og privat. Ikke minst ble nærheten til familie og slekt trukket fram som en viktig faktor for at hverdagslivet var "uten stress", relasjoner som viser til at "Stedet" for mine informanter ikke er et hvilket som helst sted, men Arnøya hvor de har tilhørighet ikke minst gjennom sine relasjoner til andre mennesker. Det ga mulighet for en livsstil hvor travle småbarnsforeldre nok kunne oppleve at de hadde ønsket at døgnet hadde flere timer, men hvor en eventuell tidsknapphet ikke fikk de samme konsekvensene som i byen. På den måten var organisering av tid, relasjoner og sted langt fra atskilte (Giddens 1997) i mine informanters fortellinger, men knyttet sterkt sammen og ga mulighet for livsformer og livsstiler hvor "klokketidens tvang" opplevdes som mindre påtrengende på Arnøya enn den hadde gjort i byen.

6.1.4 ”På Arnøya er det trygt å bo”

Opplevelsen av livet på Arnøya som trygt og godt gikk igjen i folks fortellinger om hvorfor de hadde valgt å flytte tilbake/til øya, og i deres beskrivelser av livet der. Samtidig ble tryggheten på øya ofte satt i kontrast til livet i byen. Følelsen av anonymitet og det at en kunne føle seg alene blant langt flere mennesker enn i bygdene på øya, ble trukket fram: *“Jeg bodde i samme blokka i flere år, nesten uten å vite hvem naboene var”*, fortalte ei tilflytta dame i førtiåra. Ei anna beskrev sine erfaringer med livet i en mindre by sør i landet slik: *” Vi bodde sørafor i tre år, men kom aldri lenger enn at vi ble på hils med naboen”*. Mangel på kjennskap til naboer og andre i byen ble i seg selv beskrevet som en utrygghetsfaktor. I tillegg hadde mange opplevd at de selv, slektninger eller venner som bodde i byen var blitt frastjålet ulike eiendeler, opplevelser som ble forsterket og underbygget med referanser til reportasjer i TV, radio og aviser om utryggheten og kriminaliteten i byen og på større plasser.

Friheten det ga å kunne gå fra hus og eiendeler ulåst uten å være redd for at uvedkommende skulle ta seg til rette ble framhevet som en del av den tryggheten livet på øya ga og gjorde tilværelsen der annerledes enn i byen. Ei yngre, tilflyttet dame knyttet tryggheten hun og familien opplevde til hvor oversiktlig det var på øya. Bygda familien bodde i var liten og alle kjente til hverandre. Det var få offentlige møteplasser, og oppsøkte du dem traff du stort sett bare på folk du kjente eller i hvertfall visste hvem var. Det at de bodde på ei øy uten fastlandsforbindelse førte både til en større oversikt og følelse av trygghet. *“Vi kan gå fra døra åpen og slipper å låse inn sykler og annet utstyr”*, forklarte hun. Selv hadde hun vokst opp i ei bygd som var preget av det hun kalte *”å ligge midt i et veikryss”*, med veiforbindelse både sørover og nordover, til flere tettsteder og handelssentra. Det betydde at bygdefolket stadig var på farten og at det var stor trafikk av folk som bare var på gjennomreise. Selv etter å ha bodd mange år på øya, var vanen med å låse døra vanskelig å legge av seg: *“Resten av familien flirer av meg når jeg låser døra før vi drar av gårde, og lurar på hvem jeg er redd for”*. Hun forteller at det hender at mannen, som er født og oppvokst på øya, også låser men han lar nøkkelen stå i på utsida. *”Da forstår folk at vi ikke er hjemme, men hvis de har behov for det, har de muligheten til å gå inn.”* Andre fortalte meg lignende historier og påpekte fordelene av å bo i et samfunn hvor du kunne gå fra døra ulåst. At andre hadde tilgang til huset ditt gjorde livet både tryggere og enklere. Hadde du glemt noe på kokeplata eller ikke rakk hjem for å gi hunden mat, var det alltid noen du kunne ringe og be om hjelp. På spørsmål fra meg om de ikke var redd for at uvedkommende skulle gå inn i huset var svaret jeg fikk stort sett det samme: *“Her kjenner vi hverandre og stoler på at folk som ikke har noe*

i huset vårt å gjøre, ikke går inn” eller *”Det er nå alltid noen som følger med og kan fortelle meg hvem som var innom*”. At ”noen” fulgte med fikk jeg selv bekreftet når jeg hadde vært for å besøke folk som ikke var hjemme og i ettertid fikk høre at vertskapet likevel visste at jeg hadde vært der. Det samme var tilfelle før jeg lærte meg og ble komfortabel med å bare gå inn til folk: *“ Anne fortalte at hun hadde sett deg stå utafor døra mi i går ettermiddag. Du må nå gå inn, kan du skjønne. Det skjer ingen ting ved at du står ute på trappa.”* Tryggheten for at ingen uvedkommende (de du ikke kjente eller som ikke hadde noe i huset ditt å gjøre) skulle gå inn i huset og langt mindre ta med seg noe som ikke var deres ble også knyttet til det forholdet at en bodde på ei øy og at all trafikk til og fra øya foregikk med ferge eller hurtigbåt. Det betydde at folk opplevde at de hadde både oversikt og kontroll med hvem som kom og dro, i tillegg til at fergemannskapet kjente godt til de fastboende. *”Hvis noen kommer hit og gjør noe ulovelig, vil han bli stoppet om ikke før, så på fergekaia,”* var forklaringen jeg fikk av en mann i femtiåra på den tilliten jeg opplevde stort sett ble vist også overfor ukjente som kom til øya for kortere eller lengre perioder.

For noen år siden var jeg og familien min på øya som turister og overnattet på et pensjonat i en av bygdene. Under en time etter ankomst ble vi overlatt til oss selv med tilgang både til varer og pengeskrin. Som byfolk og ukjente på stedet var vi både gledelig overrasket og litt forundret over å bli vist en slik tillit og spurte litt forsiktig hvordan hun turte å overlate alt til fremmede på den måten. Damen svarte at hun nok visste hvordan hun skulle få tak i oss hvis hun trengte det og viste til at det var vanskelig som fremmed å kjøre usett rundt i bygda og med ferga måtte vi jo. Samtidig som denne formen for frihet og trygghet på øya ble trukket fram og kontrastert til livet i byen ble det i mange sammenhenger vist til at den ikke var noe selvsagt. Flere var inne på at livet på øya var i stadig forandring og at en økt avhengighet av og tilgjenglighet til verden utenfor nok var både nødvendig og ønskelig, men også truet det flere snakket om som ”øyas uskyld”. I flere samtaler ble temaet om tunnelforbindelse mellom øya og fastlandet trukket fram som et forhold som ville gjøre livet på øya enklere og forhåpentligvis sikre befolkningsgrunnlaget, slik som Britt trakk fram i sin fortelling. Samtidig ga flere også uttrykk for at tunnelforbindelse var noe de var ambivalente til. Ei yngre mor utrykte det slik: *“Jeg forstår jo at en tunnel vil gjøre livet her ute enklere, og at det vil være bra for næringslivet, men på den andre siden er jeg redd for at vi da vil miste noe av vår uskyld. Selv ungene er skeptiske, en dag overhørte jeg en samtale mellom noen av dem om tunnelen hvor de var skjønt enige om at da kunne jo alt slags folk komme hit”*.

At ukjente mennesker representerte en viss utrygghet kom også fram i samtaler og refleksjoner rundt hvordan livet på øya hadde forandret seg over tid. Spesielt eldre mennesker mente at tryggheten ikke var den samme som tidligere: *“Før låste vi aldri døra, men etter at det har kommet så mange fremmedarbeidere¹² hit, låser jeg både når jeg går fra huset og om natta. Ikke at de noen ganger har gjort meg noe, men en hører nå så mye rart og en kan jo aldri vite hva de kan finne på”*. Den eldre damen refererte til de mange arbeiderne på fiskebruket i bygda som kom fra et asylmottak på fastlandet. Hun, som flere andre, spesielt eldre mennesker jeg snakket med, uttrykte skepsis til disse menneskene. Mange kom fra forskjellige afrikanske land som de opplevde som fremmede og annerledes. Samtidig poengterte de at de aldri hadde gjort dem noe galt, men *“man vet nå aldri”*.

Marianne Villa (1999) fokuserer på opplevelsen av bygda som ”trygg og god” som en felles referanseramme for innbyggerne og viser til hvordan ”trygt og godt” kan ses som en kategori knyttet til sted, i tillegg til et mer generelt behov for at livet skal være trygt og godt. Slike kategorier hevder hun, har en tendens til å være ”seiglivet” og dermed vanskelig å endre:

“”Trygt og godt” framstår som ein slags etablert ”commonsense” og sosial konstruksjon av bygda som overlever trass i motførestellingar, nyanseringar og alternative sosiale konstruksjonar” (s. 32). Det er et forhold jeg kjenner igjen i folks beskrivelser av Arnøya hvor konklusjonen, selv i fortellinger hvor det ble reflektert over og i noen grad påpekt, at tryggheten ikke lenger var som før, likevel var at øya var en trygg og god plass, spesielt i kontrast til byen og livet der.

Rodman (2003) påpeker viktigheten av å være oppmerksom på at kulturelle kategorier eller verdier, selv om de framstår som udiskuterbare, kanskje ikke er så entydige som de i første rekke kan synes som, noe som kommer til uttrykk når vi undersøker hva folk legger i opplevelsen av bygda som ”trygg og god”. Marianne Villa (ibid) beskriver det slik: *“Å føle seg trygg for eigeidom og for at uvedkommande ikkje skal komme til bustaden, og den fridomen det gjev, er noko av innhaldet ein legg i at det er ”trygt og godt” i bygda. Eit stabilt og oversikteleg nærmiljø, langvarig kjennskap både til staden og vennane, at andre kjenner eins historie, at vennane er der ”samme kva som skjer”, at buplassen liknar på oppvekststaden og oppleving av lite kriminalitet er andre sider ved opplevinga av at det er ”trygt og godt” å bu i bygda”* (s.39/40). At ”trygt og godt” kan henvise til ulike forhold som

---

¹² Fremmedarbeidere henviste slik jeg forstod det, til det som andre i sine fortellinger viste til som uvedkommende; de som en ikke kjente, i tillegg til at de hadde en annen hudfarge enn de andre på øya.

tillegges ulik betydning av forskjellige mennesker, kom også klart fram i fortellingene om livet på Arnøya som ”trygt og godt”. Både sikkerhet for eiendom, oversikt og kjennskap til sted og mennesker ble, som vi har sett, trukket fram i mine informanternes beskrivelser. Det ”utrygge” på øya ble først og fremst knyttet til en usikkerhet i forhold til hva framtida ville bringe, spesielt med tanke på en større tilgjengelighet mellom øya og fastlandet, til mennesker fra andre, fremmede kulturer som arbeidet på fiskebruket i ei av bygdene og rasfaren på vinterstid.

Villa (1999) fokuserer på hvordan forestillingene om ”bygda som trygg og god” har betydning for sosial handling selv om forestillingen blir utfordret av andre fortellinger. Hun eksemplifiserer ved å vise til hvordan forestillingen om at vi må passe oss for de fremmede fortsetter å være styrende for våre handlinger på tross av at forskning viser at størsteparten av den kriminalitet som begås mot enkelt individer begås av folk vi kjenner. De fremmede på Arnøya, først og fremst representert ved flyktningene som i perioder oppholdt seg på øya, ble for noen sett som årsaken til at øya ikke lenger var så trygg og at det derfor var blitt nødvendig å låse døra. Forestillingen om hva de kunne representere, ”en vet nå aldri”, ble førende for en ny praksis. For andre ga forestillingen om hva en lettere tilgjengelighet til øya og dermed flere ”fremmede” kunne få og si for opplevelsen av øya som trygg, og dermed for levemåte og livsstil i framtida. I motsetning til andre forhold hvor folk kunne vise til konkrete erfaringer som grunnlag for sine handlinger, for eksempel at faren for ras førte til at de holdt barna hjemme fra skolen, var dette et forhold som i stor grad bygde på folks forestillinger om hva de fremmede kunne representere, og usikkerhet knyttet til framtida. De fremmede hadde ikke gjort dem noe, men de hadde hørt gjennom andres fortellinger og/eller media at fremmede mennesker gikk inn i andres hus, stjal og skadet mennesker og eiendom.

Pat Caplan viser i sin introduksjonsartikkel til boka ”Risk Revisited” (2000), til Beck (1992 (1986)) og Giddens (1991) sin forståelse av risiko og usikkerhet som sentrale elementer innenfor den moderne og globale verden, og hvordan betydningen av disse elementene blant annet får konsekvenser for menneskers valg av livsform og livsstil. I motsetning til i tidligere tider hvor forhold som medførte farer og risiko stort sett var kjent for folk flest og hvor både individer og samfunn hadde kunnskap om strategier for håndtering av slike forhold, er opplevelsen av farer og utrygghet (risiko) i dag i stor grad knyttet til forhold som finner sted langt unna folks hverdagsliv og som de opplever de har liten kontroll over. I tillegg har mange mistet tilliten til at nasjonale og lokale institusjoner og myndigheter har vilje, evne og ikke minst mulighet til å skape trygghet og ivareta deres sikkerhet. Det fører i mange tilfelle til en

følelse av maktesløshet og oppgitthet og til en privatisering og individualisering av ulike ”overlevelsstrategier” (ibid:2000). Caplan trekker fram hvordan betydningen av usikkerhet og risiko i ”sen-moderniteten” har fått konsekvenser for hvordan vi vurderer tid: *“Instead of the past determining the present, because of the significance of risk in late modernity, the future, as envisaged in risk scenarios, determines decisions made in the present.”* (s.5). Med andre ord er bekymringene våre for framtida mer avgjørende for våre valg i nåtid enn de erfaringer vi har gjort oss i fortida. Fortellingene fra Arnøya viser, slik jeg forstår det, at folks beveggrunner ikke er fullt så entydige. Valget om å flytte tilbake/til øya, begrunnet i øya og bygdene som ”trygg og god”, var først og fremst foretatt på bakgrunn av erfaringer med livet der gjennom oppvekst eller hyppige besøk over tid. Konstruksjonen av bygda som ”trygg og god” var altså nært knyttet til kjennskap til stedet og menneskene der gjennom erfaringer knyttet til fortida. Samtidig ble ”trygt og godt” på øya kontrastert til livet i byen, som ut fra erfaringer og andres fortellinger ble karakterisert som utrygt eller i hvertfall mindre trygt enn på øya, først og fremst fordi en ikke hadde samme kjennskap og relasjoner til folk og sted som en hadde til hjemplassen. At det utrygge i stor grad bygde på usikkerhet knyttet til det en ikke kjente og derfor hadde mindre kontroll med ble, som vi har sett, ennå tydeligere når det ble snakk om hva som ville skje hvis tilgjengeligheten til øya økte. I motsetning til konstruksjonen ”trygg og god” var det utrygge eller usikre (risiko) i stor grad bygd på forestillinger om hva det fremmede kunne innebære enn erfaringer og kjennskap til faktiske forhold. Forestillingen om hva det fremmede kunne bety i framtida, ”man vet nå aldri”, fikk konsekvenser for hvordan folk handlet i nåtida (jfr. Caplan 2000). Fortellingene om livet på Arnøya viste således at folks opplevelse av øya som ”trygg og god” verken var entydige eller statiske. I tillegg viste de, slik jeg forstod dem, hvordan livet på øya og folks forestillinger og handlinger var nært knyttet både til deres erfaringer gjennom levd liv, kunnskap, forestillinger og erfaringer formidlet til dem fra andre. Faktorer som på ulik måte fikk konsekvenser for den individuelle opplevelsen av øya som ”trygg og god” og vurderingen av ”risiko” ved å bo og leve på forskjellige steder, men som likevel ikke rokket ved den generelle beskrivelsen av stedet Arnøya som ”trygt og godt”.

H. Eriksen (2005) hevder i artikkelen “Risking security”, at opplevelsen av usikkerhet og utrygghet kan knyttes til mangelen på tilhørighet til noe kjent og forutsigbart. Der kulturelle og sosiale forhold tidligere i stor grad var bestemmende for hvilke muligheter folk hadde til å utforme sine liv er mennesker i dag i større grad ”frikoblet” (Giddens 1997) og står friere til å velge livsform og livsstil ut fra egne ønsker. Samtidig har ”frikoblingen” fra kulturelle og

sosiale bindinger for mange ført til en opplevelse av usikkerhet. Kontinuiteten og forutsigbarheten som det tidligere samfunn representerte, innebar også en form for sikkerhet og følelse av tilhørighet. H. Eriksen viser til hvordan mennesker har behov for både sikkerhet og frihet og påpeker antropologens (samfunnsviterens) oppgave med å finne ut hvilke ulike strategier mennesker tar i bruk for å skape seg et liv hvor det er balanse mellom opplevelsen av sikkerhet og frihet. Reisen fra byen til Arnøya for mine informanter var, slik jeg forstår den, et forsøk på å oppnå en slik balanse.

En oppsummering: Ønsket om å ha det ”trygt og godt” (sikkerhet) ble, som vi har sett, knyttet til kvaliteter ved sted generelt og beskrevet som en av hovedgrunnene for valget om å flytte fra byen og tilbake/til øya, og ”trygt og godt” ble først og fremst knyttet til behovet for tilhørighet i betydningen av kjennskap og forutsigbarhet i forhold til både mennesker og sted. Denne formen for trygghet ga også en form for frihet, slik de beskrev det; frihet fra usikkerhet knyttet til det ukjente, men også fra nødvendigheten av i hverdagen og stadig måtte gjøre vurderinger om hva som var et riktig og trygt valg på egne og barns vegne. Trygghet ble symbolet på stedet Arnøya og først og fremst knyttet til erfaringer folk hadde gjort med livet på stedet før og nå. Det stod i kontrast til mange henvisninger til det utrygge og usikre, i hovedsak representert ved fortellinger om livet i byen, fortellinger som ofte henviste til oppslag i aviser eller nyhetsreportasjer på TV og dermed i større grad til konstruksjoner av ”Stedet” bygd på forestillinger om hva ukjente (fremmede) mennesker kunne finne på å gjøre. Det var forestillinger som også gjorde seg gjeldende ved vurderingen av ”de fremmede” på øya, de en ikke kjente og som falt utenfor kategorien Arnøy-væring, eller sagt på en annen måte, de en ikke visste ”hvem var sin” og som dermed representerte usikkerhet og uforutsigbarhet, men likevel ikke rokket ved fortellingene om øya som ”trygg og god”. Byen med sitt mangfold både av mennesker og tilbud representerte andre valgmuligheter enn de en hadde på Arnøya, men også at menneskene ble fremmede for hverandre. I dagliglivet betydde tryggheten knyttet til det kjente mer enn friheten til å velge mellom mange alternativer, mens friheten til å velge i andre sammenhenger, for eksempel knyttet til valg av livsform og bosted, ble framholdt som viktig for at livet på øya skulle være ”trygt og godt”. Framstillingen av det trygge og gode livet på øya framstod som et speilbilde av det utrygge, men også mangfoldige livet i byen. Konstruksjonen av stedet Arnøya som trygt og godt representerte, slik jeg så det, både erfaringer bygd på praksis knyttet til det spesifikke stedet og forestillinger og myter knyttet til ”Stedet” og by-bygd dikotomien.

6.1.5 "Her kjenner alle hverandre"

Det at "alle" kjente hverandre var en annen faktor som ble trukket fram i fortellingene om hva som gjorde livet på øya annerledes enn livet i byen. Selv om folk bokstavlig talt ikke "kjente alle", kjente mange av menneskene i de ulike bygdene til hverandre. Det betydde at de opplevde en viss grad av oversikt over sitt daglige sosiale miljø. De visste hvor de fant hverandre, hvem en kunne henvende seg til hvis en hadde behov for hjelp til ulike gjøremål og ikke minst hva de forskjellige kunne bidra med. At folk i tillegg bodde avgrenset innenfor rammene av ei øy selv om avstandene mellom bygdene kunne være forholdsvis lange gjorde at en slapp opplevelsen av at *"folk for til alle kanter"*. "Å kjenne alle" kan forstås som en opplevelse av å ha det enkelt i hverdagen (Villa 1999), i betydningen av å ha oversikt over både mennesker og miljøer i vid forstand, og i motsetning til livet i byen som i mange sammenhenger blir beskrevet som mangfoldig og uoversiktlig (Wiborg 2000). Livet i byen ble av flere av mine informanter, i denne som i andre sammenhenger, knyttet til anonymitet. Når en ikke kjente naboen annet enn av utseende og knapt nok det visste en lite om hvilke hjelp han eller hun kunne bidra med hvis en trengte det. I tillegg ble terskelen for å be om hjelp høy, naboen var en fremmed og en visste lite om hvordan han eller hun ville reagere på et spørsmål om hjelp og eventuelt hva han/hun forventet tilbake. I motsetning til på øya hvor de fleste beboerne møttes og kjente hverandre fra flere sammenhenger var relasjonen til naboen i byen ofte begrenset til det å bo ved siden av hverandre, noe som gjorde barrieren mellom det å være anonym og det å bli kjent ekstra høy.

En familie i bygda skulle feire bryllup og det var invitert mange gjester både fra de ulike bygdene på øya og andre steder. Jeg snakket med moren til brudgommen og spurte om det ikke var mye å gjøre i forbindelse med feiringa. *"Jo, det er klart det er litt som skal forberedes, men det er mange som har meldt fra at de kan hjelpe oss, så det skal nok gå bra."* Da jeg spurte om det stort sett var familien som stilte opp, svarte hun: *"Familie og venner stiller jo opp, men det er mange av bygdefolket ellers som også bidrar på forskjellig vis. Vi trenger jo noen som kan hjelpe til på kjøkkenet og til å servere under festen, og familien og de nærmeste vennene er jo med i selskapet."* Britt fortalte om viktigheten av at folk kjente henne og hennes situasjon da hun flyttet tilbake til øya uten å ha arbeid: *"Alle her visste jo at jeg var uten arbeid, så var det noen som trengte ekstra hjelp eller vikar, tok de kontakt. Det endte med at jeg fikk mye mer tilbud om arbeid enn jeg kunne klare å ta."* Informasjonen om at noen trengte hjelp eller var ute etter arbeid spredte seg raskt både innad i bygda og mellom de ulike bygdene, og det ble poengtert at det ofte ikke var behov for å spørre om noen kunne

bidra. *”Når folk fikk vite at jeg var dårlig og de visste at vi ventet mange gjester, ringte de og spurte om det var noe de kunne hjelpe med”*, fortalte innehaveren av overnattingstilbudet på øya meg da jeg spurte om hvordan det hadde gått da hun ble syk i en travel arbeidsperiode, og fortsatte: *”Vi er jo ikke så mange her ute, så vi må forsøke å hjelpe hverandre så godt vi kan”*.

At en kjente hverandre betydde at en også visste hvem en kunne henvende seg til hvis en trengte spesielle tjenester. I løpet av feltarbeidet hadde jeg noen arbeidshelger i Tromsø og var avhengig av å ta hurtigbåten fra en annen bygd enn den jeg bodde i inn til byen. Båten gikk tidlig om morgenen og den eneste kommunikasjonen mellom min bygd og nabobygda var skolebussen. I redsel for å miste bussen var jeg oppe på veien i god tid, og da bussen var forsinket ble jeg stående ute i regnværet en stund å vente. Det var en ubehagelig opplevelse, ikke minst fordi jeg var livredd for at jeg nå ikke ville rekke båten til byen med de konsekvenser det ville få. Da bussen endelig kom fortalte sjåføren at forsinkelsen skyldtes at han som kjørte bussen til daglig var blitt syk og at han selv var vaktmester på en av skolene på øya. Han hadde tidligere kjørt buss og var derfor blitt spurt om han hadde mulighet til å stille opp i en vanskelig situasjon. Han hadde sagt ja til å påta seg skolebusskjøringa i dag mot at skolen fikk låne bussen gratis til en planlagt skoletur med småklassene. Forsinkelsene gjorde at det var knapt om tid til å rekke hurtigbåten, men sjåføren visste råd. Han ringte til båten og bad dem vente på passasjeren som var med skolebussen slik at jeg kom meg til byen, og da vi ankom hurtigbåtkaia stod båten og ventet og jeg ble møtt med et *”hei, der var du”*. Da jeg senere fortalte en av sambygdingene mine om hendelsen og uttrykte overraskelse over hvordan vaktmesteren på skolen hadde reddet situasjonen både for skolebarna og meg, svarte han: *“Det er jo sånn vi må gjøre det her ute. Vi kan ikke bare ringe en annen sjåfør, rørlegger eller andre sånn som dere kan i byen. Hvis vi skulle være avhengig av at folk bare gjorde den jobben de var satt til, ville samfunnet stoppet helt opp. Nei, her er vi avhengig av å vite hvem som kan stille opp og at folk er fleksible og bidrar med det de kan.”*

Samtidig ble det av flere påpekt verdien av å klare seg selv og ikke være avhengig av andre. Ei tilflytta kvinne i trettiåra sa det slik: *“Folk trør til og hjelper hverandre her, men det er likevel vanskelig å be om hjelp hvis du trenger mer enn det som er vanlig og som folk kan forstå. Det forventes jo at du klarer deg selv i dagliglivet hvis du ikke er gammel eller syk. Hvis du ikke gjør det, vet alle det, men det er likevel ikke lett å be om hjelp, for eksempel hvis du har problemer med barna dine eller noe mer privat”*. Hun refererte blant annet til en familie som hadde hatt behov for profesjonell hjelp over tid og hadde, slik hun så det, møtt liten forståelse i bygda. *”Vi har lett for å dømmе andre, men vi sitter alle i ”glasshus”*. Neste

gang kan det jo være en selv eller noen av ens nærmeste som trenger hjelp eller for eksempel opplever en skilsmisse.” Uten at det ble poengtert spesifikt av noen var det å hjelpe hverandre, slik jeg forstod det, først og fremst knyttet til hendelser og situasjoner som ikke ble oppfattet som selvforskyldt, for eksempel knyttet til alder, sykdom, ulykker og feiring av ulike begivenheter. Det var en opplevelse som ble forsterket av hvordan mange poengterte betydningen av det å være arbeidsom eller arbeidsvillig i ulike sammenheng. *”Hvis du vil arbeide, er det nok av arbeid”*, sa Britt da hun fortalte meg om arbeidssituasjonene på øya. På samme måte som mange andre henviste hun til at arbeidsoppgaver var det nok av hvis du ikke var ”kresen”, men tok det som bød seg. I tillegg ble det både av Per, Britt og andre trukket fram alle de mulighetene til aktivitet som øya bød på, også for dem som av en eller grunn ikke hadde mulighet til å ta lønnet arbeid. Flere framhevet at i motsetning til i byen, betydde ikke arbeidsløshet på øya at du behøvde å være uvirksom, eller som Per uttrykte det: *”Her er det alltid noe å henge fingrene i”*. Hvis du av en eller annen grunn ikke var i stand til å være i aktivitet skulle det helst være en synlig grunn til det, eller som en sa det: *”Det verste med å være sykemeldt er følelsen av at folk tror jeg bare er lat”*.

Marianne Gullestad (1996) viser i *”Hverdagsfilosofer. Verdier, selvforståelse og samfunnssyn i det moderne Norge”* til forandringer av de verdier som virker organiserende på ulike mennesker og fellesskap. Det sentrale er overgangen fra ”å være til nytte” til ”å være seg selv”, i følge Gullestad, og hvor det ”å være til nytte” viser til lydighet og kontinuitet i motsetning til det ”å være seg selv” som vektlegger diskontinuitet og individers atskilthet fra hverandre. I mitt materiale framstår, som vi har sett, hjelpsomhet eller ”det å være til nytte” som viktig blant både menn og kvinner når de beskriver verdier som kjennetegner livet på Arnøya og, slik jeg forstår det, med større betydning enn det ”å være seg selv”. Det var en verdi som på tross av store endringer i folks livsbetingelser gjennom et par generasjoner fremdeles var styrende i mye av den samhandlingen som foregikk mellom mennesker på øya. Folk var medlem av flere og ulike former for fellesskap som igjen hadde ulik betydning for medlemmene, men hvor grunnholdningen for mye av samhandlingen i de fellesskap det ble henvist til, det være seg øya, bygda, bygdelaget, sanitetsforeninga, slekt eller venner, var ”hjelpsomhet”. Samtidig opplevde jeg at både yngre og eldre henviste til og handlet ut fra verdier som vi i større grad assosierer med ”den moderne verden” eller med det ”å være seg selv” ikke minst gjaldt det vektleggingen av det å bosette seg på øya som et resultat av individuelle ønsker og behov. I et samfunn hvor vær og vind kan føre til at du er isolert både fra de andre bygdene og samfunnet for øvrig i kortere eller lengre perioder i løpet av året og

hvor det mangler det meste av profesjonelle hjelpere av alle slag, er det ikke vanskelig å forstå at hjelpsomhet er en verdi folk setter høyt og i stor grad er avhengig av selv i dagens samfunn. Samtidig hadde vektleggingen av det ”å være hjelpsom”, slik jeg forstod det, en mer symbolsk betydning knyttet til beskrivelsene av forskjellene mellom de verdier som kjennetegnet livet i byen og på øya (Wiborg 2003).

L. Høltedahl (1994) viser i boka *”Hva mutter gjør er alltid viktig”*, til hvordan det ”å gjøre noe for andre”(være til nytte) var en grunnholdning som både definerte kvinnelighet og dannet konteksten for mye av den aktivitet som foregikk blant kvinnene i Veggefjord. Samfunnsmessige forandringer førte til endringer i folks livsvilkår og utfordret etablerte fellesskap og samhandlingsmønstre i bygda, samtidig som det ”å gjøre noe for andre” fortsatte å være en sentral verdi i kvinnelig identitet og samhandling. Gjennom å opprettholde kontinuiteten i de moralske fellesskap motvirket, i følge Høltedahl, kvinnene i Veggefjord konsekvensene av de endringsprosesser som møtet mellom lokalsamfunnet og storsamfunnet førte til. På Arnøya opplevde jeg at det ”å være til nytte” først og fremst var knyttet til livsbetingelsene på øya men også som en sentral symbolsk verdi i definisjonen av hva det ville si å være Arnøy-væring, uansett om du var mann eller kvinne, ung eller gammel. Framveksten av det moderne samfunnet hadde, på samme måte som i Veggefjord, ført til omfattende endringsprosesser med konsekvenser for det sosiale livet på øya. Ikke minst hadde en økt mobilitet blant folk flest og lettere tilgjengelighet til steder med et bedre privat og offentlig tjenestetilbud gjort menneskene på øya mindre avhengig av hverandre i dagliglivet. Ulike former for institusjoner har overtatt mange av lokalsamfunnets funksjoner, og folks sosiale relasjoner var i mindre grad nå enn tidligere avhengig av lokale fellesskap (Giddens 1997). I mange sammenhenger viste mine informanter til at de satte pris på denne formen for ”fristilling” eller frihet. Den ga dem blant annet mulighet til å velge i et større vareutvalg og ta del i ulike former for kulturarrangementer selv om de bodde på ei øy med få slike tilbud. De var heller ikke avhengig av ”naboens godvilje” for å få den hjelpa de trengte og kunne opprettholde nære relasjoner til mennesker utenfor øya. Mulighetene denne friheten ga var, slik jeg opplevde det, en viktig del av tilbake/tilflytternes beskrivelse av livet på øya som et godt liv. Møtet mellom storsamfunnet og lokalsamfunnet opplevdes langt fra ensidig som negativt, men som et møte som bød på både muligheter og utfordringer. Opprettholdelsen av sosiale fellesskap i en tid hvor mye samhandling foregikk på andre arenaer enn i bygda og på øya var, slik jeg forstod det, en av utfordringene innbyggerne stod overfor. At de sosiale strukturene i lokalsamfunnet var av en slik art at de ga folk en opplevelse av nærhet og

fellesskap, at "alle kjente hverandre" var, som vi har sett, en faktor som gikk igjen i manges beskrivelse av hva som gjorde livet på øya til et meningsfylt og godt liv. Opplevelsen av nærhet og fellesskap er avhengig av noe mer enn at lokalsamfunnet består av få innbyggere, eller som S. Jentoft uttrykker det i *"Røtter og vinger"* (2001): *"det må også foregå noe husene imellom"* (s. 15), og det er først og fremst det som foregår husene i mellom som gjør at samfunnet på Arnøya oppleves annerledes enn det i byen. Jentoft viser til at lokalsamfunn må rustes opp for å møte de globale utfordringene som økt globalisering og modernitet fører med seg. Relasjonene til omverden må styrkes, men det må også relasjonene innad i lokalsamfunnet, ikke først og fremst for å hindre globaliseringen, men for å skape en bedre balanse mellom global og lokal tilhørighet. Hvis en ikke klarer det risikerer en at globaliseringen undergraver de verdier og relasjoner som lokalsamfunnet tilbyr og som, i følge Jentoft, krever konstant pleie (s. 12). I dette perspektivet kan en forstå hvorfor "det å være til nytte" eller "hjelpsomhet" fortsatte å være en grunnleggende verdi i samhandling på Arnøya på tross av at folk var mer og mer selvhjulpne og uavhengig av hverandre. Økt mobilitet gir blant annet muligheter for deltakelse på andre arenaer og dermed større frihet, men betyr også at sentrale verdier ved livet på øya står i fare for å forsvinne. Når folk får mulighet til "å fare til alle kanter", får de også mulighet til å tilfredsstille behovene sine andre steder enn på øya, noe som kan bety at situasjoner som tidligere krevde samhandling mellom sambygdinger forsvinner eller blir vesentlig redusert. Enklere og raskere kommunikasjon mellom øya og fastlandet hadde for eksempel ført til at flere mennesker jevnlig reiste på handleturer til nærliggende byer og tettsteder hvor det var mulig å kjøpe varer og tjenester som en kanskje tidligere måtte få hjelp av "naboen" for å ordne. Når kollektive goder som tidligere i stor grad ble ivaretatt av det sivile samfunn, i tillegg mer og mer er blitt et offentlig ansvar, for eksempel hjelp til gamle og barnepass, kan det bli få oppgaver som krever lokal samhandling. Et lokalsamfunn tappet for kollektive funksjoner står i fare for å reduseres til stedet folk bor mens deres sosiale liv i stor grad foregår andre steder (Jentoft 2001). Slik jeg forstod fortellingene om Arnøya som et sted hvor "alle" kjente hverandre, handlet de på ulike måter om hvordan sosiale fellesskap bandt menneskene på øya sammen og skapte en lokal tilhørighet på tvers av ulikheter i alder, interesser og posisjoner. Ved å opprettholde fellesskap bygd på "det å være til nytte" motvirket befolkningen på Arnøya, på samme måte som kvinnene i Veggefjord, noen av de konsekvensene de ikke ønsket av møtet mellom "storsamfunnet og lokalsamfunnet" (jfr. Holtedahl 1994). Konsekvenser som først og fremst var knyttet til det Svein Jentoft (2001) beskriver som "markedets logikk" eller som prosesser

hvor: *“Frivillighet, forpliktelse og ”dugnadsånd” erstattes av nyttetenking, distanse og kontrakt”* (s. 78).

En oppsummering: Drivkraften for tilbake/tilflytterne til Arnøya var å skape et meningsfullt liv (”det gode liv”) for seg og sine, noe som innebar muligheten til å ta med seg det beste fra ”begge verdener”, som Jentoft (2001) uttrykker det. For at det skulle være mulig var de avhengig av den individuelle valgfriheten som tilgjengeligheten til storsamfunnet innebar, men de var også avhengig av at de sosiale strukturene i lokalsamfunnet var av en slik art at de fremmet nærhet og fellesskap i dagliglivet. Når mange av de situasjonene som tidligere organiserte mennesker i sosiale fellesskap ikke lenger var tilstede, ble det ekstra viktig å opprettholde moralske og symbolske fellesskap som kunne styrke samholdet innad på øya. Slike former for fellesskap blir ofte knyttet til myter og forestillinger om den ”idylliske” bygda som kjennetegnes blant annet av verdier som sosial omsorg, trygghet, ro og sunt liv (Berg og Lysgård 2004). Motsatsen er den ”fæle” byen med sosial isolasjon, bråk, usunt liv og utrygghet (ibid). Slike essensialiserte ”bilder” av byen og bygda tas ofte i bruk for å belyse forskjellene mellom stedskategoriene, ikke minst i ulike former for media, men de kommer også til syne i fortellingene om kjennskap og hjelpsomhet på Arnøya. ”Stedet” framstår her som den idylliske bygda i kontrast til den ”fæle” byen. Det er vanskelig å si noe sikkert om hvordan slike bilder påvirker folks flyttebeslutninger og valg av bosted, men vi må kunne anta at de har en viss innflytelse på våre handlinger, og dermed var medvirkende til tilbake/tilflyttingen til Arnøya. Samtidig viser folks fortellinger om livet på øya til deres konkrete erfaringer og hvordan ulike praksiser er knyttet til lokale forhold, altså til stedet Arnøya, noe jeg kommer tilbake til i neste kapittel.

6.1.6 ”Her kommer fellesskapet foran egne interesser”

Beskrivelsen av Arnøya som et sted hvor ”alle” kjente hverandre betydde, som sagt, ikke at alle bokstavelig talt kjente hverandre. Det viste heller ikke til at de som kjente hverandre deltok i de samme fellesskap eller samhandlet med hverandre på samme måte. Vektlegginga av ”på Arnøya kjenner alle hverandre og hjelper hverandre når det trengs”, underkommuniserer høyst sannsynlig at både nå og tidligere var behovet for hjelp og mulighetene til å hjelpe ulikt fordelt blant innbyggerne, i tillegg til at kanskje ikke alle ønsket eller ble funnet verdig til å motta hjelp. Som vi husker var det ”å klare seg selv” og det ”å være arbeidsom” også verdier som ble framhevet i beskrivelsen av livet på øya. Vi har tidligere sett på betydningen av verdier og sosiale og moralske fellesskap for folks opplevelse

av det gode liv. I dette kapittelet skal vi fokusere videre på hvordan relasjoner og fellesskap bekreftes og vedlikeholdes både på Arnøya og andre steder.

I mange sammenhenger blir opplevelsen av likhet sett som en viktig forutsetning for sosial samhandling i Norge (Gullestad 1989). Det innebærer, slik jeg forstår Gullestad, at sosialt samvær i hovedsak foregår blant de som opplever seg som like (knyttet til levesett og livsstil i vid forstand) og i sammenhenger hvor forskjellighet nedtones. Mennesker som opplever seg som ulike vil forsøke å unngå hverandre inntil de finner områder hvor de opplever at de er like og som gir grunnlag for samhandling (ibid). Samværsmonstrene på Arnøya var, så langt jeg kan forstå, preget av et større mangfold enn det Gullestad henviser til. Det betyr imidlertid ikke at det ikke eksisterte samvær og fellesskap som var etablert og ble opprettholdt på bakgrunn av likhet på øya, men at disse formene for fellesskap ikke var de mest synlige. Kanskje ble de ikke trukket fram i folks fortellinger eller de var ”usynlige” for meg fordi de i liten grad skilte seg ut fra samværsformer vi kjenner fra byen. Flere forhold ble imidlertid trukket inn når folk skulle beskrive hva som karakteriserte samhandlingsmønstre på stedet til forskjell fra i byen. Ett av dem var antall innbyggere eller, som Britt uttrykte det: *“Det at vi er få mennesker her ute, gjør at vi som er her aktivt må forholde oss til hverandre selv om vi ikke er like gode venner med alle”*. Det at de var få betydde ikke at de opplevde hverandre som like eller at alle var enige i enhver sammenheng. At ulike interesser, behov og meninger kunne føre til små og store konflikter ble det ikke lagt skjul på, men det var ikke grunn nok til å slutte å samarbeide og stille opp for hverandre. *“Folk kan være uenige og i konflikt med hverandre, men når det er behov for felles innsats, begraver vi stridsøkse og hjelper hverandre”* (yngre mann). Han og andre viste til hvordan folk i de forskjellige bygdene blant annet hadde gått sammen om å bygge molo, kai og grendehus. Konflikten det ble henvist til var ofte, slik jeg forstod dem, knyttet til ulik forståelse av hva det ville si å ”bidra til fellesskapet” (være til nytte), et forhold jeg vil komme tilbake til senere. Samtidig var enigheten stor om det jeg vil kalle prinsippet om at fellesskapet var viktig. Britt henviste i sine samtaler med meg til hvordan både små og store måtte lære seg å sette tilside egne interesser hvis de ikke falt sammen med andres, eventuelt ta initiativ til å skape interesse og engasjement rundt aktiviteter de selv ønsket. Det var én side ved livet på øya hun og andre framhevet som både sunt og viktig og som ga barna som vokste opp der erfaringer som gjorde dem bedre i stand til å samarbeide og tilpasse seg nye situasjoner enn om de hadde vokst opp i byen. Det ble referert til livet i byen hvor mange hadde opplevd at fellesskapene de var en del av i stor grad var begrenset til mennesker med felles interesser og ofte i samme

situasjon og alder som dem selv (jfr. Gullestad 1989). Når det var mange mennesker og mange ulike tilbud hadde alle flere valg. Å ha flere valg førte til at en kunne velge seg bort fra aktiviteter og fellesskap som ikke passet med egne interesser. Det ble påpekt at det nok kunne være godt i enkelte sammenhenger, men at det fikk konsekvenser for følelsen av samhold og fellesskap. En tilbakeflyttet dame i førtiårene beskrev denne siden ved livet i byen slik: *"Hvis du ikke trives med folk, eller har andre interesser, kan du alltid finne noen andre. Alt lar seg bytte ut og du behøver ikke anstrenge deg for å ta vare på verken relasjoner eller aktiviteter"*. Samtidig viste flere til det de kalte manglende samarbeid og fellesskap bygdene i mellom. I mange sammenhenger ble det påpekt at bygdeinteresser kom foran fellesskapets (alle innbyggerne på øya) interesser, noe som spesielt flere av de yngre ga uttrykk for at de ikke likte. Eksempler som ble trukket fram var først og fremst knyttet til hvordan de enkelte bygdene insisterte på å organisere egne aktiviteter og feiringer selv om det betydde at det ble få deltakere, men også til uenigheter knyttet til veisikring og kommunikasjon mellom øya og omlandet.¹³

Marianne Lien (2001) har studert sosial integrasjon i Båtsfjord, et fiskerisamfunn på Finnmarkskysten, og finner blant annet at det som kjennetegner sosial integrasjon og samhandling der i liten grad bygger på likhet slik Gullestad beskriver. I Båtsfjord, slik jeg forstår Lien, er ikke prosessen fra å være utenfor sosiale fellesskap til å bli sosialt integrert avhengig av at medlemmene og nykommerne opplever seg som like. Det avgjørende er om *"nykommeren tar i bruk de anledningene for gjensidighet som lokale samhandlingsmønstre byr på"* (s. 106). Sosial integrasjon foregår, i følge Lien, på ulike nivå, og velger en å ikke ta i bruk de mulighetene for samhandling som finnes har en likevel en plass i lokalsamfunnet. Lien viser til en modell for sosial integrasjon over tre nivå hvor det første nivået beskrives som passiv tilstedeværelse og handler om at en er fysisk tilsted i lokalsamfunnet gjennom å være etablert med bolig og/eller arbeid. Det andre nivået kaller hun utforskende, noe som viser til uforpliktende møter i det offentlige rom hvor verbal utveksling er sentral. Det tredje nivået kjennetegnes ved gavebyttet, at nykommeren blir etablert innenfor sosiale nettverk i lokalsamfunnet hvor gavebytte er en viktig del av etablering og opprettholdelse av sosiale relasjoner (s. 106-107). Selv om Båtsfjord og Arnøya er to ulike kystsamfunn, ikke minst med tanke på antall innbyggere (Båtsfjord ca 2500 og Arnøya ca 480), og Liens undersøkelse omhandler samhandling mellom nykommere og fastboende mens mine informanter var

---

¹³ Forskjellene på bygdene og forholdet dem i mellom er et tema som blir diskutert i Kennedy (2006) sin bok om Arnøya. Det er et forhold jeg har valgt å ikke utdype i denne oppgaven.

etablert og hadde god kjennskap til øya, opplever jeg likevel at hennes modell kan være nyttig for å belyse samhandling og fellesskap på Arnøya. Å være passivt tilstedeværende i Arnøysamfunnet over tid tror jeg er mer eller mindre umulig slik samfunnet er organisert i dag. Antallet beboere gjør, som vi har sett, at nykommere til øya blir lett synlig i tillegg til at de materielle strukturene er av en slik art at du ikke kan unngå å komme i kontakt med andre øyværingene. Ikke minst skyldes det en infrastruktur som gjør at alle er avhengig av ferga, og når den ikke går, avhengig av det offentlige og private tilbudet som finnes på øya, noe som i mange sammenhenger betyr avhengighet av hverandre. Det at flere av dem jeg snakket med uttrykte skepsis eller var ambivalente til en fastlandsforbindelse som ville gjøre daglig samhandling på arenaer utenfor øya enklere, kan forstås som et uttrykk for usikkerhet rundt hva det vil bety for samhandling og sosiale fellesskap på øya. Folks valg av øya som bosted og deres ønske om fortsatt å bo der var, slik jeg opplevde det, knyttet til at livet der var noe annet enn en "passiv tilstedeværelse", det var en form for sosial integrasjon de forbandt med livet i byen og noe av det de hadde flyttet fra. Det at mange av innbyggerne i de ulike bygdene insisterte på å opprettholde aktiviteter og feire begivenheter i sin bygd mener jeg kan forstås på samme måte. Det var viktig å skape og opprettholde aktiviteter i bygda for å forhindre at bygda kun ble et sted hvor folk "sov" eller arbeidet. Det andre nivået, verbal utforsking er, som Lien viser, et nivå som i sterk grad er avhengig av en viss form for språklig kompetanse for å virke integrerende, noe som ikke var en barriere blant mine informanter.¹⁴ Likevel mener jeg mye av den daglige samhandlingen som foregikk mellom folk på øya kan forstås innenfor dette nivået av sosial integrasjon. Man snakket med hverandre på butikken, på ferga, på veien og på arbeidsplassen, kort sagt på de offentlige arenaene hvor folk møttes i sitt daglige virke. Innholdet og omfanget på samtalene varierte i forhold til hvilke relasjon du hadde til den du møtte, men å møtes uten å hilse og slå av en prat var lite akseptert. Det var en oppførsel som ble lagt merke til og, slik jeg opplevde det, kommentert av andre. Slike møter i det offentlige rom ga, som Lien poengterer, muligheter for etablering av mer varige og forpliktende relasjoner, men det var ingen selvfølge. Mange øyværingers relasjoner til hverandre i dagliglivet opplevde jeg var begrenset til en slik "verbal utforsking". For meg som nykommer betydde disse møtene inngangsporten til mer "private" rom og fellesskap. Møtene gjorde det mulig for innbyggerne på øya til å bli kjent med og finne ut av hvem jeg var og, på samme måte som Lien, opplevde jeg min annerledeshet, det at jeg var en "fremmed", som en portåpner mer enn et stengsel (jfr. Gullestad 1989). I tillegg fikk jeg gjennom disse møtene

---

¹⁴ Det ville høyst sannsynlig vært annerledes hvis jeg hadde snakket med noen av flyktningene som arbeidet og bodde på øya i perioder.

mye informasjon om hva som foregikk på øya, hvem som kunne hjelpe meg med hva (hvordan ressursene var fordelt) og så videre. Møtene i det offentlige rom var selvfølgelig av en annen art og tjente delvis en annen funksjon for de fastboende på øya. Noen likhetspunkter var det likevel, og for mange hadde disse møtene en viktig funksjon i forhold til det å holde seg orientert og oppdatert om det sosiale livet på stedet, ikke minst om hva som foregikk på de arenaene hvor de selv ikke deltok.¹⁵ De bidro også til at folk som var uenige og noen ganger i konflikt hadde arenaer hvor de fortsatte og møtes og på den måten opprettholdt en form for kommunikasjon. Sosial integrasjon knyttet til ”verbal utforskning” tror jeg ikke er spesielt for nordnorske kystsamfunn, men prosesser vi finner i mange både store og små samfunn i Norge og i andre land. Det som kanskje skiller disse forholdsvis små kystsamfunnene i hvertfall fra større samfunn er hvordan den daglige uforpliktende samhandlingen forventes skal transformeres til mer forpliktende samhandling når situasjonen krever det, for eksempel når noen trenger bistand for å feire en stor begivenhet, bygda trenger en ny molo eller noen trenger bistand på grunn av ulykke eller sykdom. Som vi har sett er ”det å være til nytte” eller ”hjelpsom” verdier som fremdeles står sterkt og organiserer mye av det sosiale livet på Arnøya selv blant mennesker som ikke har mye til felles bortsett fra å være Arnøy-væring, noe som, slik jeg ser det, gjør en slik transformering mulig. Mobilisering til kollektiv innsats på tvers av interesser, alder, familie og slektskap styrker den sosiale integrasjonen på øya og kan sammenlignes med det nivået som i Liens modell karakteriseres av gavebytte. Å gi og motta gaver er i følge Lien et tegn på at nykommerne er innenfor (sosialt integrert) og har etablert nære relasjoner til innbyggerne i Båtsfjord. Utveksling av gaver kan ses som en måte å vedlikeholde sosiale nettverk og samtidig ivareta en form for selektiv inklusjon (ibid. s. 96). Det er, med andre ord, ikke alle som deltar i utvekslingen av gaver. Det å gi og motta gaver kan både virke samlende og markere forskjeller både mellom giver og mottager og mellom de som er ”innenfor og utenfor” (Mauss 1995, Lien 2001). Å få en gave er tegn på at du er akseptert som en verdig mottaker og forutsetter ikke nødvendigvis en forventning om en gjenytelse slik Mauss (ibid) viste til, i følge Lien. Forventningen er først og fremst knyttet til at du er i stand til å verdsette gaven og det arbeidet, sosialt og fysisk, som kreves for å framskaffe den (ibid 2001). Hjelpsomheten på Arnøya i betydningen av det å bidra med små og store tjenester eller arbeidsinnsats i private eller kollektive sammenheng

---

¹⁵ Dette var et forhold som kom tydelig fram da butikken i ei av bygdene på øya var truet av nedleggelse på slutten av mitt feltarbeid (butikken ble senere nedlagt), hvor mange av kommentarene jeg hørte var knyttet til butikkens sosiale funksjon. De fleste i bygda hadde mulighet til å handle et annet sted og alle jeg snakket med mente de alltid ville finne en løsning på den biten. Annerledes var det med butikken som møteplass, den kunne vanskelig erstattes, og flere kommenterte at bygda mistet noe mer enn butikken.

mener jeg kan sammenlignes med en gave. Gaven kunne være av materiell karakter (kaker, fisk, sokker, diverse lotterigevinster), men vel så ofte handlet det om at folk bidro med sin tid og arbeidsinnsats for å avhjelpe private og kollektive behov. Om du var mottager eller giver varierte fra situasjon til situasjon, men slik jeg opplevde det var det en klar forventning om at alle bidro ut fra sine muligheter, altså en forventning om en eller annen form for motytelse. Et unntak var de som av en eller annen grunn ikke var i stand til å bidra, først og fremst knyttet til alder, men også fysisk og psykisk sykdom kunne være legitime grunner til at du først og fremst var mottaker. I slike tilfelle var forventningen knyttet til gaven slik Lien påpeker, først og fremst at mottakeren var i stand til å verdsette gaven og det arbeidet som lå bak det å framskaffe den. Utveksling av ”gaver” hadde, slik jeg så det, en sentral plass i det sosiale livet på Arnøya og var med både å bekrefte og opprettholde sosiale og moralske fellesskap. I tillegg representerte øyas form for gavebytte et viktig sosialt sikkerhetsnett for innbyggerne. Ikke minst gjaldt det for de eldre og andre som av ulike grunner var lite mobile og avhengig av den hjelp lokalsamfunnet kunne tilby. For dem var et fungerende sosialt fellesskap, at folk kjente hverandre og hjalp hverandre, avgjørende for at de fortsatt kunne bo på øya. For de yngre og mer mobile var opprettholdelsen av denne formen for sosiale fellesskap mindre knyttet til avhengighet av andres hjelp. For dem var det først og fremst viktig å opprettholde og styrke sosiale strukturer på øya som sikret nærhet, fellesskap og aktivitet mellom husene (jfr. Jentoft 2001), faktorer som for dem var sentrale i deres streben etter et ”godt liv”.

”Å være til nytte” for hverandre og fellesskapet var, som sagt, en verdi som ble framhevet både av eldre og yngre som avgjørende for at de ønsket og hadde mulighet til å bo på øya. På mange måter ble ”det å være til nytte” eller ”det å hjelpe hverandre” en metafor for mange av de kvaliteter det lille kystsamfunnet kunne tilby sine innbyggere og som gjorde det annerledes enn slik de opplevde byen. Samtidig ble det et symbol for hva det ville si å være Arnøyværing, et symbol som når det ikke ble nærmere definert, var noe de fleste innbyggerne på øya kunne enes om.¹⁶

Som nykommer til øya ble jeg slått av hvordan folk stilte opp for hverandre og fellesskapet med sin arbeidsinnsats på en helt annen måte enn jeg var vant til fra byen. Etter hvert som jeg ble bedre kjent med enkeltpersoner og lokalsamfunnene på øya oppdaget jeg at den tilsynelatende enigheten om viktigheten av ”å være til nytte” ikke var så entydig som det i første omgang kunne se ut som. Først og fremst kom den til uttrykk i uenighet mellom

---

¹⁶ Enigheten ville høyst sannsynlig vært mindre hvis jeg hadde snakket med de som har valgt å flytte fra øya og bosette seg andre steder.

generasjonene om hva det ville si å bidra til fellesskapet eller det ”å være til nytte”, et forhold vi skal se nærmere på i neste kapittel.

6.1.7 ”Tenk hvordan samfunn det ville vært hvis alle bare tenkte på seg selv”

I de ulike bygdene på Arnøya eksisterte det flere foreninger som organiserte deler av befolkningen rundt ulike aktiviteter. Det var fellesskap som tidligere hadde samlet størsteparten av innbyggerne i bygdene og som den gang ivaretok mange velferdsoppgaver som i dag er overtatt av det offentlige. I tillegg stod de for mye av den aktiviteten som ”foregikk mellom husene”. De organiserte bygdefester, dro i gang revy og hadde ansvaret for arrangementer i forbindelse med 17.mai og andre spesielle anledninger. Det som kjennetegnet og fremdeles kjennetegner disse foreningene er at all aktivitet er basert på frivillig innsats fra medlemmene. I dag er flere av foreningene først og fremst samlingsplasser for de middelaldrene og eldre, ikke minst gjaldt det for kvinneorganisasjoner som husmorlag og sanitetsforening. Selv om mange av oppgavene de tidligere hadde i dag er overtatt av andre, var disse foreningene, slik jeg både ble fortalt og erfarte, viktige bidragsytere for å sikre et velferdstilbud, spesielt til de eldre i bygdene. De arrangerte turer og sammenkomster, organiserte handleturer for de som ikke selv kom seg til butikken i vintermånedene, satte opp benker rundt i bygda slik at de som var dårlige til beins skulle ha muligheten til å sette seg og så videre. Både yngre og eldre jeg snakket med berømmet kvinnene i saniteten og husmorlaget for deres aktiviteter og innsats for det lokale fellesskap, men uten at det viste seg i medlemstallet til de ulike foreningene. De eldre etterlyste de yngres engasjement og sammenlignet med hvordan det hadde vært tidligere. De unge i dag, mente mange, brydde seg ikke om å hjelpe andre, de tenkte først og fremst på seg selv. *”Tenk hvordan samfunn det ville vært hvis alle bare tenkte på seg selv. Da ville det ikke være mulig å bo her ute”*, sa en eldre dame og fikk støtte av flere av de tilstedeværende på et sanitetskvinnemøte. Andre var mindre bekymret og mente at de yngre nok ville engasjere seg når de selv kom i situasjoner hvor de trengte den hjelpen som foreningene bidro med. *”I dag har de mer enn nok med å følge opp ungene og deres aktiviteter”*, sa en dame i 60-årene og viste til at interesser og behov er forskjellig i ulike livsfaser (Villa 2000, Rudie 1984). Mange av de yngre jeg snakket med bekreftet et slikt resonnement og viste til at de ikke følte seg hjemme i de tradisjonelle organisasjonene, at de hadde lite å tilby dem i deres situasjon. Noen pekte i tillegg på at det innenfor de etablerte organisasjonene var vanskelig å nå fram med nye tanker og ideer. Ei

ynge dame sa det slik: *"Jeg har ikke noe der å gjøre, det er ingen som vil høre på hva jeg har å si, selv om jeg tenker at jeg nok kunne ha bidratt med noe."* Hun viste til at det var de samme menneskene som hadde sittet i de forskjellige organisasjonene i "alle" år og at de, etter hennes mening, var lite villige til å slippe til nye krefter. En yngre mann påpekte at det han kalte "eliten" nok kunne si de var interessert i nye medlemmer til organisasjonslivet i bygda, men at de nye pent måtte innrette seg etter hvordan "eliten" hadde bestemt at det skulle være. At det at de ikke var medlemmer og aktive i de tradisjonelle foreningene skulle være synonymt med at de ikke var interessert i å opprettholde de sosiale fellesskapene på stedet, var de sterkt uenige i. *"Det sosiale livet på øya er jo grunnlaget for at vi ønsker å bo her og ikke i byen"*, kommenterte ei yngre dame til noen av de eldres påstand, og viste til at de yngre bidro til mye av den aktiviteten som foregikk på øya. De deltok på dugnader, hjalp til ved private arrangementer og bidro med det de kunne når det var behov for det. Samtidig hadde de andre sosiale arenaer og fellesskap både i og utenfor bygda hvor de ivaretok sine sosiale interesser sammen med mennesker på samme alder og i samme livssituasjon som dem selv.

Både gjennom folks fortellinger og i praksis opplevde jeg, som tidligere nevnt, at folk uavhengig av alder var aktive deltakere i utveksling av varer og tjenester (gaver) og begrunnet det med viktigheten av å bidra og hjelpe andre (være til nytte). Hvordan kan vi med det utgangspunktet forstå de ulike forståelsene av verdier og sosial praksis mellom flere av de eldre og de yngre på Arnøya?

L. Holtedahl (1994) viser i sitt arbeid fra Veggefjord til hvordan relevansregler, de regler som ligger til grunn for folks daglige handlinger eller det jeg tidligere har definert som kultur, er styrende for hva som gjøres relevant i situasjoner og møter mellom mennesker, i tillegg til at de bestemmer hvilke oppgaver som skal utføres og på hvilke måte (s. 70). Hva som anses for gyldige relevansregler varierer mellom samfunn og innad i samfunnet, og reglene endres eller opprettholdes gjennom forhandlinger i samhandling på sosiale arenaer (ibid). De ulike foreningene på Arnøya har tradisjonelt vært viktige samhandlingsarenaer og har vært sentrale aktører i fordelingen av ulike tjenester, men også på samme måte som Holtedahl beskriver fra Veggefjord, forvaltere av sosiale, religiøse og moralske verdier, noe som høyst sannsynlig har betydd at de har hatt stor innflytelse på hvilke relevansregler som til en hver tid var gjeldende i samfunnene på øya. Vi kan tenke oss at det innebar makt til å definere hva det betydde "å være til nytte", hvilke oppgaver fellesskapet skulle befatte seg med og ikke minst hvordan ulike utfordringer skulle løses. I og med at de fleste yngre tilbake/tilflyttere valgte å ikke melde seg inn i foreningene, men likevel insisterte på verdien av å "være til nytte" som

organiserende prinsipp for de fellesskapene og de aktivitetene de var med på, ble det stilt spørsmål ved foreningsmedlemmenes rett til å definere relevansregler og deres posisjon som normskapere/opprettholdere ble truet. Det at de yngre valgte å stå utenfor foreningene gjorde at det i liten grad foregikk noen forhandling om hvilke relevansregler som skulle gjelde eller hvilke oppgaver som skulle løses.¹⁷ Det betydde imidlertid ikke, som vi har sett, at deres integrasjonsnivå i lokalsamfunnet var ”passivt tilstedeværende eller utforskende” (jfr. Lien 2001), men at de etablerte nye sosiale fellesskap hvor de selv var i posisjon til å definere hva det betydde ”å være til nytte”, og hvor det foregikk en utbredt utveksling av varer og tjenester om enn av en annen karakter enn det som foregikk innenfor foreningene. På den måten opprettholdt de verdien av det ”å være til nytte” (relevansregel) og den betydningen det hadde for de sosiale strukturene i lokalsamfunnet. Samtidig var de gjennom sine valg med å endre den sosiale praksisen som utveksling av tjenester var en del av, slik at den var mer i tråd med de interesser og behov som tilbake/tilflytterne hadde. Konsekvensen for de eldre var blant annet at de mistet mye av den innflytelse og kontroll de tidligere hadde hatt i lokalsamfunnet, blant annet gjennom organisering og distribuering av varer og tjenester (gavebyttet). Samtidig førte endringene til usikkerhet med hensyn til hva konsekvensene ville bli for det sikkerhetsnettet som flere av innbyggerne var eller regnet med at de ville bli avhengige av i framtiden. Forklaringene på endringene ble først og fremst gjort personlige og tillagt egenskaper hos enkelt individ eller grupper, slik det kom til uttrykk hos en eldre dame: *“Her i bygda har vi vært uheldige med ungdommen vår”*. Eller som en av de yngre sa det: *“De burde se på sin egen oppførsel før de kritiserer andre”*.

6.1.8 ”Å kjenne hverandre som hele mennesker”

“Her ser vi hverandre som hele mennesker”, sa Trine, og henviste til forskjellen på relasjonene hun opplevde folk hadde til hverandre i bygda og i byen hun opprinnelig kom fra. I bygda møtte du de samme menneskene i mange forskjellige situasjoner og lærte dem å kjenne både gjennom jobb, foreningsliv og som privatperson, forklarte hun. Det betydde at du visste hva folk stod for og hva du kunne forvente deg av folk i bygda, både på godt og vondt. Som lærer, mor og aktiv i bygdelivet og lokalpolitikken kom hun ofte i situasjoner hvor det var vanskelig å skille mellom hvilke av hennes ulike roller folk forholdt seg til. Selv om det i enkeltsituasjoner kunne være en utfordring var det først og fremst ett forhold ved livet i bygda

---

¹⁷ Bildet var ikke fullt så entydig. I en av bygdene ble jeg fortalt at ”ungdommen” mer eller mindre hadde overtatt en av foreningene og det ble henvist til at det hadde ført til en foreningsvirksomhet som var opptatt av bygdas interesser, mer enn enkelt grupper (de eldre).

som hun opplevde som positivt. *”Det føles godt og trygt at folk ser og kjenner hele meg og ikke bare læreren eller politikeren.”* I byen hvor en møtte mange flere mennesker var det ikke mulig med den samme kjennskapen, i følge Trine. Der begrenset kjennskapet til mange mennesker seg til at de var læreren til barna dine, jobbet på butikken eller bodde i nabohuset. Andre forhold ved personen visste du lite eller ingen ting om.

Det at det var forholdsvis få mennesker i alle de fire bygdene på øya, i tillegg til at det fantes få offentlige samhandlingsarenaer gjorde, som vi har sett, at folk måtte forholde seg til hverandre i mange forskjellige sammenhenger. Samtidig kjente de hverandre gjennom flere statuser: din venninne var også lærer til barna dine, din kollega, gift med broren til mannen din og så videre. I samhandling skiltes det i liten grad på hvilke av personenes statuser som ble aktivisert i konkrete situasjoner. Folk hadde det vi kaller multiplekse (flerlinjete) relasjoner til hverandre i motsetning til uniplekse relasjoner som det ofte vises til for å beskrive relasjoner som karakteriserer samhandling på større steder og i byen. Rudie beskriver status som *”en posisjon i den sosiale struktur og bestemmes ved de rettigheter og plikter som posisjonen innebærer”* (1984: 17). Alle mennesker har flere statuser (mor, lærer, datter osv), og til hver status er det knyttet forventninger (plikter og rettigheter) om bestemte former for oppførsel. En oversikt over en persons statuser sier noe om hvilke andre personer han eller hun står i relasjon til og hvilke rettigheter og plikter som kjennetegner de ulike relasjonene. Uniplekse relasjoner kjennetegnes ved at de er enkle og saksorienterte, som for eksempel relasjonen mellom lege og pasient, ekspeditør og kunde og lignende. De multiplekse relasjonene er mer mangetydige og kompliserte, som for eksempel relasjonen mellom ektefeller, venner og slektninger. Små lokalsamfunn som det/de vi finner på Arnøya blir ofte beskrevet som enkle eller elementære i motsetning til mer komplekse eller kompliserte samfunn. Når Trine snakker om å se hverandre som *”hele mennesker”*, henviser hun, slik jeg forstår det, til at folk i bygda og på øya aktiverer flere av sine statuser i samhandling med hverandre. Det er vanskelig å skille for eksempel rollen som mor fra rollen som lærer både i skolen og utenfor når en kjenner ungene både som venner av egne barn, naboens barn, tantebarn og som elever. Det samme gjelder for barnas foreldre som både kan være dine slektninger og venner i tillegg til å være foreldre til barn i klassen din. I tillegg til at det kan være vanskelig å skille mellom og aktivere bare en status av gangen opplevde jeg at det heller ikke var et ønske hos dem jeg snakket med. Det at en kjente hverandre som *”hele mennesker”* i tillegg til det forholdet at *”alle kjente alle”* var forhold som ble beskrevet som positive verdier knyttet til livet på øya og gjorde det til et annerledes samfunn enn byen. I tillegg var

det, slik jeg forstod Trine og andre, av vesentlig betydning for den daglige samhandling i lokalsamfunnet. Du behøvde ikke være "bestevenner" for å kjenne til hvem du kunne be om hjelp hvis du trengte det. Gjennom kjennskap til "hele" personen visste du hva han eller hun kunne bidra med. Det betydde i tillegg at folk ikke var så enkle å "bytte ut", og når noen av ulike grunner forlot lokalsamfunnet mistet du mer enn en lærer eller en tannlege. Du kunne alltid (hvis du var heldig) erstatte læreren eller tannlegen gjennom deres yrkesstatus, verre var det med betydningen personene hadde hatt i lokalsamfunnet gjennom sine øvrige statuser. Det at menneskene i lokalsamfunnet var få og hadde multiplekse relasjoner til hverandre betydde, slik jeg forstod det, en trygghet bygd på forutsigbarhet og kjennskap, men også en sårbarhet knyttet til hver enkelts betydning for lokalsamfunnet.

Motsatsen til det å kjenne hverandre som hele personer og ha multiplekse relasjoner til hverandre er det vi ofte forbinder med samhandling i større og mindre oversiktlige samfunn som i større grad kjennetegnes av uniplekse relasjoner (Holtedahl 1994). Vi kjenner til hverandre og samhandler i situasjoner hvor det er klart definert hvilke av våre statuser som er aktivisert. I tillegg kjenner vi ofte ikke våre samhandlingspartnere fra andre situasjoner, og det ville være vanskelig å be bussjåføren om andre tjenester enn det å kjøre bussen eller invitere læreren på kaffe. Mange av de menneskene vi samhandler med i løpet av dagen vet ikke mer om oss enn at vi er mor til en elev i klassen, ekspeditør på butikken eller lærer til barnet deres. Det er heller ikke nødvendig for at vi skal være i stand til å samhandle rundt ulike oppgaver. Holtedahl (ibid) viser til at i sosiale sammenhenger hvor relasjoner har kontraktkarakter (uniplekse) vil aktørene sanksjoneres hvis de forsøker å gjøre andre statuser enn de som er relevant gjeldende, og viser til eksempler om korrupsjon. Fra egen erfaring vet jeg at i mange sosiale sammenhenger vektlegges viktigheten av å skille mellom private og profesjonelle statuser i samhandling. Som sosialarbeider skal jeg passe meg vel for å bli venn eller gi inntrykk av å være venn med mine "klienter", lærere skal unngå å undervise i klassen til egne barn og det er lite ønskelig med ektepar ansatt på samme arbeidsplass. I små samfunn som på Arnøya vil det ikke minst av praktiske grunner være umulig å operere med slike regler for samhandling og forventninger til de ulike statusene. I verste fall ville det føre til at samfunnet i ulike situasjoner stoppet opp. Hvis ikke andre enn bussjåføren kunne kjøre bussen, hvem skulle da kjøre bussen når sjåføren var syk? Hvis ikke læreren kunne undervise sine egne barn, hvem skulle da undervise dem på en liten skole med sammenslåtte klasser og få lærere? Ja, hvordan ville det gå hvis "alle bare gjorde den jobben de var satt til" (jfr. 6.1.5), hvordan samfunn ville da Arnøya vært? Samhandling knyttet til multiplekse relasjoner kjennetegnet,

slik jeg forstod det, både mennesker og samfunn på Arnøya og var en sentral faktor i folks ønske om å bo og leve på stedet og gjorde det til et samfunn som var vesentlig forskjellig fra byen.

En oppsummering: Betydningen av ulike former for sosiale relasjoner og fellesskap har vært tema for de siste kapitlene. Vi har sett hvordan folk på Arnøya gjennom forskjellige aktiviteter streber etter å opprettholde levedyktige lokalsamfunn som kan ivareta visjonene om ”det gode liv”. I den sammenhengen ble verdien av det ”å være til nytte” eller det ”å bidra til fellesskapet” trukket fram som en viktig faktor for å opprettholde eksisterende og skape nye sosiale fellesskap. Hva det vil si å være til nytte eller hva som anses som et bidrag til fellesskapet er verken konstant eller entydig og bidrar til uenigheter og diskusjoner, ikke minst mellom de ulike generasjonene. Samfunnsmessige endringer som fører til at folk er mindre avhengig av hverandre og fellesskapet nå enn tidligere skaper også usikkerhet om hva som vil skje med det sosiale livet på øya i framtida. Vil mindre avhengighet av hverandre og økt tilgjengelighet til arenaer utenfor øya føre til en svekkelse av eksisterende sosiale institusjoner og strukturer som gjør livet på øya til ”det gode liv”(Jentoft 2001)? Folks relasjoner til hverandre blir trukket fram som en annen viktig faktor av opplevelsen av ”det gode liv” på Arnøya. Det at innbyggerne kjenner (til) hverandre og kjenner hverandre som ”hele” mennesker bidrar både til trygghet og oversikt, ikke minst vet en hvem som trenger hjelp og hvem som kan bidra med hjelp i ulike situasjoner. At det var få innbyggere både i bygdene og på øya som helhet bidro til at mye av samhandlingen var basert på at folk hadde multiplekse relasjoner til hverandre. Det betydde i tillegg at likhet i mange sammenhenger ikke kunne være en forutsetning for samhandling (Gullestad 1989), ulikhet i alder, kjønn og interesser kunne ikke være til hindre for at aktiviteter og prosjekter ble gjennomført. Få innbyggere gjorde lokalsamfunnene sårbare og avhengige av at de som hadde mulighet stilte opp og hjalp til når det var behov for det, uavhengig av de rettigheter og plikter deres sosiale statuser definerte at de hadde. Samtidig som det var stor enighet om viktigheten av ”å være til nytte”, var det ingen entydighet om hva det i praksis innebar, og det foregikk en kontinuerlig forhandling, spesielt mellom de yngre og eldre, om hva det kunne bety i dagens samfunn. I disse forhandlingene kom de ulike gruppenes interesser og behov til syne for eksempel ved at de yngre i mange tilfelle valgte å stå utenfor de etablerte foreningen på øya og heller dannet egne sosiale fellesskap. På den måten bidro de til at den sosiale praksisen som utveksling av varer og tjenester var en del av endret seg og ble tilpasset deres interesser og behov.

7 ”Det gode liv”

Så langt i oppgaven har jeg utforsket hva som får unge mennesker i vår moderne tid til å bosette seg på et sted som Arnøya. Utgangspunktet mitt har vært et ønske om å undersøke hvorvidt det er grunnlag for å nyansere det jeg opplever som et ofte ensidig bilde av livet i små nordnorske kystsamfunn, med fokus på fiskerikrise, fraflytting og forgubbing. Gjennom fortellingene først og fremst til noen yngre tilbake/tilflyttere, har jeg satt fokus på deres opplevelser av livet på øya som ”det gode liv”. Jeg har trukket fram noen verdier eller kulturelle kategorier som gikk igjen i folks beretninger og analysert dem med utgangspunkt i teorier knyttet til flytting, stedstilhørighet og ulike trekk ved modernitetsprosesser. I det videre skal jeg oppsummere noen av mine ”funn” og se på noen sammenhenger på en noe annen måte enn jeg har gjort tidligere.

7.1 Livsstilreisen

Reisen mellom byen og bygda som de yngre tilbake/tilflytterne til Arnøya beskriver i sine fortellinger velger jeg å se som en livsstilreise. Den handler om en forflytning i et geografisk, sosialt og kulturelt landskap hvor erfaringer og kunnskap de tilegner seg på de ulike stedene har betydning for deres valg av bosted, levemåte og livsstil. Agnete Wiborg (2003) begrunner bruken av reise metaforen i sin studie av unge fra distriktene og deres flytting til byen for å ta høyere utdanning: *”Jeg har brukt begrepet reise for å få frem en prosess som binder sammen det stedlige, sosiale og kulturelle de reiser fra, og det de reiser til, samtidig som de skaper noe annet”* (s. 248). Bruken av begrepet reise på denne måten illustrerer og legger vekt på forståelsen av flytting som en prosess knyttet til menneskers liv og hverdagsliv (Fosso 2004). Det er en forståelse som passer godt med mitt materiale og den forståelsen jeg har lagt til grunn i mine analyser. Livsstil begrepet er knyttet til identitet og verdier (Gullestad 1989) og brukt sammen med reisen viser det til hvordan identitet og verdier ikke er gitt en gang for alle, men er knyttet til den konteksten som mennesker til en hver tid er en del av, både geografisk, sosialt og kulturelt.

7.1.1 Reisen fra bygda til byen og tilbake til bygda

For alle mine informanter hadde reisen ”startet” med at de reiste fra hjemplassen (en bygd på eller utenfor Arnøya) til ”byen” for å ta utdanning. Likevel var det ikke denne delen av reisen de fokuserte på i sine fortellinger, men reisen som førte dem fra byen tilbake/til øya. Det kan

selvfølgelig ha mange forskjellige grunner, den første reisen lå lenger tilbake i tid og mitt fokus på hva som hadde ført dem til øya kan være to av dem. I tillegg tror jeg at samfunnsutviklingen de senere årene hvor verdien av det å ta utdanning har vært og er i fokus, har betydd mye. Selv om ”motstanden” mot utdanning kanskje har vært sterkere i Nord Norge enn mange andre steder i landet (Paulgaard 2003), ser det ut som om verdien av og behovet for utdanning etter grunnskolen også har blitt en selvfølge her. I hvertfall var det situasjonen på Arnøya hvor rektor ved ungdomsskolen på øya kunne fortelle at alle elevene fortsatte på videregående skole etter endt grunnskole. Det betydde i praksis at alle reiste vekk fra hjemlassen i 15 – 16 års alderen, noen til nærmeste tettsted og andre til større byer nord og sør i landet. Det var en reise, både knyttet til folks egen og deres barns historie, som det ble reflektert lite over i de samtalene jeg hadde, og jeg fikk inntrykk av at det var blitt en naturlig del av livsløpet til de som bodde på øya, en slags ”commonsense” (Berger og Luckmann 1979, Gullestad 1989). Barn ble født, vokste opp, begynte på skolen og flyttet ut, det var sånn livet var og ikke noe å trekke fram eller fokusere på. I den grad reisen ble synlig i folks fortellinger var det som kommentarer til reisen tilbake/til øya. Spesielt ble det trukket fram hvor viktig det var at ungdommen reiste bort og tilegnet seg kunnskap og erfaringer som livet på øya ikke kunne gi dem. Det var en forutsetning, hevdet mange, for at de senere skulle velge seg tilbake til øya: *“Det er først når du har bodd borte og opplevd noe annet at du forstår hvilke verdier hjemlassen har å by på”*, som ei yngre tilbakeflyttet dame sa det. Den første reisen ble, slik jeg forstod det, i tillegg til å være en nødvendig (naturlig) fase i et moderne livsløp, viktig som utgangspunkt for å foreta valg på et senere tidspunkt i livet. Det var en reise som gjorde de yngre på øya annerledes enn de eldre, de som ikke hadde hatt samme mulighet til å velge hvordan de ville leve og hvor de ville bo.

Muligheten til å velge livsform og livsstil er knyttet til det moderne identitetsprosjektet som i stor grad handler om individets mulighet – eller tvang til å velge hvem en er eller vil være (Giddens 1997, Gullestad 1989, Heggen, Jørgensen og Paulgaard 2003). Ungdommen fra Arnøya og lignende steder reiser ikke uten bagasje fra hjemlassen. De har med seg erfaringer og verdier fra sin oppvekst i bygda i møtet med byen og livet der. Utformingen av identitet er avhengig både av hvem vi selv mener vi er og hvordan vi oppleves av andre og er således gjenstand for forhandlinger (Jenkins 1996). For ungdommen fra øya betydde det at verdier og erfaringer de hadde med seg fra oppveksten både påvirket og ble påvirket av nye erfaringer og verdier de tilegnet seg i byen. Til sammen danner gamle og nye erfaringer, som Wiborg (2003) påpeker, noe nytt. Det ”nye” blir utgangspunktet for å se både seg selv og stedet de

kommer fra i et nytt lys og gir en annen mulighet til å velge enn om en hadde forblitt på hjemstedet. Reisen gir ungdommen muligheter for å tilegne seg ny kunnskap og erfaringer som gjør dem i stand til å stille nye og refleksive spørsmål til tidligere erfaringer og kunnskap (Giddens 1997).

7.1.2 En reise mellom steder og ulike verdier

I sine beskrivelser av hva som hadde fått dem til å velge seg tilbake/til øya og bosette seg der var det, som sagt, først og fremst verdier de tilskrev stedet de hadde flyttet fra og stedet de hadde valgt å flytte til som ble trukket fram. Materielle og strukturelle forhold ble stort sett vist til som fortellinger om hvilke aktiviteter eller praksiser som var mulig hvor. Verdier ble først og fremst knyttet til hva som ble verdsatt i livet, som natur og relasjoner mellom mennesker, og ikke kunne prislest økonomisk. De var sentrale for deres trivsel på øya og gjorde livet der annerledes enn livet i byen (Barth 1994, Gullestad 1996, Tuan 1986).

Det finnes mange urbaniteter og ruraliteter (Berg og Lysgård 2004, Thuen 2003, Rodman 2003) alt etter hvilken mening en tillegger livet i byen eller i bygda, avhengig av aktørens posisjonering i forhold til stedet. Berg og Dale (2004) henviser til geografen og feministen Rose (1995) som er opptatt av hvordan steder blir meningsfulle for folk ut fra hvilke sosiale, kulturelle og økonomiske omstendigheter de befinner seg i. Rose drøfter hvordan en kan forstå stedsfølelse på en analytisk måte og hevder at mennesker relaterer seg til sted på tre forskjellige måter. Vi kan identifisere oss med stedet, mot stedet eller la være å identifisere oss med det (2004:53). Det å føle seg hjemme et sted er en måte å identifisere seg med et sted på, i følge Rose. For mange mennesker er hjemmet et slikt sted, men ikke for alle. Hvis hjemmet forbindes med for eksempel hardt arbeid, fysisk eller psykisk mishandling kan hjemmet være et sted en må forlate for å finne et sted hvor en kan oppleve at en hører til. Å være født og oppvokst et sted er dermed ikke det samme som å identifisere seg med stedet eller føle tilhørighet til det. Å identifisere seg mot et sted knytter Rose både til behovet for å identifisere seg fra noe og med noe annet og til det å identifisere seg mot steder som ikke lenger bekrefter den identiteten du opplever eller ønsker å ha. Den tredje formen, det å ikke identifisere seg med sted i det hele tatt, knytter hun til opplevelsen av at flere steder står sentralt i menneskers identitetsprosjekter, for eksempel at det å være europeer er viktigere enn identitet knyttet til nasjon. En annen grunn kan være at en som innflytter på et sted kanskje er på stedet mer eller mindre mot sin vilje og derfor ikke ønsker noen tilhørighet til stedet. I fortellingene til mine informanter finner vi først og fremst deres identifikasjon med øya som

plassen hvor de føler seg hjemme. Felles for alle, bortsett fra Trine som første gang kom til øya som voksen arbeidssøker og har blitt boende, er at de refererer å ha positive relasjoner til og erfaringer fra øya før de valgte å bosette seg der. Noen knytter det til barndom og oppvekst, andre til slektskap og familie som har ført til at de har hatt kortere og lengre opphold på øya tidligere. Det kunne ut i fra Roses modell vært naturlig å tenke seg at det å identifisere seg med øya for mine informanter var det samme som å identifisere seg mot byen, men det var et forhold jeg i liten grad opplevde. At de hadde valgt å flytte fra byen var ikke det samme som at de avviste stedet, heller det motsatte. I mange samtaler kom det fram at nærheten til byen var en viktig del av begrunnelsen for deres valg av bygda. Å velge å bosette seg på et sted innebærer at forholdet til andre steder forandrer seg, de blir viktig på en annen måte (jfr. Wiborg 2003). Noen refererte til reisa vekk fra øya i ungdommen som et uttrykk for, i tillegg til behovet for og ønsket om utdanning, å ta avstand fra øya og livet der. Britt sa det slik: *"Da jeg reiste hjemmefra som 15-åring trodde jeg aldri jeg skulle komme tilbake igjen"*, og det var nok flere enn henne som hadde følt det på den måten den gangen. Øya ble for "liten og trang" i ungdomstida, hevdet flere, og viste til få innbyggere og mangelen på tilbud til den aldersgruppa både i forhold til utdanning og fritid. Ungdommens utreise kan forstås både som en reaksjon på at øya ikke var i stand til å bekrefte deres identitet som ungdom og som en avstandtaking til et sted som representerte verdier de ikke lenger opplevde som meningsfulle. Byen og livet der framstod som et sted hvor de kunne leve det livet de ønsket på det tidspunktet, i motsetning til øya og bygdene der. Samtidig henviser flere til at ungdommen er nært knyttet til øya selv om de ikke bor der og mange kommer hjem både i helger og ferier. Det ble også vist til at mange som ikke hadde bodd på øya i flere år og som kanskje aldri kom til å flytte tilbake hadde beholdt familiens hus og brukte det som feriehus. Det å ikke identifisere seg med et sted mener jeg passer godt med situasjonen til flere av tilbakeflytterne når de beskriver sitt forhold til byen i den tida de bodde der. Flere fortalte at de ikke hadde klart å slå seg til ro og noen var stadig på flyttfot. Selv om de bodde og arbeidet i byen var forholdet til øya så sterkt at de ikke klarte å identifisere seg med det nye stedet. Det ble et oppholdssted, for flere et godt sådant, men det ble aldri hjemme. *Utflyttarane er ikkje fråflyttarar, men tilbakeflyttarar "in spe", som vurderer framtidig bygdeetablering*", skriver Marianne Villa (2000) om ungdommen som har flyttet fra bygda til byen, en beskrivelse som nok også kan passe på flere av mine informanters situasjon i ungdommen.

7.2 Livsfasebygda¹⁸

Hvordan vi forstår og bruker steder er knyttet både til identitet og livsfase (Rodman 2003, Rose 1995, Berg og Lysgård 2004, Wiborg 2003, Villa 2000 m.fl.), og er derfor ikke noe som er gitt en gang for alle, men en prosess i stadig forandring. Vi har allerede sett at for ungdommen på Arnøya ble øya for "trang og liten", og de søkte seg til andre steder, først og fremst for å ta utdanning, men også som et ønske knyttet til behovet for andre livsformer og livsstiler enn det øya kunne by på. De fleste av mine informanter refererte til livet i byen som et godt liv i en periode i livet hvor de var uten forpliktelser til andre enn seg selv, og hadde mulighet til å benytte seg av mange av de tilbudene som fantes. Annerledes ble det da de stiftet familie og fikk barn, da ble både bruken av og synet på livet i byen forandret. "*Andre verdier ble viktige*", sa en, mens andre refererte til hvordan tid og økonomi satte begrensninger ved bruken av ulike tilbud. Vi husker også hvordan Per og Silje la vekt på hva som var bra for barna da de valgte å flytte tilbake til øya. Det var en oppfatning de delte med alle jeg snakket med, men det var ikke bare for barna øya ble opplevd som et godt sted å leve. På samme måte som barnefamiliene refererte tilbakeflyttere som ikke var etablert med familie og barn til at de kom til en fase i livet hvor byens tilbud og muligheter ikke var tilfredsstillende, eller som en yngre dame sa det: "*Det handler om å bli voksen og finne ut hva som virkelig betyr noe i livet*". Det kan være mange grunner til at mennesker opplever at de beveger seg inn i nye livsfaser. Familieetablering, skilsmisse og sykdom var forhold som ble trukket fram av dem jeg snakket med. Det de hadde til felles var at slike hendelser førte til endringer i deres livssituasjon, noe som medførte nye erfaringer og i mange tilfelle behov for en ny praksis. Det skapte rom både for refleksjon, nye muligheter og behovet for å velge hvor "veien" skulle gå videre (Giddens 1997). I slike situasjoner framstod øya og livet der, som flere trakk fram, i et nytt lys. Nye behov gjorde at både steder og praksiser som før framstod som både begrensende og utidige fikk en annen mening. Slik forstått kan den sosiale kontrollen som ligger i at "alle kjenner alle" for ungdommen oppleves som overvåking og begrensning av deres frihet, men kan i en sammenheng hvor en for eksempel ønsker at flere enn en selv skal bry seg om barna oppleves som både trygt og fritt. På samme måte kan friheten livet i byen representerte for mange i en fase i livet, få et annet innhold i en annen fase. Eller, som vi har sett, i en fase av livet kan øya oppleves som "trang og liten", mens det er byen som oppleves "for trang" i en annen. Det ligger til grunn for hvordan jeg forstår flere

---

¹⁸ Overskriften har jeg lånt fra en artikkel av Marianne Villa i "Fra bygd og fjord til kafébord?" (2000), om hvordan erfaringer med bygd livet avhenger av blant annet hvor en er i livsløpet.

av beretningene om hvordan livet forandret seg da de fikk barn eller "ble voksne", noe som fikk byen og ikke bare bygda, til å framstå i et annet lys enn tidligere.

En dame i slutten av 50-åra oppsummerte livet på øya slik: *"Øya er et godt sted for barn og barnefamilier, men det har lite å tilby ungdom som vil noe med livet sitt. Det kan også bli lange dager når barna har flyttet ut, spesielt hvis du ikke har arbeid. Vi har mange ganger vurdert å flytte, men det er ikke bare å flytte fra hus og hjem. Når du blir gammel er det derimot godt å bo her. Da har du tryggheta i at folk kjenner deg, de bryr seg og hjelper deg hvis det trengs."* I sine refleksjoner over livet på øya viser hun til hvordan stedet forandrer mening gjennom et livsløp, knyttet til hvilke behov du har og muligheten til å få disse tilfredsstilt. En livsfasetilnærming til forståelse av menneskers flytting og tilhørighet (identifisering) med sted viser hvordan modernitetsfenomen som større valgfrihet og refleksivitet kan få konsekvenser for bosettinga på et sted som Arnøya. Mine undersøkelser støtter opp om Marianne Villa (2000) som påpeker at det å fokusere på livsfaser i forståelsen av folks flytteprosesser og bostedsvalg kan være med å nyansere forestillingene om byen og bygda som motpoler og heller vise hvordan de ulike stedene forstås og brukes forskjellig av mennesker i ulike situasjoner og ut i fra forskjellige behov. At ungdommen flytter til byen og tar utdanning er ikke ensbetydende med at de mister tilhørigheta til hjemplassen og senere i livet velger å flytte tilbake. At de flytter tilbake betyr heller ikke, som noen av mine informanter la vekt på, at de kom til å bli boende der for alltid. Livet var i stadig forandring og de utelukket ikke at nye livssituasjoner kunne medføre endrete behov, behov det ville være vanskelig å få tilfredsstilt på Arnøya. Det viktige, slik jeg forstod det, var mulighetene det moderne samfunn ga for at de kunne velge hvordan de ønsket å utforme sine liv, og i det var reisen mellom ulike steder og verdier en viktig faktor. Muligheten for og ønsket om å velge øya var nok avhengig av at stedet kunne tilby de samme velferdsgoder som samfunnet for øvrig, at en sikkert og raskt kunne bevege seg både mellom bygdene på øya og verden utenfor, utviklingen og tilgjengeligheten til data og telekommunikasjon, men vel så viktig var det at de identifiserte seg med stedet (jfr. Rose 1995) og at det sosiale livet på øya fortsatte å være av en slik art at det representerte et alternativ til livet i byen. Reisen mellom byen og øya måtte innebære noe mer enn en forflytning i et geografisk landskap, den skulle være en livsstilreise. At reisen tilbake/til øya var som en følge av et valg mellom ulike alternativer, og for de fleste basert på tidligere erfaringer, betydde ikke at den ikke stilte de reisende og stedet de reiste til overfor noen utfordringer og dilemmaer. Noen av disse skal vi se litt nærmere på.

7.3 "Hjemkomst"

Verken de som reiser eller stedet de reiser tilbake til er slik det var da de reiste derfra. Det betyr at de som kommer tilbake ikke er "de samme" som de var da de dro, og at stedet de møter ikke er "det samme" som stedet de forlot. Marianne Villa (2000) beskriver tilbakeflytterne som kritiske. De har en fortid i byen som har gitt dem erfaring med andre typer livsstiler og verdier, erfaringer de tar med seg tilbake til bygda. Dette kommer også til uttrykk i mine informanters fortellinger på ulike måter. Noen henviste til at bygda de flyttet tilbake til var for liten, det var få barn og tilbudet til barnefamilier ble derfor etter deres vurderinger for dårlig. De valgte å flytte til en annen bygd på øya, en hvor det var flere familier i deres situasjon, hvor det var barnehage og skole. Det betydde at de valgte seg bort fra bygda hvor de hadde foreldre og svigerforeldre til fordel for det å bo i nærheten av mennesker på samme alder og i samme situasjon som dem selv. Det betydde også at noen bygder på øya opplevde en større tilbakeflytting enn andre, noe som fikk konsekvenser for opprettholdelsen og etableringen av ulike tilbud, som for eksempel barnehage, skole og butikk.

Studier av slektskap har vært et viktig felt innenfor antropologien (Smedal 2001), først og fremst som en del av studiet av ikke-industrialiserte samfunn hvor slektskap ble sett som en av (den) viktigste samfunnsinstitusjonen. Studiet av slektskap i moderne, komplekse samfunn har ikke hatt den samme prioritet innenfor antropologisk forskning. Tone Jørgensen (2001) viser i boka "*Blod - tykkere enn vann?*" nettopp til hvordan slektsrelasjoner blir opplevd som annerledes og kvalitativt forskjellig fra andre relasjoner. Hun bruker utsagnet "blod er tykkere enn vann" for å illustrere hvordan ulike verdier blir tillagt slektsrelasjoner og vennerelasjoner. Både yngre og eldre på øya viste til viktigheten av slektskap i fortellinger og samtaler med meg under feltarbeidet, men ofte med ulikt fokus. De eldre viste først og fremst til slektskap som en organiserende faktor for livet på øya og ofte ble forklaringen på hvorfor samarbeid fungerte eller ikke fungerte knyttet til slektskapsrelasjoner. Det ble også henvist til savn av barnebarn og barn i hverdagen, og ikke minst til bekymring for at de ikke kunne være til noen støtte eller hjelp i hverdagen for sine barn og barnebarn. "*Alle barn skulle ha ei bestemor å gå til*", sa en og fortalte hvordan barnebarnet som bodde i en by utenfor øya pleide å ringe henne når hun kom hjem fra skolen og foreldrene ikke var hjemme. De yngre tilbake/tilflytterne viste også til betydningen av slektskapsrelasjoner først og fremst ved å begrunne flytting til øya med at det var der de hadde familie og slekt som kunne være til hjelp og støtte, at de ville at barna skulle vokse opp i nærheten av sine besteforeldre og at de selv hadde slekninger som

trengte eller kom til å trenge hjelp for å kunne fortsette å bo hjemme. Verdien av at barna vokste opp i nærheten av sine besteforeldre ble knyttet til deres egne erfaringer og fortellinger om hvordan de hadde gått ut og inn i huset til sine besteforeldre, deltatt i deres gjøremål og på den måten fått kunnskap og ferdigheter som foreldrene ikke hadde hatt tid eller mulighet til å lære dem. Det var en praksis som av ulike grunner ikke var vanlig på øya i dag. Besteforeldrene var som oftest i jobb utenfor hjemmet, og om de var hjemme var avstanden mellom dem og barnebarna ofte for lang til daglig, uformelt samvær. På tross av framhevingen av verdien av nærhet til slekt og familie viste det seg i praksis at hensynet til barna knyttet til nærhet til andre barn, barnehage og skole og/eller deres eget ønske om å bo i nærheten av andre på samme alder, i mange tilfelle ble prioritert framfor det å bo i samme bygd som familie og slekt. Det fikk konsekvenser også for hvilke type støtte og hjelp voksne barn og deres foreldre/svigerforeldre kunne være for hverandre i dagliglivet. For noen av de eldre ble valgene de yngre gjorde med hensyn til hvor på øya de bosatte seg tatt til inntekt for at verdien av slektskap ikke lenger var så viktig og at relasjoner til venner hadde tatt mye av slektas plass. På noen måter ble de eldres syn bekreftet av de yngre selv, som gjennom utsagnet til ei yngre, tilflyttet mor i en samtale om betydningen av hennes sosiale nettverk på øya: *“I mange sammenhenger, spesielt i det daglige, opplever jeg at vennene er mye viktigere for meg enn svigerfamilien, men du vet nå, blod er jo tykkere enn vann, så det betyr ikke at de ikke også er viktige, spesielt i forhold til barna.”* Slik jeg forstod denne mora, og mange med henne, var det den praktiske nytten av slekta i det daglige som hadde forandret seg, ikke betydningen av slekta generelt. Det ble blant annet vist til at om en kunne bruke naboer og venner til å hente barn i barnehage, som barnevakter i kortere perioder og kjøring til og fra ulike aktiviteter, var det slekta en henvendte seg til hvis en trengte at noen stilte opp over tid og det var dem en kunne stole på ikke sviktet når en trengte det. Venner og naboer, ble det sagt, hadde sitt eget liv og sine forpliktelser og hvis disse kom i konflikt med det å stille opp for andre, valgte de selvfølgelig sine egne. Annerledes var det med slektninger, de ville stille opp uansett. Jørgensen (ibid) viser til Finch (1989) som skiller mellom individuelle og sosiale aspekter ved slektsrelasjoner. De individuelle aspekt viser til personlige, psykologiske årsaker til følelsen av slektskap knyttet til felles blod, det å være i samme familie og emosjonelle bånd siden fødsel. De sosiale aspektene knytter han til det moralske innholdet i slektsbånd som for eksempel en forpliktelse til å yte hjelp og tjenester uten å få noe igjen. Det er en lite nyansert oppdeling, men grovt sett synes jeg den beskriver slik jeg forstod mine informanter og deres referanse til slektskap som noe annet enn vennskap. Slektskap, slik de så det, var like viktig

for dem som for tidligere generasjoner, men den praktiske nytten i dagliglivet var ikke lenger like stor.

Både vennskap og slektskap representerer sosiale fellesskap om enn noe ulike. Der slektskap kan defineres som en form for skjebnefellesskap knyttet til ”felles” blod (jfr. Finch 1989) og noe vi ikke kan velge bort, kan vennskap defineres som en form for interessefellesskap. Interessefellesskap er i motsetning til skjebnefellesskap et fellesskap vi velger oss inn i ut i fra en idé om at vi har felles interesser med de andre medlemmene og er noe vi kan velge oss ut av når interessene ikke lenger deles. Marianne Gullestad (1989) viser til hvordan likhet i mange sammenhenger i Norge blir en forutsetning for mye sosial samhandling. Forskjellige elementer ved en person kan gjøres relevant som tegn på likhet eller ulikhet, og Gullestad trekker spesielt fram aspekter som har med livsstil å gjøre. Samme type livsstil blir dermed grunnlag for samhandling og får konsekvenser for etablering av sosiale fellesskap. På Arnøya har vi sett at dette ikke stemmer i alle sammenhenger, hvor mye samhandling foregår på tross av ulikheter i alder, kjønn og livssituasjon. Når noen for eksempel trenger hjelp for å feire en større begivenhet, trør de som har mulighet i bygda/på øya til for å hjelpe. Samtidig har samfunnsutviklingen ført til at folk i mye mindre grad enn tidligere er avhengig av hverandre i hverdagen, ikke minst på grunn av bedret kommunikasjon og samferdsel. For de yngre tilbakeflytterne har det ført til at de har mulighet til å velge seg inn i sosiale fellesskap både utenfor bygda de bor i og utenfor øya. De har en større mulighet til å velge samhandlingspartnere ut i fra interesser knyttet til likhet enn tidligere generasjoner hadde, noe de fleste også ga uttrykk for at de gjorde. Interessefellesskap knyttet til likhet i livsform og livsstil på andre arenaer enn tidligere har erstattet mye av den tidligere samhandlingen i bygdene. Dette er et forhold som, slik jeg forstod det, var både fremmed og skremmende for mange av de eldre i bygdene som opplevde at ”ungdommen” tok avstand fra de verdier som tidligere hadde organisert mye av livet på øya. I tillegg var de i liten grad deltakere på ”ungdommens” arenaer og usikre på hvilke konsekvenser det de opplevde som de andres manglende deltakelse i fellesskapet ville bety for deres egen og andres framtid på øya.

7.4 Tilgjengelighet, til nytte eller besvær?

Et lite og oversiktlig samfunn med tette og nære relasjoner i naturskjønne omgivelser var verdier tilbake-/tilflytterne jeg snakket med ga uttrykk for at de satte pris på og ønsket å beholde. Samtidig viste alle jeg snakket med til at de verken kunne eller ville leve av nære relasjoner og vakker natur alene. Skulle lokalsamfunnene på øya være arenaer for ”det gode

liv”, måtte de i tillegg kunne by på arbeidsplasser, skoler, barnehage og et minimum av tilbud som dagligvarebutikker og fritidsaktiviteter. Både de yngre tilbake-/tilflytterne og de eldre la vekt på at det måtte være aktivitet mellom husene og at flere yngre mennesker måtte ønske å flytte tilbake/til øya hvis livet der skulle fortsette å være et godt liv. Ikke minst ble det både i praten mellom folk og gjennom reportasjer og innlegg i lokalavisa vist til betydningen av sikre veier mellom bygdene på øya og tilgjengelighet til samfunnet for øvrig gjennom god og trygg infrastruktur. Det å bosette seg på Arnøya, påpekte flere, var ikke et uttrykk for at en ønsket å isolere seg fra den moderne verden men, som vi tidligere har sett, et ønske om å benytte seg av det beste fra to ”ulike verdener”, noe som var fullt mulig i vår moderne tid. Samtidig uttrykte flere skepsis til økt tilgjengelighet, spesielt knyttet til en eventuell framtidig tunnel eller broforbindelse til fastlandet, til et dilemma i det å leve i spenningsfeltet mellom ”det lokale og det globale”. Økt og lettere tilgjengelighet er avgjørende for at næringslivet på øya skal kunne overleve i konkurranse med andre og er derfor viktig for opprettholdelsen av arbeidsplasser i bygdene. Økt tilgjengelighet til byens tilbud gjør at det blir lettere for mennesker å flytte til øya og bosette seg, men det gjør det også lettere for folk å oppsøke tilbud og aktiviteter utenfor øya. Det kan få konsekvenser for de tilbud som eksisterer i lokalmiljøet, noe som innbyggerne i de to minste bygdene på øya allerede hadde erfart. Her var skolene og flere tjenestetilbud nedlagt og barnefamilier som flyttet tilbake/til øya valgte som regel å slå seg ned i de bygdene som hadde flere tilbud. Økt tilgjengelighet kan også føre til at flere mennesker flytter til/opsøker øya, noe som de fleste jeg snakket med ga uttrykk for var noe de ønsket, men som flere også var skeptiske til. Ikke fordi de ikke ønsket nye mennesker velkommen men, som flere ga uttrykk for, da mister vi noe av den tryggheta som er knyttet til ”at alle kjenner alle”. Dilemmaene og skepsisen som kom til uttrykk handlet, slik jeg forstod den, om usikkerhet rundt hva konsekvensen av en økt tilgjengelighet mellom øya og fastlandet ville føre til for de verdiene som livet på øya representerte og den aktiviteten som foregikk mellom husene (jfr. Jentoft 2001). Jentoft (ibid) viser hvordan økt globalisering, som jeg mener i denne sammenhengen kan sammenlignes med økt tilgjengelighet, blant annet kan føre til en svekking av lokale relasjoner fordi kontaktene folk har utenfor lokalsamfunnet får større betydning samtidig som kontakten i nærmiljøet blir mindre interessante og gradvis tømmes for sitt tradisjonelle innhold, og sier: *”Dersom konsekvensene er at de lokale relasjonene uttynnes, så vil den lokale offentlige samtale stilne hen. Derved vil betingelsene for kollektiv handling på hjemmebane bli dårligere”* (s. 128). Å leve på en øy har, slik jeg ser det, vært en viktig betingelse for at folkene på Arnøya har klart å opprettholde sine sosiale fellesskap på den måten de har gjort også i vårt moderne samfunn. Det har ført til at mange i

dagliglivet har vært avhengig av de sosiale arenaene som har eksistert på øya og dermed bidratt til en opprettholdelse av det Jentoft kaller ”den kollektive handling”. En økt tilgjengelighet vil svekke avhengigheten av hverandre og dermed behovet for å bidra til fellesskapet. Mitt materiale viser at dette er en utvikling som mange på øya er redd vil føre til at stedet blir et mindre godt sted å leve og som vil svekke heller enn å styrke aktivitet og bosetting, for som en mann sa det: ”*hvorfor skal vi da bo her ute?*”. Refleksjonene mange Arnøy-væringene hadde rundt konsekvensene av en utvikling som de fleste så som nødvendig og stort sett positiv viser på mange måter til utfordringene det er å ”leve i to forskjellige verdener” som en av mine informanter beskrev livet på Arnøya.

8 Noen avsluttende kommentarer

Mitt ønske med denne oppgaven var å nyansere bildet av livet i små nordnorske kystsamfunn ved å la ”stemmene” til noen innbyggere på Arnøya få offentlig oppmerksomhet. Gjennom deres fortellinger har vi sett at unge mennesker, når de gjør ”*det de har lyst til å gjøre*” (Nordlys 21.08.04) ikke automatisk velger en urban livsstil i betydningen av å bosette seg i byen. For dem har reisen mellom øya og byen, mellom ulike steder og livsstiler, gitt dem erfaringer de bruker i utformingene av sine liv og livsstiler. I denne sammenhengen var det ikke snakk om et enten eller, men mer om et både og. Byen og øya framstod ikke som motpoler men som stedskategorier med ulike muligheter og begrensninger, alt etter hvor du var i livsløpet. Det betydde likevel ikke at stedenes betydning var likegyldig. For mine informanter var erfaringene de hadde fra de ulike stedene av stor betydning for de valgene de gjorde knyttet til flytting og bosetting, og de la vekt på at det var deres opplevelser av stedene som var de viktige mer enn de strukturelle og materielle forholdene ved stedet. Slik jeg forstod det, var det et uttrykk for at selv om ikke stedet vi bor på lenger er den eneste eller kanskje den viktigste arena for de sosiale fellesskap vi er en del av, har det fremdeles en viktig plass i opplevelsen av tilhørighet og identitet, og dermed for opplevelsen av det ”gode liv”. Fortellingene om ”det gode liv” knyttes både til sted som en fysisk og geografisk enhet og til ”Stedet” som ideologisk og symbolsk konstruksjon, men mest av alt handler det, slik mitt materiale viser, om hvordan steder skapes og gjenskapes gjennom interaksjonen mellom mennesker, aktivitet og sted. Steder setter både rammer (muligheter og begrensninger), påvirkes og endres av menneskelig aktivitet som igjen er med å skape det unike stedet, i dette tilfelle Arnøya.

Samtidig som materialet mitt, slik jeg ser det, tilbakeviser påstanden om at steder i stor grad har mistet betydningen i folks liv (Giddens 1997), viser det at betydningen av sted er i stadig endring. Endring av levekår og livsstiler på øya som en konsekvens av moderne samfunnsutvikling ble, som vi har sett, framstilt som noe som både ga nye muligheter og usikkerhet for framtida. Dilemmaene og ambivalensen som kom til uttrykk i en del sammenhenger forstod jeg som det Jentoft (2001) beskriver som *"(...) de spenninger som kommer til uttrykk i forholdet mellom tradisjon og modernitet, mellom det som er og det som kommer"* (s.18). For mine informanter var for eksempel tilgjengelighet til moderne kommunikasjon og mulighet til raskt og enkelt å bevege seg mellom øya og fastlandet avgjørende for at de valgte å slå seg ned på akkurat dette stedet, Arnøya. Samtidig ga flere uttrykk for at det var forhold som "truet" de sosiale fellesskapene på øya. En større tilgjengelighet til verden utenfor øya betydde lettere tilgang til varer og tjenester som lokalsamfunnene på øya ikke kunne tilby, samtidig som avhengigheten av hverandres hjelp for de aller fleste ville bli ennå mindre enn den er i dag. Med andre ord, sannsynligheten for at en slik utvikling vil få konsekvenser for utveksling av varer og tjenester (gaver) mellom folk, er stor, og dermed også for betydningen og verdien av det å være til nytte som organiserende prinsipp for mye av livet på øya. Globalisering og modernitet kan altså representere både muligheter, vekst og frihet og en undergraving av lokalsamfunnets verdier og fellesskap.

I oppgaven har jeg brukt reisemetaforen for å beskrive og gi mening til folks flyttinger som noe mer enn forflyttinger mellom forskjellige geografiske steder. En annen metafor kunne vært "broen". Broen binder rent fysisk sammen steder som er fysisk atskilt og gjør det enklere å bevege seg mellom stedene, men kan også fungere som symbol på hvordan steder, kulturer og mennesker er knyttet sammen og påvirker hverandre på forskjellige måter. "Broen" gjør, som det blir framhevet i flere av fortellingene i oppgaven, at livet på Arnøya framstår som "det gode liv". Den binder sammen det "beste" fra flere "verdener", gjør det mulig å kombinere ulike levemåter og livsstiler og holder veien åpen for nye valg. Muligheten for valg innebærer, som mine informanter viser til, at det blir attraktivt å "flytte hjem", men også til at det blir lettere å flytte bort igjen hvis en ikke "trives". "Broen" symboliserer på den måten "spenningen", eller om en vil, motsetningen i livet på Arnøya og lignende steder. Den gjør reisen mellom de ulike stedene enklere både for mennesker og kapital. Usikkerheten jeg opplevde kom til uttrykk hos flere av mine informanter var nettopp knyttet til hvordan en i framtida ville klare å opprettholde "det gode livet" på Arnøya, knyttet til fellesskap, samhandling og relasjoner på øya, samtidig som tilgjengeligheten til sosiale fellesskap, varer

og tjenester utenfor øya ble enklere tilgjengelig for de fleste. Jentoft (2001) viser til denne formen for ambivalens til en økt globalisering, ” *en kan både glede og grue seg*” (s. 132) samtidig som han påpeker at isolering ikke er svaret på globaliseringens utfordringer. Det opplevde jeg heller ikke var Arnøy-væringenes svar på sin usikkerhet og ambivalens. De fleste jeg snakket med var positive og engasjerte i aktiviteter som bidro til at det fortsatt ”foregikk noe mellom husene” og at stedet Arnøya fremdeles var et viktig forankringspunkt for sosiale relasjoner og fellesskap. Samtidig var de aktive deltakere og engasjerte i hva som foregikk på arenaer utenfor øya og virkeliggjorde på den måten visjonene om ”det gode liv” slik det kom til uttrykk i deres fortellinger. Hvordan ”det gode liv” på Arnøya vil komme til uttrykk i framtida gjenstår å se, men historia viser at folket her som andre steder langt fra passivt har tilpasset seg ytre påvirkning, men gjennom deltakelse i lokale og regionale fora vært med å utforme sin egen framtid.

Litteraturliste

- Barth, F.** 1994: Er verdier virkelige? Naturalisme som utfordring i antropologisk verdibeskrivelse. I *Manifestasjon og prosess*. Universitetsforlaget
- Barth, F.** 1994: Analysen av kultur i komplekse samfunn. I *Manifestasjon og prosess*. Universitetsforlaget
- Beck, U.** 1992: *Risk Society: Towards a New Modernity*. Sage Publications
- Berg, N. G. og Dale, B.** 2004: Sted – begreper og teorier. I Berg, Dale, Lysgård og Løfgren (red): *Mennesker, steder og regionale endringer*. Tapir Akademiske Forlag, Trondheim
- Berg, N. G. og Lysgård, H. K.** 2004: Ruralitet og urbanitet – bygd og by. I Berg, Dale, Lysgård og Løfgren (red): *Mennesker, steder og regionale endringer*. Tapir Akademiske Forlag, Trondheim
- Berger, P. L. og Luckmann, T.** 1979: *Den samfundsskabte virkelighed. En videnssociologisk afhandling*. Lindhardt og Ringhof
- Bjerkli, B.** 1999: Kommentar. I T. Thuen (red): *landskap, region og identitet: Debatter om det nordnorske*. Bergen
- Borofsky, R., Barth, F., Shweder, R. A., Rodseth, L. og Stoltzenberg, N. M.** 2001: When: A Conversation about Culture. I *American Anthropologist*. Vol. 103, No. 2: s. 432-446, June 2001
- Caplan, P.** 2000: Introduction: Risk Revisited. I P. Caplan (eds): *Risk Revisited*. Pluto Press
- Danielsen, K.** 2001: Om rekonstruksjon av nær fortid gjennom livshistorier. I T. Thuen (red): *Fortids forståelser*. Høyskoleforlaget
- Eriksen, T. H.** 1998: *Små steder store spørsmål. Innføring i sosialantropologi*. Universitetsforlaget
- Finch, J.** 1989: *Family obligations and social change*. Polity Press

- Fosso, E. J.** 2004: Unges flytting – et spørsmål om identitet og myter om marginale og sentrale steder. I Berg, Dale, Lysgård og Løfgren (red): *Mennesker, steder og regionale endringer*. Tapir Akademiske Forlag, Trondheim
- Fossåskaret, E.** 1997: Har kunnskap sin egen rett? Etske utfordringer ved å distansere seg fra det nære. I Fossåskaret, Fuglestad og Aase, (red).: *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Universitetsforlaget
- Fossåskaret, E.** 1997: Ustrukturerede intervjuer med få informanter gir i seg selv ikke noen kvalitativ undersøkelse. I Fossåskaret, Fuglestad og Aase, (red).: *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Universitetsforlaget
- Fugelsøy, M.** 1970: *Skjervøy: et prestegjeld og et herred i Nord-Troms*. Skjervøy kommune
- Geertz, C.** 1973: *The Interpretation of Cultures*. Fontana Press
- Giddens, A.** 1991: *Modernity and Self-identity: self and society in the late modern age*. Polity Press
- Giddens, A.** 1997: *Modernitetens konsekvenser*. Pax Forlag A/S
- Goffman, E.** 1992: *Vårt rollespill til daglig*. Pax Forlag A/S
- Goodenough, W. H.** 1961: Comment on Cultural Evolution. I *Daedalus* 90:521-528
- Greve, A.** 1999: Har stedet en nature? I T. Thuen (red): *landskap, region og identitet: Debatter om det nordnorske*. Bergen
- Grimsrud, G. M. og Sørli, K.** 2004: Flytting, bosetting, jobb og pendling. I Berg, Dale, Lysgård og Løfgren (red): *Mennesker, steder og regionale endringer*. Tapir Akademiske Forlag, Trondheim
- Gullestad, M.** 1989: *Kultur og hverdagsliv*. Universitetsforlaget
- Gullestad, M.** 1996: *Hverdagsfilosofier: Verdier, selvforståelse og samfunnssyn i det moderne Norge*. Universitetsforlaget
- Hastrup, K.** 1992: *Det antropologiske prosjekt: om forbløffelse*. Gyldendal

- Hauglid, A. O.** 1985: Gjenreisinga – et hamskifte i Nord-Troms. I R.Mellem (red):
Menneske og miljø i Nord-Troms
- Heggen, K., Jørgensen, G. og Paulgaard, G.** 2003: *DE ANDRE ungdom, risikosoner og marginalisering*. Fagbokforlaget
- Hockey, J. og James, A.** 2003: *Social Identities across the Life Course*.
Basingstoke:Polgrave Mcmillian
- Holberg, E.** 2002: Kulturminner på Arnøy og Laukøy i Nord-Troms. Ei vandring gjennom tid, landskap og historie. *Nord-Troms Museums Skrifter 2/2002*
- Holliday, A.** 2002: *Doing and Writing Qualitative Research*. SAGE Publications
- Holtedahl, L.** 1994: *Hva mutter gjør er alltid viktig*. Universitetsforlaget
- Husmo, M. og Johnsen, P.** 2000: Fra bygd og fjord til kafébord? I Husmo og Johnsen (red):
Fra bygd og fjord til kafébord? Tapir Akademiske Forlag, Trondheim
- Ingold, T.** 2000: *The perception of the environment. Eessays in livelihood, dwelling and skill*.
Routledge
- Jenkins, R.** 1996: *Social identity*. Routledge
- Jentoft, S.** 2001: *Røtter og vinger. Kystkultur i globalsamfunnet*. Orkana
- Jørgensen, T.** 2001: Til barnets beste: samværsrett og blodbåndsfestillinger. I S. Howell og M. Melhuus (red): *Blod – tykkere enn vann? Betydninger av slektskap i Norge*.
Fagbokforlaget
- Kearney, M.** 1997: Migratin. I T. Barfield (eds) *The Dictionary of Anthropology*. Blackwell
- Kennedy, J. C.** 2006: *Island Voices. Fisheries and Community Survival in Northern Norway*.
Eburon Delft
- Lawrence, D. L. og Low, S. M.** 1990: The Built Environment and Spatial Form. I Siegel, Beals og Tyler (eds): *Annual Review of Anthropology, volume 19, 1990*

- Lien, M. E.** 2001: Likhet og verdighet. Gavebytter og integrasjon i Båtsfjord. I Lien, Lidèn og Vike (red): *Likhetens paradokser. Antropologiske undersøkelser i det moderne Norge*
- Mauss, M.** 1995: *Gaven*. Cappelen
- Nielsen, F. S.** 1996: *Nærmere kommer du ikke... Håndbok i antropologisk feltarbeid*. Fagbokforlaget
- Paulgaard, G.** 2003: Ungdom, sted og tilhørighet. I T. Thuen(red): *Sted og tilhørighet*. Høyskoleforlaget
- Rodman, M. C.** 2003: Empowering Place: Multilocality and Multivocality. I Low og Lawrence – zùniga (eds): *The Anthropology of Space and Place. Locating Culture*. Blackwell
- Rose, G.** 1995: Place and identity: a sense of place. I D. Massey & P. Jess (eds): *A Place in the World? Places, Cultures and Globalization*, 87-132, Oxford University Press
- Rudie, I.** 1984: Innledning. I I. Rudie (red): *Myk start – hard landing. Om forvaltning av kjønnsidentitet I en endringsprosess*. Universitetsforlaget
- Rudie, I.** 1995: Livsløp som dimensjon i kulturell reproduksjon. *Norsk antropologisk tidsskrift*, nr. 1: 53-69
- Saugestad, S.** 1997: Fortolkingens forløp. Om feltarbeid og fortolkning av differensiering i samfunn. . I Fossåskaret, Fuglestad og Aase, (red): *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Universitetsforlaget
- Smedal, O. H.** 2001: Innledning: modeller, fenomener og realiteter. I S. Howell og M. Melhuus (red): *Blod – tykkere enn vann? Betydninger av slektskap i Norge*. Fagbokforlaget
- Somers, M. R.** 1994: The Narrative Constitution of Identity: A Relational and Network Approach. I *Theory and Society*, Vol. 23.
- Thuen, T.** 2001: De store og de små fortellingene om fortiden. I T. Thuen red.: *Fortids forståelser*. Høyskoleforlaget

- Thuen, T.** 2003: Steder, grenser, tilhørigheter. Noen innledende betraktninger. I T. Thuen(red): *Sted og tilhørighet*. Høyskoleforlaget
- Thuen, T.** 2003: Stedets identitet. I T. Thuen(red): *Sted og tilhørighet*. Høyskoleforlaget
- Tuan, Y. – F.** 1986: *The Good Life*. The University of Wisconsin Press
- Villa, M.** 1999: ”Bygda – sosial konstruksjon av ”trygt og godt”.” I *Sosiologi i dag*, nr. 4/99
- Villa, M.** 2000: Livsfasebygda. I Husmo og Johnsen (red): *Fra bygd og fjord til kafébord?* Tapir Akademiske Forlag, Trondheim
- Wadel, C.** 1991: *Feltarbeid i egen kultur*. SEEK A/S
- Watson, C. W.** 1999: *Being there: fieldwork in anthropology*. Pluto Press
- Wiborg, A.** 2000: Høyskolestudenter fra distriktene – i spenningsfeltet mellom by og land, arbeid og tilhørighet. I Husmo og Johnsen (red): *Fra bygd og fjord til kafébord?* Tapir Akademiske Forlag, Trondheim
- Wiborg, A.** 2003: Den flertydige lokale tilhørighet. I T. Thuen (red): *Sted og tilhørighet*. Høyskoleforlaget
- Wiborg, A.** 2003: *En ambivalent reise i et flertydig landskap – unge fra distriktene i høyere utdanning*. Avhandling for graden Doctor Rerum Politicarum. Institutt for sosialantropologi Universitetet i Tromsø
- Wikan, U.** 1995: The Self in a World of Urgency and Necessity. *Ethos* nr. 3

Rapporter, notater og trykte foredrag

- Eriksen, T. H.** 1995: *Tid og teknologi*. Svenska Dagbladet våren 1995*
- Eriksen, T. H.** 2005: *Risking security. Paradoxes of social cohesion*. Inaugural lecture Vrije Universiteit Amsterdam, 15. March 2005*
- Foldvik, B.** 2004: *The urban bias in women's magazines*. Notat fra foredrag 9. September 2004 – Høgskolen i Oslo

Holsen, S. og Fosso, E. J. 2002: *Migrasjon og romlege representasjonar – ein eksempelstudie av migrasjonspraksisar og – prosessar i eit spansk kystsamfunn*. Notat presentert på Norsk Geografisk Selskap sin årlige konferanse i Trondheim

Prosjektrapport 12.07.97: *Arnøya – sterk fraflytting, men store framtidsmuligheter! En beskrivelse og vurdering av utviklingen og framtida på Arnøya.*

Aviser

Framtid i Nord, 25.03.04

Nordlys, mars 2000, 06.02.02, 27.09.03, 29.03.04, 21.08.04,

Internettsider

* <http://folk.uio.no/geirthe/Security.html>

* <http://folk.uio.no/geirthe/Tid.html>

<http://skoleavisa.no/arnoy>